# Reel Contents

1. Moraites, S. / De Platonis paedagogika : dissertatio quam ...
2. Nassau Noordewier, M. / Metaphorae Aristophaneae
3. Nusser, J. / Inhalt und Reihenfolge von sieben Platonischen Dialogen
4. Nüsslin, F. A. / Erklärung der homerischen Gesänge nach ...
5. Neuling, J. / De belli punici primi scriptorum fontibus
6. Nusser, J. / Platons Politeia nach Inhalt und Form betrachtet
7. Neuss, J. / Quaestiones Horatianae grammaticae
8. Wintzell, K. / Studia Theocritea ...
9. Wiskemann, A. K. / De nonnulis locis ionis fabulae euripideae
10. Westermayer, A. / Der mythus in Platos Protagoras, eine ...

# Reel Contents (2)

11. Wilbertz, W. / De adiectivis poetarum Latinorum usque ad Catullum ...
12. Nickes, J. A. / De Aristotelis Politicorum libris dissertatio
13. Mitteis, L. / Griechische Prozessverhandlung, etwa aus ...
14. Poortman, C. A. / De M. Tullii Ciceronis oratione Pro Flacco
15. Purmann, H. / Quaestionum Lucretianarum ...
16. Raabe, A. / De metrorum anapaesticorum apud poetas ...
17. Radermacher, L. / Observationes in Euripidem miscellae
18. Polluge, L. / De conjunctivi et futuri usu Homerica
19. Poland, F. / Ovid's Tristien, elegien eines Verbannten : ein ...
20. Ponickau, R. B. / De Isocratis Demonicea

# Reel Contents (3)

21. Reichart, A. I. / Die sittliche Lebensanschauung des P. ...
22. Preuner, E. / Ein delphisches Weihgeschenk
23. Priem, J. / De hymno in Apollinern Delium Homerico
24. Regel, M. / Über George Chapman's Homerübersetzung
25. Regel, G. / De Vergilio poetarvm imitatore testimonia ...
26. Lommer, F. / In quantum Euripides Heracliti rationem ...
27. Wagner, W. / Observations on some disputed points of Plautine ...
28. Walberg, C. A. / De Iphigenia Aulidensi, Euripidea fabula, quaestiones : dissertatio ...

# DE PLATONIS PAEDAGOGIKA

## DISSERTATIO

QUAM

SUMMORUM IN PHILOSOPHIA HONORUM

AB AMPLISSIMO PHILOSOPHORUM ORDINE

UNIVERSITATIS LIPSIENSIS

RITE OBTINENDORUM CAUSA

SCRIPSIT LIPSIAE

**SPYRIDO MORAÏTES**

GRÆCUS.

---

ATHENIS.

MDCCCLXXIV.

ΛΙΒΕΡΙΩΙ ΒΕΝΑΚΗΙ, ΕΥΗΓΕΝΕΙ ΧΡΗΣΤΩΙ ΤΕ,

ἈΝΤ ΕΥΕΡΓΕΣΙΗΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΩΝ ΑΓΑΘΩΝ,

ΩΝ ΑΠΕΛΑΥΣΕΝ, ΤΗΣ ΧΑΡΙΤΟΣ ΤΕΚΜΗΡΙΟΝ ΕΜΜΕΝ,

Ο ΓΡΑΨΑΣ ΠΡΟΦΡΩΝ ΤΗΝΔ ΑΝΕΘΗΚΕ ΒΙΒΛΟΝ.

Οὐκ ἔστι περὶ ὅτου θειοτέρου ἂν ἄνθρωπος βουλεύσαιτο, ἢ περὶ παιδείας καὶ ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἑαυτοῦ οἰκείων.

(Πλ. Θεάγ. 122 b.).

ΠΑΝ ζῶον, οἷον προσήκει τελειωθὲν εἶναι, τοιοῦτον οὐδέποτε φύεται. Καὶ τοῦτο μὲν κοινὸν ἔχει καὶ ὁ ἄνθρωπος τοῖς ἄλλοις ζώοις· ἀλλὰ τούτων ἕκαστον αὐτὴ ἡ φύσις σχεδὸν ἀρκεῖ ἐν χρόνῳ τεταγμένῳ, τῷ βίῳ αὐτοῦ, τελειῶσαι εἰς τὴν οἰκείαν ἀρετήν, τὸ δὲ τοῦ ἀνθρώπου ἀλλοῖον πέφυκεν· οὔτε γάρ ἐστι δυνατόν, ὡς ἔοικεν, ἕνα ἕκαστον τέλειον γενέσθαι ἔν γε τῷ παρόντι βίῳ, ἀλλὰ τοῦτο εἴπερ δέδοται, τῷ ὅλῳ ἀνθρωπίνῳ γένει ἀποδέδοται, εἰ καὶ μὴ εὐθυποροῦν ἀεὶ φαίνεται πρὸς τὸ τέλος, οὔτε, καὶ ὅσον προσήκει ἑκάστῳ μεταλαβεῖν τελειότητος, ἡ φύσις ἄν ποτε μόνη παρασχεῖν δύναιτο, ἀλλὰ δεῖ πάντως τῆς τῶν πέλας συνεργείας. Ἡ δὲ συνέργεια αὕτη ἐστὶν ἡ καλουμένη τροφὴ καὶ παιδεία. Ταύτης ἄρα ἔργον ἐστὶ τὸ προσλεῖπον τῆς φύσεως ἀναπληροῦν [1]). Ἀλλ' ἐὰν μὴ γιγνώσκῃ ὁ παιδεύων εἴ τι καὶ ὅ τι προσλείπει τῷ τροφίμῳ καὶ ὅπως ἀναπληρωτέον ἐστίν, οὐκ ἄν ποτε γνώμῃ παιδεύοι, ἀλλ' εἰκῇ. Τὸ δὲ προσλεῖπον τῆς φύσεως γιγνώσκειν ἐστὶ τοῦτο μέν, τὸ τέλος τοῦ ἀνθρώπου γιγνώσκειν, οἷον προσήκει αὐτὸν εἶναι, τοῦτο δέ, οἷός ἐστιν ἐν τῇ ἀτελείᾳ αὐτοῦ. Τρίτον δέ, ἐγνωσμένων τούτων, τὴν μέθοδον χρὴ εἰδέναι, ᾗ ἄν τις ἄριστα καὶ ἀσφαλέστατα ἀναπληροῖ τὸ προσλεῖπον τοῦτο. Τούτων δὴ πέρι πειράσομαι διελθεῖν, ᾗ Πλάτων ὑφηγεῖται.

Πάντες ἄνθρωποι, φησὶν Ἀριστοτέλης [2]), τοῦ εἰδέναι ὀρέγονται φύσει. Ἴδοι δ' ἄν τις τοῦτο ἐναργέστατα ἐν τοῖς παιδίοις, ὅσην παρέχει ὄχλησιν τοῖς γονεῦσι τὸ καὶ τὸ ἀνερωτῶντα. Εἰδέναι

---

1) Ἀριστ. Πολιτ. Η, 17.

2) Μεταφ. Α, 1.

δ' ἐστὶ τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων ἐξευρηκέναι. Ἔμφυτος ἄρα ἐστὶν ἡ τῆς ἀληθείας ζήτησις ἀνθρώπῳ [1]), τῆς δὲ ἀπουσίας αὐτῆς ἀπορία καὶ θαυμασμὸς τεκμήρια, ὑφ' ὧν πᾶς διὰ παντὸς τοῦ βίου ἔχεται, ὅστις μὴ ἐκ παίδων κακῶς ἦκται. Τί οὖν ἐμποδίζει ἡμῖν τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων λαβεῖν; Ἡ ἀέναος αὐτῶν κίνησις καὶ ἀλλοίωσις [2]). Πάντα γὰρ ῥεῖ, καθ' Ἡράκλειτον.

Ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος, ἅτε θείας μετασχὼν μοίρας [3]), οὐδ' ὧς ἀπογιγνώσκει μὴ οὐ δύνασθαι τὴν ἀλήθειαν λαβεῖν, οὐδ' ἀποκάμνει ζητῶν, ἀπομαντευόμενος εἶναί τέ τι ὄντως καὶ ἑαυτῷ ληπτόν. Καὶ οὐ μάτην πονεῖ. Καταλαμβάνει γὰρ δὴ τέλος τὴν ὄντως καὶ ἀληθινῶς οὐσίαν, τὴν τῶν ἰδεῶν, ἀχρώματον καὶ ἀσχημάτιστον καὶ ἀναφῆ οὖσαν, μόνῳ νῷ θεατήν [4]). Ἧι δὲ προάγεται ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῶν ἀειρρόων αἰσθητῶν ἐπὶ τὰς μονίμους ἰδέας ἐδίδαξε Πλάτων σαφῶς μάλιστα ἐπὶ τοῦ καλοῦ ἐν τῷ Συμποσίῳ [5]). Ταύτῃ δὲ προάγεται ὁ νοῦς καὶ ἐπὶ τὰς ἄλλας ἰδέας τῆς τε δικαιοσύνης καὶ σωφροσύνης καὶ ὅσαι ἀδελφαὶ αὐτῶν, ὧν τὸ ἐνδιαίτημα οὐκ ἐν τῷ αἰσθητῷ τόπῳ, ἀλλ' ἐν τῷ νοητῷ· ἀναγκαῖον μέντοι τὸν νοῦν ἀπὸ τῶν τῇδε ἄρξασθαι τῆς ζητήσεως καὶ γνώσεως ἐκείνων.

Ἐπ' ἄκρου δὲ τῶν ἄλλων ἰδεῶν ἐστιν ἡ τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέα, μόγις θεατὴ τῷ ἀνθρωπίνῳ νῷ· ὀφθεῖσα δὲ προσεπιγιγνώσκεται, ὡς ἄρα πᾶσι πάντων αὕτη ὀρθῶν τε καὶ καλῶν αἰτία ἐστίν, ἔν τε ὁρατῷ φῶς καὶ τὸν τούτου κύριον τεκοῦσα, ἔν τε νοητῷ αὐτὴ κυρία, ἀλήθειαν καὶ νοῦν παρασχομένη [6]). Ὥςπερ οὖν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἔνεστι μὲν ὄψις, ἂν δὲ μή τις αὐτοὺς ἐπ' ἐκεῖνα τρέπῃ, ὧν ἂν τὰς χρόας τὸ ἡμερινὸν φῶς ἐπέχῃ, ἀλλ' ὧν νυκτερινὰ φέγγη, ἀμβλυώττουσί τε καὶ ἐγγὺς φαίνονται τυφλῶν, ὥςπερ οὐκ ἐνούσης καθαρᾶς ὄψεως, ὅταν δέ, ὧν ὁ ἥλιος καταλάμπει, σαφῶς

---

1) Πλ. Φιληβ. 58 d, e.
2) Πλ. Θεαίτ. 152 d. Τίμ. 49 c—50, Συμπ. 207 d—208 b. (κατὰ τὴν τοῦ Στεφάνου ἔκδοσιν).
3) Πλ. Πρωτ. 322 a.
4) Πλ. Φαῖδρ. 247 c.
5) Πλ. Συμπ. 210 a—212 a.
6) Πλ. Πολ. Ζ', 517 b.

δρῶσι καὶ τοῖς αὐτοῖς τούτοις ὄμμασιν ὄψις ἐνοῦσα φαίνεται· οὕτω καὶ τὸ τῆς ψυχῆς· ὅταν μέν, οὗ καταλάμπει ἀλήθειά τε καὶ τὸ ὄν, εἰς τοῦτο ἀπερείσηται, ἐνόησέ τε καὶ ἔγνω αὐτὸ καὶ νοῦν ἔχειν φαίνεται, ὅταν δὲ εἰς τὸ τῷ σκότῳ κεκραμένον, τὸ γιγνόμενόν τε καὶ ἀπολλύμενον, δοξάζει τε καὶ ἀμβλυώττει ἄνω καὶ κάτω τὰς δόξας μεταβάλλον, καὶ ἔοικεν αὖ νοῦν οὐκ ἔχοντι. Καὶ ὥςπερ ἐν τῷ ὁρατῷ ἥλιός ἐστιν ὁ τὸ φῶς παρέχων τοῖς τε ὁρωμένοις, ὥςτε ὁρᾶσθαι, καὶ τῇ ὄψει τὴν οἰκείαν δύναμιν ἀποδιδοὺς τά τε ἄλλα καὶ ἑαυτὸν ὁρᾶν, οὕτω καὶ ἐν τῷ νοητῷ τὸ ἀγαθόν ἐστι τὸ τὴν ἀλήθειαν παρέχον τοῖς γιγνωσκομένοις καὶ τῷ γιγνώσκοντι τὴν δύναμιν ἀποδιδὸν τά τε ἄλλα ὄντα γιγνώσκειν καὶ ἑαυτό. Ἔτι δὲ ὁ ἥλιος τοῖς ὁρωμένοις οὐ μόνον τὴν τοῦ ὁρᾶσθαι δύναμιν παρέχει, ἀλλὰ καὶ τὴν γένεσιν καὶ αὔξην καὶ τροφήν, οὐ γένεσις αὐτὸς ὤν· καὶ τοῖς γιγνωσκομένοις τοίνυν οὐ μόνον τὸ γιγνώσκεσθαι πάρεστιν ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ εἶναί τε καὶ ἡ οὐσία ὑπ' ἐκείνου αὐτοῖς πρόσεστιν, οὐκ οὐσίας ὄντος τοῦ ἀγαθοῦ, ἀλλ' ἔτι ἐπέκεινα τῆς οὐσίας πρεσβείᾳ καὶ δυνάμει ὑπερέχοντος [1]).

Οὕτω μὲν οὖν διαφερόντως κάλλει καὶ δυνάμει κεκόσμηται Πλάτωνι τὸ θαυμάσιον τοῦτο ἀγαθόν. Ἀπορεῖται δέ, τίνος χάριν οὕτως ὑπερῆρε Πλάτων τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέαν ὑπὲρ τὰς ἄλλας· καὶ αὖ ἑτέρα μείζων ἀπορία πάρεστί μοι, διατί Πλάτων ἐν τῇ Πολιτείᾳ παισὶ μὲν οὖσι τοῖς φύλαξι σπουδάζει σφόδρα ἀληθεῖς δόξας περὶ θεοῦ ἐμποιεῖν, παιδείᾳ δὲ καὶ ἡλικίᾳ τελειωθέντας, ὡς αὐτάρκεις ἤδη γενομένους, οὐδὲν ἔτι οἴεται δεῖν θεοῦ φροντίζειν,—οὐδαμοῦ γοῦν οὐδαμῶς ἔτι χρῆται αὐτῷ — ὥςτε δόξαν παρίστασθαί τινι, ὡς καὶ Πλάτωνος τοῖς αὐτοῖς ἐνεχομένου, ὧν αἰτιᾶται Ἀναξαγόραν[2]), ὅπου μὲν αὐτῷ ἐπάναγκες φαίνεται τῇ τοῦ θεοῦ ἰδέᾳ χρῆσθαι, χρωμένου, ὅπου δὲ μή, χαίρειν ἐῶντος; Τί οὖν κωλύει δέχεσθαι μετὰ πολλῶν καὶ σοφῶν ἀνδρῶν[3]) Πλά-

---

1) Πλ. Πολ. Ϛ', 507 b—509 c.

2) Πλ. Φαίδ. 97 b—99.

3) Πρὸς τοῖς ὑπὸ Σταλβωμίου καταλεχθεῖσι (Stallbaum Prolegomena ad Plat., Tim. Cap. VI) προστίθημι Schwegler (Geschichte d.

τωνα μηδὲν ἄλλο σημαίνειν τῇ τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέᾳ, ἢ αὐτὸν τὸν Θεόν; ἐξ οὗ συμβαίνει ἀμφοτέρας τὰς ἀπορίας διαλύεσθαι. Τάχα δ' ἂν καὶ τοῦτό πῃ συμβάλοιτο εἰς τὴν ἐκδοχὴν ταύτην, ὅτι τὸν ἥλιον ὀνομάζει ἔκγονον τοῦ ἀγαθοῦ [1]) καὶ αὐτὸν θεόν [2]), οὐκ εἰκῇ, δῆλον ὅτι· οὐκοῦν εἰκός, εἰ ὁ ἔκγονος θεός ἐστι, πολλῷ μᾶλλον τὸν ποιητὴν αὐτοῦ θεὸν εἶναι.

Εἰ τοίνυν τοῦθ' οὕτως ἔχει καὶ ὄντως ἄνθρωπος Θεὸν αὐτὸν γνῶναι δύναται, ἀνάγκη θείαν εἶναι καὶ τὴν ἐνοῦσαν αὐτῷ δύναμιν ταύτην [3]). Πῶς οὖν ἔχει τὰ κατὰ τὴν δύναμιν ταύτην καὶ διατὶ πᾶς μὲν διώκει τὸ ἀγαθὸν καὶ τούτου ἕνεκεν πάντα πράττει [4]), οὐ παντὶ δέ, ἢ οὐκ ἐν πάσῃ ἡλικίᾳ καὶ πάσῃ ἕξει δυνατὸν ἀπολαύειν τῆς θείας θέας, τί ἐστι τὸ ὁρμῶν ἐπὶ τὸ ἀγαθὸν καὶ τί τὸ ἐπιπροσθοῦν τῇ ὄψει, τούτων πέρι ἐξηγεῖται ἡμῖν Πλάτων ὧδέ πως·

Δύο εἴδη ἐστὶ τῶν ὄντων, τὸ μὲν αἰσθητόν, ὅ τις κἂν ἅψαιτο, κἂν ἴδοι, κἂν ταῖς ἄλλαις αἰσθήσεσιν αἴσθοιτο, τὸ δὲ νοητόν, ὃ οὐκ ἔστιν ὅτῳ ποτ' ἂν ἄλλῳ ἐπιλάβοιτό τις, ἢ τῷ τῆς διανοίας λογισμῷ· καὶ τὰ μὲν νοητὰ καὶ ἀειδῆ, ἀεὶ κατὰ ταὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχοντα, εἰκὸς εἶναι ἀσύνθετα, τὰ δὲ αἰσθητά, ἄλλοτε ἄλλως καὶ οὐδέποτε κατὰ ταὐτὰ ἔχοντα, σύνθετα· καὶ τοῖς μὲν συνθέτοις προσήκει διαιρεθῆναι ταύτῃ, ᾗπερ συνετέθη, τοῖς δὲ ἀσυνθέτοις εἰςαεὶ παραμένειν ἀναλλοιώτοις [5]). Τούτων δὴ ὑποκειμένων, τὸ ἡμέτερον αὐτῶν ἐπισκεψώμεθα καὶ εὑρήσομεν τὸ

---

Philos. ἐν τοῖς περὶ Πλάτωνος) καὶ Herbart (de Platonici systematis fundamento commentatio).

1) Πλ. Πολ. ϛ', 506 e

2) Πλ. Πολ. ϛ', 508 a. Ἐπιθ. καὶ Τίμ. 29 e.

3) Ὀρθῶς καὶ κατὰ τὴν διάνοιαν Πλάτωνος ἐξήνεγκε τὸ ἐνταῦθα συμβαῖνον ὁ ποιητὴς Γοίτθης ἐν τοῖςδε·

Wär' nicht das Auge sonnenhaft,
Die Sonne könnt' es nie erblicken.
Läg' nicht in uns des Gottes eigene Kraft,
Wie könnt' uns Göttliches entzücken?

4) Πλ. Πολ. ϛ', 505, e.

5) Πλ. Φαίδ. 78 c.—79 a.

μὲν σῶμα ὄν, τὸ δὲ ψυχήν· καὶ τὸ μὲν σῶμά ἐστιν αἰσθητὸν καὶ τὴν τοῦ αἰσθητοῦ μοῖραν εἰληχός, ἀεὶ ῥέον καὶ ἀλλοιούμενον, ἡ δὲ ψυχὴ ἀειδές· ἔτι δὲ τῷ μὲν σώματι δουλεύειν προσήκει, τῇ δὲ ψυχῇ ἄρχειν [1]), καὶ ὅταν μὲν ἡ ψυχὴ τῷ σώματι προσχρῆται εἰς τὸ σκοπεῖν τι ταῖς αἰσθήσεσιν αὐτοῦ, ἢ ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτοῦ χαρίζηται, τότε ἕλκεται ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὰ συγγενῆ αὐτοῦ, τὰ οὐδέποτε κατὰ ταὐτὰ ἔχοντα, καὶ αὐτὴ ταράττεται καὶ ἰλιγγιᾷ, ὥςπερ μεθύουσα, ἅτε τοιούτων ἐφαπτομένη, ὅταν δὲ καθ' ἑαυτὴν γίγνηται, ἐκεῖσε οἴχεται εἰς τὸ καθαρόν τε καὶ ἀεὶ ὂν καὶ ἀθάνατον, καὶ πέπαυται τοῦ πλάνου, καὶ περὶ ἐκεῖνα ἀεὶ κατὰ ταὐτὰ ὡσαύτως ἔχει, ἅτε τοιούτων ἐφαπτομένη. Ἐκ δὴ τούτων συμβαίνει τῷ μὲν θείῳ καὶ ἀθανάτῳ καὶ νοητῷ καὶ μονοειδεῖ καὶ ἀδιαλύτῳ καὶ ἀεὶ ὡσαύτως κατὰ ταὐτὰ ἔχοντι ἑαυτῷ ὁμοιότατον εἶναι τὴν ψυχήν, τῷ δὲ ἀνθρωπίνῳ καὶ θνητῷ καὶ ἀνοήτῳ καὶ πολυειδεῖ καὶ διαλυτῷ καὶ μηδέποτε κατὰ ταὐτὰ ἔχοντι ἑαυτῷ ὁμοιότατον εἶναι τὸ σῶμα [2]).

Τοιαύτην οὖν φύσιν ἔχουσα ἡ ψυχή, ἀθάνατός ἐστι καὶ αὐτὴ καὶ ἀΐδιος [3]), πρό τε τῆς τοῦ σώματος γενέσεως αὐτὴ οὖσα καί, φθειρομένου τούτου, αὐτὴ παραμένουσα. Ποῦ δὴ ἦν ἡ ψυχὴ πρὶν ἐν τῷδε τῷ ἀνθρωπίνῳ εἴδει γενέσθαι, καὶ ποῖ ἄπεισι, χωριζομένη αὐτοῦ; Παρὰ τῷ ἑαυτῆς συγγενεῖ, τῷ θείῳ, ἦν, καὶ παρ' ἐκείνῳ πάλιν προσήκει μετὰ τὸν χωρισμὸν ἐπανιέναι [4]). Ἐκεῖ μὲν οὖσα πρότερον ἐθεώρει τὰ ὄντα ὄντως καὶ ἔγνω αὐτὰ καὶ ἐτρέφετο ἐπιστήμῃ ἀκηράτῳ καὶ ἡδυπάθει· ἐλθοῦσα δὲ ἐνθάδε καὶ συγκαθειρχθεῖσα τῷ φθαρτῷ σώματι, λήθην ἔσχεν ἐκείνων, ὁρῶσα

---

1) Πλ. Φαίδ. 79 e. Ἀλκιβ. Α', 129—130 c.

2) Πλ. Φαίδ. 79 c—80 b.

3) Πλ. Φαίδ. 80 c—81 a. 105 e. Πολ. Ι', 608 c—611.

4) Πολλάκις εἴωθε Πλάτων, περὶ νοητῶν καὶ ἀϊδίων ποιούμενος τὸν λόγον, οἷον ψυχῆς καὶ ἰδεῶν, προσάπτειν αὐτοῖς τῶν αἰσθητῶν κατηγορίας, ὕλην καὶ τόπον καὶ χρόνον, ἵνα φανταστότερα γίγνηται καὶ διὰ τοῦτο εὐμαθέστερα καὶ τοῖς μὴ τὰ τέλεια τῆς φιλοσοφίας μεμυημένοις. Πῶς δὲ χρὴ ὑπολαμβάνειν τὰ τοιαῦτα, ἱκανὰ πεπραγμάτευται Ἡγέλῳ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας, ἐν τοῖς περὶ Πλάτωνος.

δὲ τὰ τῇδε εἴδωλα ὄντα ἐκείνων ἀναμιμνήσκεται, καὶ πᾶσα ἡ λεγομένη μάθησίς ἐστιν ἀνάμνησις [1]).

Τῇ δὲ ἀναμνήσει τῶν ὄντως ὄντων συμπαρομαρτεῖ καὶ ἀνάμνησις τῆς ἐκεῖ μακαριότητος, ὅτε ἐκείνοις συνῆν ἡ ψυχή, καὶ ἐκ τούτων ἀναπτεροῦται καὶ προθυμεῖται ἐκεῖσε ἀπελθεῖν, καὶ τοῦτο τῆς ψυχῆς τὸ πάθος ἐστὶν ὁ πολυθρύλητος Πλατωνικὸς ἔρως [2]).

Ὅτι μὲν οὖν ἡ ψυχὴ τῇ ἀληθεστάτῃ φύσει ἁπλοῦν τί ἐστι καὶ ἀειδὲς καὶ τῷ θείῳ καὶ ἀθανάτῳ συγγενὴς καὶ αὐτὴ ἀθάνατος, δεδήλωται. Τοιαύτην δ' ἂν εὕροι τις, εἰ δύναιτο καθαρὰν οὖσαν λογισμῷ διαθεάσασθαι, ὅπερ ὅμως ἀδύνατόν ἐστιν ἐν τῷδε τῷ βίῳ· λελώβηται γὰρ ὑπὸ τῆς τοῦ σώματος κοινωνίας καὶ ἄλλων κακῶν καὶ φαντάζεται ἡμῖν σύνθετος, οὐκ οὖσα τῇ ἀληθείᾳ [3]). Οἵα δὴ φαντάζεται, συνδεδεμένη τῷ σώματι, ἐχόμενόν ἐστι διελθεῖν.

Ἴσμεν που πάντες ὅτι πολλάκις ἐπιθυμοῦντές τι γενέσθαι ἡμῖν, ἐδωδὴν ἢ πόσιν ἢ ἄλλην τινὰ τῶν διὰ τοῦ σώματος ἡδονῶν, κωλυόμεθα ὑφ' ἡμῶν αὐτῶν, ἐὰν μὴ καλὴ καὶ συμφέρουσα ἡμῖν οὖσα ἡ πλήρωσις τῆς ἐπιθυμίας φαίνηται. Ἀλλὰ μὴν τὸ αὐτὸ τἀναντία ποιεῖν ἢ πάσχειν κατὰ ταὐτὸν καὶ πρὸς ταὐτὸν ἀδύνατον. Δῆλον ἄρα ὅτι τὸ κωλῦον ἐν ἡμῖν ἕτερόν τί ἐστι τοῦ ἐπιθυμοῦντος, καὶ ἀμφότερα ταῦτα δύο· καὶ τὸ μὲν κωλῦον,

---

1) Πλ. Φαιδ. 72 e—76 d. Μέν. 81 c—86 b, Φαῖδρ. 249 c. Φίληβ. 34 b. Νόμ. Ε', 732 b.

2) Πλ. Φαῖδρ. 249 a—250 c, 245 b.

3) Πλ. Πολ. Ι', 611 b—612 a. Ἐπιστροφῆς ἄξιον τὸ χωρίον τοῦτο, ὡς διαλῦον τὴν φαινομένην διαφωνίαν περὶ ψυχῆς τῶν ἐν τῷ Φαίδωνι πρὸς τὰ ἐν τῇ Πολιτείᾳ λεγόμενα. Ἐκεῖ μὲν γὰρ λέγεται ἁπλοῦν ἡ ψυχή, ἐν δὲ τῇ Πολιτείᾳ, ἐν τοῖς πρότερον, σύνθετον. Ἐκ δὲ τοῦ προκειμένου χωρίου συνάγεται ὅτι ἐστὶ μὲν ἁπλῆ καθ' ἑαυτήν, ἐπεὶ δέ πῃ συμπέπλεκται τῷ σώματι, τὸ ἐξ ἀμφοτέρων τούτων σύμφυρμα ἐν μὲν τῇ Πολιτείᾳ παρέστησεν ὡς ἕτερον εἶδος τῆς ψυχῆς, καὶ τοῦτο διπλοῦν, θυμοειδὲς καὶ ἐπιθυμητικόν, ἐν δὲ τῷ Φαίδωνι αὐτὸ τοῦτο ἀνήνεγκεν εἰς τὸ σῶμα· τῇ δ' ἀληθείᾳ οὔτε ἡ ψυχὴ ἄνευ τοῦ σώματος δύναται ἐπιθυμεῖν καὶ θυμοῦσθαι, ἄπεστι γὰρ τὸ αἴτιον, οὔτε τὸ σῶμα καθ' ἑαυτό, νεκρὸν γάρ.

ἅτε λογισμὸν ἔχον τοῦ καλοῦ καὶ συμφέροντος καὶ κατὰ τοῦτον ποτὲ μὲν κωλῦον, ποτὲ δὲ ἐῶν, τὸ λογιστικόν ἐστι τῆς ψυχῆς μόριον, τὸ δὲ τυφλῶς καὶ ἄνευ λογισμοῦ ἐπιθυμοῦν, τὸ περὶ τὸ σῶμα ἀεὶ καὶ τὰς τούτου χρείας τετευταχός, τὸ ἐπιθυμητικόν. Ἔτι δὲ ὁρῶμεν πολλάκις τινὰ ὁρμώμενον μὲν ὑπὸ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ ἐπί τι, αἱροῦντος δὲ λόγου μὴ δεῖν τοῦτο πράττειν ἀεὶ ἐπιτιμῶντα ἑαυτῷ καὶ θυμούμενον. Εἰκὸς οὖν εἶναί τι τὸ θυμούμενον ἕτερον τοῦ ἐπιθυμητικοῦ, ἅτε ἀντιτεῖνον ἐκείνῳ. Καὶ μὴν καὶ τοῦ λογιστικοῦ ἕτερον τοῦτό ἐστι· τεκμήριον δέ· τά τε γὰρ θηρία, λογισμοῦ ἄμοιρα ὄντα, ὅμως θυμοῦ μεστά ἐστι, καὶ τὰ παιδία. Ἔστιν ἄρα τὸ θυμοειδὲς τρίτον τι εἶδος τῆς ψυχῆς, εὐγενέστερον μὲν τοῦ ἐπιθυμητικοῦ φύσει, ἅτε ἧττον τῷ σώματι δουλεῦον, ἄλογον δὲ καὶ αὐτό, κατήκοον μέντοι τοῦ λόγου καὶ ἐπίκουρον αὐτῷ, ἐὰν μὴ ὑπὸ κακῆς τροφῆς διαφθαρῇ[1]).

Καὶ τὸ μὲν λογιστικόν ἐστι τοῦ θείου συγγενὲς καὶ αὐτὸ θεῖον καὶ ἀθάνατον καὶ πάνθ' ὅσα ἐν τῷ Φαίδωνι τῆς ψυχῆς κατηγόρηται, τοῦ λογιστικοῦ αὐτῆς νῦν κατηγορητέα, τῷ δὲ θυμοειδεῖ καὶ τῷ ἐπιθυμητικῷ ἀποδοτέα, ὅσα ἐκεῖ τῷ σώματι ἀποδέδοται. Ἐν δὲ τῷ Φαίδρῳ, ὅπου λαμπρᾷ εἰκόνι καὶ τοῦ διθυραμβικοῦ χαρακτῆρος πάνυ πνεούσῃ ἐναργῆ ἐποίησεν ἡμῖν Πλάτων τὰ κατὰ τὴν ψυχήν, παρίσταται αὕτη καὶ πρὸ τῆς εἰς τὸ σῶμα κατοικίσεως τὰ αὐτὰ εἴδη ἔχουσα[2]), ὅπερ μέντοι οὐ χρὴ νομίζειν τῷ μονοειδεῖ καὶ ἁπλῷ τῆς ψυχῆς ὄντως ἐναντιοῦσθαι· καίπερ γὰρ προθέμενος τὸν προτοῦ βίον αὐτῆς παραστῆσαι, φανερὸς ὅμως ἐστὶ πρὸς τὸν τῇδε βλέπων καὶ πλάττων τὴν εἰκόνα αὐτῆς, ἵνα ἔχῃ τὰ ἐνθάδε περὶ αὐτὴν συμβαίνοντα διασαφεῖν.

Οὕτω δὴ τούτων διωρισμένων, ἀναλαβόντες τὰ προαπορηθέντα[3]), παρέχομεν λύσιν αὐτῶν τοιάνδε. Ἡ μὲν δύναμις τοῦ θεᾶσθαι καὶ ἐπιγιγνώσκειν τὰ ἀΐδια ὄντα ἔνεστι τῇ ψυχῇ διὰ συγγένειαν καὶ τὸ προεγνωκέναι, τὸ δ' ἐπιπροσθοῦν τῇ ὄψει καὶ ἀπά-

1) Πλ. Πολ. 436 a—441 c.
2) Πλ. Φαῖδρ. 246 a, κ.τ.ἑ,
3) Σελ. 118.

γον ἐκείνων ἐστὶ τὸ τῷ σώματι συγκαταπεπλεγμένον τῆς ψυχῆς μέρος, τὸ δὲ ἀντιτεῖνον τῷ σώματι, τὸ ἐκ τῆς τῶν τῇδε αἰσθήσεως ἐπὶ τὴν ἐκείνων γνῶσιν ἐπεῖγον ἡμᾶς, ὁ ἐκ τῆς ἀναμνήσεως ἐπεγειρόμενος ἐν ἡμῖν ἔρως.

Ἐκ δὲ τούτων καὶ τὸ τέλος τοῦ ἀνθρώπου εὔπορόν ἐστιν ἡμῖν νῦν δηλῶσαι κατὰ τὴν γνώμην Πλάτωνος. Ὅτε γὰρ ἡ ψυχὴ φύσει συγγενής ἐστι καὶ ὁμοιοτάτη τῷ θείῳ καὶ συνῆν πρότερον αὐτῷ καὶ ἐθεώρει καὶ ἐπέγνω αὐτό, εἶτα δὲ ἐξέπεσεν εἰς ἀλλότριον εἶδος καὶ ἐπελάθετο τῶν ἐκεῖ, οὐ μέντοι παντάπασιν ἐξέστη τῆς ἀρχαίας φύσεως, ἀλλὰ καὶ παραμένει ἔτι ἀμυδρὰ μνήμη ἐκείνων καὶ ἔρως ἀναπτερῶν αὐτήν, τούτων οὕτως ἐχόντων, οὐδὲν ἄλλο ἔξεστιν εἶναι τὸ τέλος τοῦ ἀνθρώπου ἢ τὴν ἀρχαίαν φύσιν καὶ ἕξιν ἀναλαβεῖν, τοῦτο δ' ἐστί, θεῷ ὁμοιωθῆναι καὶ συνεῖναι[1]).

Γενναῖον μὲν οὖν τῇ ἀληθείᾳ καὶ ὑπερήφανον ἀπέφηνεν ἡμῖν Πλάτων τὸ τέλος τοῦ ἀνθρώπου, ὥσπερ εἰκὸς ἦν ἀνδρὶ καὶ ἐν τῷδε τῷ βίῳ, εἴπέρ τις καὶ ἄλλος, πλησιάσαντι καὶ ὁμιλήσαντι τῷ θείῳ καὶ εἰς πεῖραν ἐλθόντι τῆς εὐγενείας τοῦ ἀνθρώπου, ἔστι δ' ὅμως ἀνέφικτον ἔν γε τῷ παρόντι βίῳ[2]). Καὶ ἐν τῷ μέλλοντι δὲ οὐ παντὶ ἐφικτόν· ἦν γὰρ ἂν οὕτω τοῖς πονηροῖς κέρδος, ἐπειδὴ πολλὰ κακουργήσασι μηκέτι βιωτὸν αὐτοῖς εἴη, καταστρέφειν τὸν βίον [3])· ἀλλ' ὅτῳ τὰ τῇδε ἄριστα εἰς δύναμιν παρασκεύασται. Παρασκευὴ δ' ἐστὶ κάθαρσις ψυχῆς, τὸ χωρίζειν ὅ τι μάλιστα ἀπὸ τοῦ σώματος αὐτὴν καὶ ἐθίζειν καθ' ἑαυτὴν πανταχόθεν ἐκ τοῦ σώματος συναγείρεσθαί τε καὶ ἀθροίζεσθαι καὶ οἰκεῖν κατὰ τὸ δυνατὸν μόνην καθ' ἑαυτήν, ἑλκυομένην, ὥσπερ ἐκ δεσμῶν, ἐκ τοῦ σώματος[4]).

Εἰ δέ πού τις ἐκ τῶν εἰρημένων συλλογίζοιτο, ὡς Πλάτων τὰ τῇδε οὐδενὸς ἄξια ἡγοῖτο, ἁμαρτάνει τῆς διανοίας αὐτοῦ. Ἅτε

1) Πλ. Θεαίτ. 176 b, Νόμ. Δ', 716 c, d. Πολ. Ι', 613 a.
2) Πλ. Φαίδ. 66 a—e.
3) Πλ. Πολ. Ι', 610 d.
4) Πλ. Φαίδ. 67 d.

γὰρ τῶν ἀϊδίων ἐκείνων ὁμοιώματα ὄντα καὶ μετέχοντα ἐκείνων, εἰκὸς καθ' αὑτὰ τίμια εἶναι, πρὸς ἐκεῖνα μέντοι παραβαλλόμενα εἰκότως σμικροῦ ἄξια φαίνεται, ὥςπερ σελήνη πρὸς ἥλιον. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀναγκαῖον ἡγεῖται ταῦτά τε καταμανθάνειν, ὡς διακεκόσμηται ὑπὸ τῆς φύσεως, ἵνα, ὑπομνήμασι τούτοις χρώμενος ὁ νοῦς καὶ ἅμα οἷον ἐπαναβαθμοῖς, ἀναίρηται πρὸς τὰς ἰδέας [1]), καὶ προθυμεῖσθαι περὶ ἑαυτοὺς τῶν νοητῶν ἰδεῶν αἰσθητὰ εἴδωλα ἀπεργάζεσθαι εἰς δύναμιν ἐκείναις παραπλήσια, ἃ τοῖς τε ἐργάταις αὐτοῖς συνοίσει διάπειραν λαμβάνειν τοῦ ἑαυτῶν ἀξιώματος καὶ τοῖς νεωτέροις καὶ ἐπιγιγνομένοις προσβάλλοντα πρὸς τὰς αἰσθήσεις, ὥςπερ αὔρα φέρουσα ἀπὸ χρηστῶν τόπων ὑγίειαν, εἰς ὁμοιότητά τε καὶ φιλίαν καὶ συμφωνίαν τῷ καλῷ λόγῳ ἄξει [2]). Ἡ δὴ Πλάτωνος γνώμη περὶ τῶν τοιούτων ἐστὶ γιγνώσκειν μὲν καὶ γεύεσθαι πάντων τῶν τῇδε κατὰ νόμον, μὴ ἐγκαταμένειν δὲ μηδὲ τευτάζειν ἀεὶ περὶ αὐτά, ὡς τοῦ τέλους ἁπτομένους, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ τέλος προβιβάζοντα.

Τὸ μὲν δὴ τέλος καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ ἀνθρώπου κατὰ Πλάτωνα δεδήλωται. Ἐχόμενον δ' ἐστὶ θεωρῆσαι, ὅντινα ἂν γίγνοιτο τρόπον ἡ ἐνθάδε παρασκευὴ τῶν τελείων ἐσομένων, καὶ ὅπῃ αὕτη χαλεπὴ καὶ ὅπῃ ῥᾳδία τυγχάνει οὖσα.

Ἀναμνησθῶμεν τῶν ἔμπροσθεν εἰρημένων, ὅτι ἐκ τῆς κοινωνίας ψυχῆς καὶ σώματος τριμερὴς φαίνεται ἡ ψυχή, ἓν μὲν αὐτῆς ἐπιθυμητικόν, ἓν δὲ θυμοειδές, ἓν δὲ λογιστικόν. Ἐκεῖνο μὲν οὖν τῷ σώματι σωτηρίαν καὶ αὔξησιν πορίζειν εἴληχεν ἑκάστου τε τοῦ ἔχοντος καὶ τοῦ ὅλου γένους, τοῦτο δὲ τῆς ἑαυτοῦ τε αὐξήσεως καὶ σωτηρίας κήδεσθαι καὶ τῆς τοῦ τῶν ἄλλων λογιστικοῦ. Τούτων δ' ἕνεκα ἐνέφυσεν ἑκατέρῳ ὁ ποιητὴς ὀρέξεις, τῷ μὲν ἐπιθυμητικῷ, τῆς μὲν τοῦ ἐν ᾧ ἐμπέφυκε σώματος σωτηρίας καὶ αὐξήσεως τὰς ἐδωδῆς καὶ πόσεως ἐπιθυμίας, τῆς δὲ τοῦ γένους, τὴν τῶν ἀφροδισίων· τῷ δὲ λογιστικῷ, τῆς μὲν ἑαυτοῦ εὐπραγίας τὸν οὐράνιον ἔρωτα τῶν ἀϊδίων ὄντων, τῆς δὲ τοῦ τῶν πέλας,

1) Πλ. Συμπ. 211 c, Φαῖδρ. 249 b, c.
2) Πλ. Πολ. Γ', 401 a—d.

τὸν τῆς κοινωνίας καὶ ὁμιλίας ἔρωτα, οὗ μία ἰδέα ἐστὶν ἡ εἰλικρινὴς καὶ ἄδολος παιδεραστία[1]). Ἐπειδὴ δὲ κυριώτατος βίος ἀνθρώπῳ πέφυκεν εἶναι ὁ κατὰ τὸ λογιστικόν, τὴν οἰκείαν ἔχον ἀρετήν,—τούτῳ γὰρ κυρίως προέχει τῶν ἄλλων ζώων[2])—εἰκὸς δήπου καὶ τὸν τούτου ἔρωτα φύσει κρατερώτερον εἶναι τῶν ἐπιθυμιῶν. Καὶ δὴ οὕτως ἔχει τῷ ὄντι· ἴδοι δ' ἄν τις τοῦτο ἐναργῶς ἐν ἀνθρώπῳ ἡλικίᾳ καὶ παιδείᾳ τετελειωμένῳ. Οὐ γὰρ δὴ ὑπολαμβάνειν χρή, ὡς διὰ τῆς παιδείας ἀναιροῦνται αἱ διὰ τοῦ σώματος ἐπιθυμίαι καὶ οἱ εὖ πεπαιδευμένοι γίγνονται ἀναίσθητοι τῶν τοιούτων ἡδονῶν· μᾶλλον δὲ διὰ τῆς ὀρθῆς παιδείας ἀποδίδοται τῷ λογιστικῷ ἡ φύσει καθήκουσα αὐτῷ δύναμις καὶ ἐπιστήμη, οἷς περ ἐπιτίθησι ταῖς ἐπιθυμίαις μέτρα καὶ νόμους.

Φύσει μὲν οὖν οὐ κρατοῦσιν αἱ σωματικαὶ ἐπιθυμίαι τοῦ οὐρανίου ἔρωτος[3]), προτεροῦσι δ' ὅμως χρόνῳ. Ἅμα γὰρ φυομένῳ τῷ ἀνθρώπῳ συμφύονται καὶ αὐτῶν αἱ πολλαὶ ἐν ὅλῃ τῇ δυνάμει, ὅτε οὐδ' ἴχνος λογισμοῦ ἔστιν ἰδεῖν, ὁ δὲ θυμὸς ὡσαύτως ἅμα συγγίγνεται ἐῤῥωμένος, στερούμενος δὲ τοῦ οἰκείου δεσπότου συνίσταται τῷ ἐπιθυμητικῷ καὶ ὑπηρετεῖ. Τοῦτο μὲν οὖν, ὡς προείρηται, ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ σώματος δέδοται τοῖς ἀνθρώποις, ἅτε δὲ λόγον καὶ νόμον—τὸ τῶν ἀνθρώπων—οὐκ ἴσχον, τῇ ἑκάστῃ πληρώσει συμπαρομαρτούσῃ ἡδονῇ μεταθέον καὶ πᾶσαν δήποτε λύπην φεῦγον, διττὰ κακὰ ἀπεργάζεται, τοῦτο μὲν πέρα τοῦ μετρίου μεταλαμβάνον τῶν ἡδονῶν τούτων, ἢ φεῦγον τὰ λυπηρά, φθείρει αὐτὸ τὸ σῶμα, ὃ σώζειν τέτακται, τὸ δὲ μέγιστον, τῷ χρόνῳ ἐπειδὰν ἄρχηται ἡ ψυχὴ ἐπεγείρεσθαι, ἐπιῤῥωνυμένου τοῦ λογιστικοῦ αὐτῆς, ἑκάστη ἡδονὴ καὶ λύπη, ὥςπερ ἧλον ἔχουσα προσηλοῖ αὐτὴν πρὸς τὸ σῶμα καὶ προσπερονᾷ καὶ ποιεῖ δοξάζειν τοῦτο ἐναργέστατον εἶναι καὶ ἀληθέστατον, περὶ ὃ ἂν μάλιστα ἥσθῇ ἢ λυπηθῇ[4]), οὗ οὐκ ἂν γένοιτο κακὸν ἄλλο πρεσβύ-

---

1) Πλ. Πολ. Θ', 580 d, Νόμ. Δ', 721 b, c, Συμπ. 206 b—209 e.
2) Ἀριστ. Ἠθ. Νικ. Α, 6.
3) Πλ. Πολ Ζ'. 516 c, d.
4) Πλ. Φαίδ. 83 b—e.

τερον. Καὶ γὰρ εἴ τις σῶμα Τιβερίου καὶ Κομμόδου ἀνωλεθρότερον ὑπὸ τῶν ἡδονῶν ἔχοι καὶ τὰ πρὸς πλήρωσιν αὐτῶν κατὰ ταὐτὰ ἐκείνοις ἄφθονα, ὥςτε μήποτε ἐπιλιπεῖν, καὶ τὸ φιλότιμον δὲ κορεννύναι, ὥςπερ κἀκείνοις, ὑπάρχοι, οὐδ' ὣς ἐκφεύξεται τῶν τιμωριῶν τὴν μεγίστην, οὐδ' ἐν τῷ παρόντι βίῳ· αὕτη δ' ἐστὶν ἡ δούλωσις τοῦ βελτίστου καὶ θειοτάτου τῶν ἑαυτοῦ ὑπὸ τῷ ἀθεωτάτῳ καὶ μιαρωτάτῳ [1]). Ὅτῳ δὲ μήτε τὸ σῶμα ἐξαρκεῖ, μήτε οἱ πόροι, τότε πρὸς τῷ μεγίστῳ κακῷ ποῖα ἄλλα ἐγκατασκηνοῖ, καθ' ἑαυτὰ οὐδὲ ταῦτα σμικρὰ ὄντα, εὔδηλον καὶ οὐδὲν δεῖ λόγῳ κοσμεῖν. Ὅταν δὲ ἐπιστῇ τὸ χρεών, διὰ τὸ προσμεμάχθαι τῷ σώματι ἡ ψυχή, ὥςπερ ὁ Ἡρακλέους χιτών, δυςχώριστος οὖσα, βίᾳ ἐξελκομένη, συνεπισπασαμένη καὶ σάρκας, σὺν πολλῷ μόγῳ καὶ στόνῳ καὶ ἱδρῶτι ἀπαλλάττεται· ἐμβριθὴς δ' οὖσα καὶ γεώδης καὶ ἀκάθαρτος, τῆς μὲν θείας ὄψεως οὐ μήποτε ἀξιωθῇ, κάτω δὲ ἕλκεται εἰς τὸν ὁρατὸν τόπον περὶ τὰ μνήματά τε καὶ τοὺς τάφους κυλινδουμένη [2]).

Τοιαῦτά που γίγνεται τὰ ἆθλα τῆς κακίας· ἅ τις εἰ οἷός τ' ἦν πρότερον σαφῶς λογισμῷ λαβεῖν, προὐθυμεῖτ' ἂν ὡς ἔχοι ποδῶν φεύγειν ἀπ' αὐτῆς, καὶ οὐδ' ἂν ἦν αὐτῷ χαλεπόν· ἀλλὰ γὰρ ἡνίκα αὕτη παραγίγνεται, λογισμὸς οὐκ ἔνι, ἀλλ' ἀγαπᾶν χρὴ ὅτῳ καὶ πρὸς τὸ γῆρας παρεγένετο φρόνησις [3]).

Ἐὰν δή, τούτων οὕτω πεφυκότων, μὴ ἐπιστατῇ ἔξωθεν λογισμός, ὅς, ἕως μὲν παντάπασιν ἀλόγιστός ἐστιν ὁ τρόφιμος, διοριζόμενος τὰς ἀναγκαίας ἐπιθυμίας, ὅσαι τε ἄφυκτοί εἰσι καὶ ὅσαι ἀποτελούμεναι ὠφελοῦσι, καὶ τὰς μὴ ἀναγκαίας, ὅσας ἄν τις ἀπαλλάξειεν ἐκ νέου μελετῶν καὶ ἐνοῦσαι βλαβεραὶ μὲν σώματι, βλαβεραὶ δὲ ψυχῇ εἰσιν, ἐκείναις μὲν ἐπαρκῇ, ταύτας δὲ ἀποτρέπῃ εἰς δύναμιν, ἐπεγειρομένῳ δὲ τῷ λογισμῷ παρατιθῇ τὴν προσήκουσαν τροφήν, νέκταρ καὶ ἀμβροσίαν, θείῳ ὄντι καὶ ἀθανάτῳ, ἀλλὰ τοὐναντίον οἱ ἔξωθεν προσπίπτοντες λόγοι τοιοῦτοι ὦσι, πρὸς οὕς περ ἤδη ὑπὸ τῶν ἐπιθυμιῶν κατακώχιμος γέ-

1) Πλ. Πολ. Θ', 589 c, Θεαίτ. 176 c—177 a, Νόμ. 728 b, c.
2) Πλ. Φαίδ. 81 c, d.
3) Πλ. Νόμ. Β', 653 a.

γονε, τίς μηχανὴ σωτηρίας τῷ τοιούτῳ; Ἀμήχανον εἰπεῖν. Ἐπειδὴ δὲ τότε πράττει τίς τι ἑκών, ὅταν δύνηται ἔχων χρῆσθαι λογισμῷ, κινδυνεύουσιν οἱ κακοὶ γιγνόμενοι ἀκουσίως γίγνεσθαι, αἰτιατέοι δὲ οἱ γονεῖς εἶναι μᾶλλον τῶν τέκνων καὶ οἱ τρέφοντες τῶν τρεφομένων καὶ ὅλως οἱ ὁπηοῦν κρείττονες τῶν ὁπηοῦν ὑποδεεστέρων [1]).

Πῶς οὖν διακειμένη ἡ ψυχὴ ἄριστ' ἂν ἔχοι; Εἰ ἡ παρὰ φύσιν τῶν ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων κατάστασις νόσος ἐστὶν ἐν ὅτῳ τοῦτο ἐγγίγνεται, καὶ δὴ καὶ ἐν τῇ ψυχῇ, ἡ κατὰ φύσιν ὑγίεια ἂν εἴη καὶ εὐεξία καὶ κάλλος [2]). Γένοιτο δ' ἂν αὕτη, εἰ ἕκαστον τῶν τῆς ψυχῆς μορίων τὴν οἰκείαν ἀρετὴν ἀπολάβοι, ὥστε μὴ μόνον πρόθυμον εἶναι τὰ ἑαυτοῦ ἐπιτελεῖν, ἀλλὰ καὶ δύνασθαι, τὸ μὲν λογιστικόν, ᾧ φύσει προσήκει ἄρχειν καὶ ἔχειν τὴν ὑπὲρ ἁπάσης τῆς ψυχῆς προμήθειαν, εἰ δύναιτο τοῦτο ἔργῳ ὅ τι ἄριστα ἐπιτελεῖν· αὕτη δὲ ἡ ἀρετὴ καλεῖται φρόνησις καὶ σοφία· τὸ δὲ θυμοειδές, ᾧ προσήκει φύσει ὑπηκόῳ εἶναι καὶ συμμάχῳ τοῦ λογιστικοῦ, εἰ προθυμοῖτό τε καὶ δύναιτο τοῦτο ὅτι ἄριστα ἔργῳ ἐπιτελεῖν, μὴ δελεαζόμενον ὑφ' ἡδονῶν καὶ λυπῶν, μηδὲ πτοούμενον ὑπὸ τῶν προσπιπτόντων φόβων ἑκάστοτε, ἀλλὰ διὰ πάντων τούτων διασῶζον, ἣν διὰ τῆς τροφῆς κτησάμενον ἔχοι δόξαν περὶ τῶν δεινῶν, ἅ τε ἀληθῶς ἐστι καὶ οἷα, ἤ, ἣν νῦν ποτε ὑπὸ τοῦ λόγου λαμβάνοι παραγγελίαν· αὕτη δὲ ἡ ἀρετή ἐστιν ἡ ἀνδρεία· τὸ δὲ ἐπιθυμητικόν, ᾧ, τυφλῷ ὄντι καὶ ἀτάκτως κινουμένῳ, προσήκει πειθαρχεῖν τοῖς κρείττοσι γένεσι καὶ κοσμεῖσθαι καὶ ῥυθμίζεσθαι ὑπ' αὐτῶν, εἰ μὴ ἀντιτείνοι, ἀλλὰ προθύμως πείθοιτο δίκην ἀρνίου μᾶλλον ἡμέρου, ἢ τράγου· ἡ δ' ἀρετή, ᾗ τὰ τρία γένη τῆς ψυχῆς ὁμοδοξεῖ τὸ λογιστικὸν δεῖν ἄρχειν καὶ οὐ στασιάζει αὐτῷ, οὐδ' ἐπιχειρεῖ δεσπόζειν αὐτοῦ, αὕτη δ' ἐστὶν ἡ σωφροσύνη [3]). Ἡ δὲ τὴν δύναμιν παρέχουσα ἀρετὴ ταῖς τρισὶν ἐκείναις, ὥστε ἐγγενέσθαι, καὶ ἐγγενομέναις σωτηρίαν,

1) Πλ. Τίμ. 87 b. Νόμ. Θ', 860 d κ.τ.λ, Μέν. 77 b—78 b. Πολ. Ϛ', 492 ϐ, c· e. Γοργ. 515 c—517.

2) Πλ. Πολ. Δ', 444 d, e.

3) Πλ. Πολ. Δ', 427 d—432 a, 441 e—442 d.

τουτέστιν ἡ ποιοῦσα τὸ λογιστικὸν ἄρχειν δύνασθαι, τὴν φρόνησιν ἔχον, καὶ τὸ θυμοειδὲς ἐπικουρεῖν τῷ λογιστικῷ δύνασθαι, τὴν ἀνδρείαν ἔχον, καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸν πειθαρχεῖν δύνασθαι καὶ τὰ ἑαυτοῦ πράττειν, ἔχον τὴν σωφροσύνην, αὕτη ἡ ἀρετή ἐστιν ἡ δικαιοσύνη [1]. Ἐν δὴ δικαιοσύνῃ συλλήβδην πᾶσα ἀρετὴ ἔνι [2].

Τοιαύτης τοίνυν πεφυκυίας τῆς δικαιοσύνης ἡ ἕξις ἀδύνατος παντί, ἀλλὰ μόνοις τοῖς ἄριστα μὲν φῦσιν, ἄριστα δὲ παιδευθεῖσι, πρὸς δὲ καὶ ἡλικίαν τὴν προσήκουσαν ἔχουσιν.

Ἀλλ', ὑπολάβοι ἄν τις, εἰ τοσούτοις μόνον ἐφικτή ἐστιν ἡ δικαιοσύνη, ἄδικοι ἆρά εἰσιν οἱ πολλάκις πλείους; Τοῦτο μὲν οὔ· πολλοὶ γὰρ μεταξὺ τῆς τελείας δικαιοσύνης καὶ τῆς τελείας ἀδικίας βαθμοί. Ἀλλὰ καὶ ἄνευ τούτου, ἐστὶ τῆς φυσικῆς ἐλλείψεως ἀναπλήρωσις δυνατή, ὅταν τοῖς στερουμένοις οἰκείας φρονήσεως ἢ καὶ ἀνδρείας ἔξωθεν ἐπιστατῶσι φρόνησις καὶ ἀνδρεία τῶν κεκτημένων, σκοποῦσαι τὸ κοινὸν ἀγαθόν. Ἐνταῦθα ἤδη προφαίνεται ἡμῖν πολιτείας ἀνάγκη μία, τάξεως δηλαδὴ ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων μετὰ δίκης, καὶ νόμων σωζόντων τὴν τάξιν ταύτην. Εἰ γὰρ ἦν δυνατὴ παντὶ ἡ δικαιοσύνη καὶ πᾶς μετὰ σωφροσύνης καὶ ἀνδρείας ἐπιστήμην καὶ νοῦν οἷός τ' ἦν κεκτῆσθαι οἰκεῖον, οὐδὲν ἂν ἔδει τούτου γε ἕνεκα πολιτείας. Ἐπιστήμης γὰρ οὔτε νόμος, οὔτε τάξις οὐδεμία κρείττων, οὐδὲ θέμις ἐστὶ νοῦν οὐδενὸς ὑπήκοον οὐδὲ δοῦλον, ἀλλὰ πάντων ἄρχοντα εἶναι, ἐάν περ ἀληθινὸς ἐλεύθερός τε ὄντως ᾖ κατὰ φύσιν [3]· ἀλλ' ἔδει ἂν μόνον κοινωνίας τῆς τε ἀμοιβαίας βοηθείας ἕνεκα καὶ τῆς τῶν διανοημάτων ἀνακοινώσεως, ὅπερ ἔμφυτος ἔρως ἐστὶν ἀνθρώποις [4]), καὶ συμμαχίας δέ, ἕνεκεν ἀμύνης τῶν ἔξωθεν πολεμίων·

---

1) Πλ. Πολ. Δ', 433 b.

2) Ἀριστ. Ἠθ. Ν. Ε, 3.

3) Διὰ τοῦτο ὁρῶμεν τοὺς ἐν τῇ Πλατωνικῇ πόλει ἄρχοντας ὑπεράνω νόμων καὶ πολιτείας ἱσταμένους, αὐτῶν δὲ τὰς ἀποφάνσεις νόμους ὄντας τῆς πόλεως πολλῷ ἀμείνους καὶ λυσιτελεστέρους τῶν ἐν γράμμασι κειμένων, οἳ τὸ μὲν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὁρῶσι καὶ βλέπουσι, τὸ δ' ἐπὶ πᾶν ἀδυνατοῦσι (Νόμ. Θ',875 d).

4) Ἀριστ. Πολ. Α, 2.

νῦν δὲ—οὐ γάρ ἐστιν οὐδαμοῦ οὐδαμῶς ἀλλ' ἢ κατὰ βραχύ· διὸ δὴ τὸ δεύτερον αἱρετέον, τάξιν τε καὶ νόμον[1]), πολιτείαν δηλαδή. Τοῦτο μὲν οὖν, ὅπερ εἴπομεν, μία ἀνάγκη τοῦ εἶναι πολιτείαν. Ἑτέρα δὲ ἥδε· εἴρηται γὰρ ὅτι ὀλιγίστοις ἔξεστι τελέως δικαίοις γενέσθαι, τοῖς ἄριστα φῦσί τε καὶ τραφεῖσι. Καὶ τοὺς ἄλλους δὲ εἰς ὅσον ἐνδέχεται τελειότητος προελθεῖν ἐκ τούτων ἀμφοτέρων ἤρτηται, φύσεως καὶ τροφῆς. Ἀλλὰ τὸ μὲν τῆς φύσεως οὐκ ἐφ' ἡμῖν ἐστίν, εἰμὴ κατὰ βραχύ, τὸ δὲ τῆς τροφῆς ἔστιν. Πολιτεία δὲ τροφὴ ἀνθρώπων ἐστὶ, φησὶ Πλάτων[2]), καλὴ μὲν ἀγαθῶν, ἡ δὲ ἐναντία κακῶν. Καὶ οἱ ὀλίγοι ἄρα, οἷς φύσει ὑπάρχει τελέως δικαίοις γενέσθαι, οὐκ ἂν γένοιντο τοιοῦτοι, εἰ μὴ ἐν ὀρθῶς πεπολιτευμένῃ πόλει τραφεῖεν. Εἴ τις οὖν βούλοιτο δικαιοσύνην γνῶναι καὶ ἄνδρα δίκαιον, οἷός τ' ἐστι καὶ ὅπως γίγνεται, δεήσειεν ἂν πάντως πολιτείαν γνῶναι τὴν ὀρθήν, καὶ ἐν πόλει, ταύτην τὴν πολιτείαν πολιτευομένῃ, ζητεῖν τὸν δίκαιον.

Καὶ ταῦτα μὲν δὴ ταύτῃ. Ἐχόμενον δ' ἐστὶ διελθεῖν περὶ τῆς συστάσεως καὶ διαθέσεως τῆς Πλατωνικῆς πολιτείας, συντόμως μέντοι· δι' ἀκριβείας γὰρ ἱκανὸν ἂν γένοιτο αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ μόνον ἔργον.

Ἐκ τριῶν γενῶν συνέστησε Πλάτων τὴν ἑαυτοῦ πολιτείαν, τοῖς ἐν τῇ ψυχῇ ἀναλόγων, τοῦ ἀρχικοῦ, τοῦ ἐπικουρικοῦ, τοῦ δημιουργικοῦ.

Καὶ τὸ μὲν δημιουργικὸν περιλαμβάνει πάντας τοὺς περὶ γεωργίαν καὶ τέχνας καὶ καπηλείας, ὅλως περὶ χειρουργίας πραγματευομένους, οὓς κοινῷ ὀνόματι οὐκ εἶχε περιλαβεῖν, ἀπὸ δὲ τοῦ κυριωτέρου δημιουργοὺς ἐκάλεσεν. Ἔστι δὲ τοῦτο ἐν τῇ πόλει, ὃ τὸ ἐπιθυμητικὸν ἐν τῇ ψυχῇ, ἐνέχον τὴν πολυειδίαν αὐτοῦ· φύσει δὲ τὸ φαυλότατον γένος· διὸ οὔτε ἀρχῆς, οὔτε ἄλλης πολιτικῆς ὑπουργίας μετέδωκεν αὐτοῖς. Ἔοικε δὲ μηδὲ πολίτας τοὺς τοιούτους καλεῖσθαι προσήκειν τῷ γε ἀκριβεῖ λόγῳ· πολίτης γὰρ ὁρίζεται κατ' Ἀριστοτέλην[3]) ἁπλῶς τῷ μετέχειν

1) Πλ. Νόμ. Θ', 875 c.
2) Πλ. Μενέξ. 238 c.
3) Πολιτ. Γ, 1.

κρίσεως καὶ ἀρχῆς. Μέχρι μὲν δὴ τούτου συγχωροῦμεν Μοργενστέρνῳ. Ὁ δ' ἑξῆς φησι, τοὺς δημιουργοὺς προσεοικέναι πῃ τοῖς Εἵλωσιν [1]), ἐστὶν ἀτυχὴς σφόδρα παραβολή. Οὐ γὰρ δήπου τὸ γεωργεῖν ἐχαρακτήριζε τὴν τάξιν τῶν Εἱλώτων, ἀλλὰ τὸ δουλεύειν· οἱ δὲ παρὰ Πλάτωνι δημιουργοὶ οὕτω διάκεινται πρὸς τοὺς φύλακας, ὥςτε προσαγορεύειν αὐτοὺς σωτῆράς τε καὶ ἐπικούρους [2]). Εἰ δὲ διὰ μόνον τὸ γεωργεῖν,—ὃ οὐδὲ κοινὸν πᾶσι τοῖς δημιουργοῖς—ἀπεικαστέοι εἰσὶ τοῖς Εἵλωσιν, ἐξῆν ἂν καὶ πάντας τοὺς ἐφ' ἡμῶν γεωργοὺς καὶ τῶν πολιτικῶν ἀποκεκλεισμένους τοῖς Εἵλωσιν ἀπεικάζειν. Οὐ μὴν οὐδὲ τοῖς μετοίκοις τῶν Ἀθηναίων προσόμοιόν τι ἔχουσιν, ὄχλῳ σύγκλυδι, παντοδαπῷ, ὅπως ἔτυχεν ἐπιδημοῦσι καὶ ἀποδημοῦσιν, ὧν ἡ Ἀθήνησι μονὴ ἦν μὲν ὠφέλιμος τῇ πόλει, οὐ μὴν πάντως ἀναγκαία· ἐξῆν γὰρ καὶ τοῖς πολίταις τὰ ἐκείνων ἐπιτηδεύειν.

Πρόϊμεν δὲ εἰς τὸ τῶν φυλάκων γένος. Οὗτοι εἰσὶ χίλιοι τὸν ἀριθμόν, οἱ ἄριστα πεφυκότες. Διττὸν δὲ τὸ ἔργον αὐτῶν, τούς τε ἔξωθεν πολεμίους ἀπαμύνειν, τούς τε ἔνδον φιλίους κατέχειν, εἴ τις μὴ ἐθέλοι τοῖς νόμοις πείθεσθαι [3]). Καὶ τὴν φύσιν δὴ ἐπιτηδείους δεῖ αὐτοὺς εἶναι εἰς τὸ ἐπιτήδευμα τοῦτο, ὀξεῖς πρὸς αἴσθησιν καὶ ἰσχυροὺς τὸ σῶμα καὶ θυμοειδεῖς τὴν ψυχήν. Ἐπειδὴ δὲ συμβαίνει τοὺς οὕτω πεφυκότας ἀγρίους γίγνεσθαι ἀλλήλοις τε καὶ τοῖς ἄλλοις πολίταις, πρὸς οὓς δεῖ τοὐναντίον ὅ τι πραοτάτους εἶναι, τὴν δὲ τοιαύτην ἕξιν δύναται μόνον ἡ ὀρθὴ τροφὴ καὶ παιδεία ἐμποιῆσαι αὐτοῖς, διὰ τοῦτο κυρίως τούτων χάριν γίγνεται ἡ ἐν τῇ Πολιτείᾳ περὶ τροφῆς καὶ παιδείας πραγματεία [4]).

---

1) Morgenstern «de Plat. civitate perfecta».

2) Πλ. Πολ. Ε', 463 b.

3) Πλ. Πολ. Γ', 415 e, 414 b.

4) Σλειερμάχερος δύο τινῶν ἐπιλαμβάνεται τῆς διατάξεως τῆς περὶ τοὺς φύλακας (Einleit. S. 15 καὶ 16)· ἓν μέν, ὅτι χίλιοι ἄνδρες ἀργοὶ δυσφόρητον ἂν γένοιντο ἄχθος τοῖς τρέφουσι δημιουργοῖς, ἓν δέ, ὅτι στρατιώταις οὐδὲν δέοι οὕτως ἀκριβοῦς παιδείας καὶ διηνεκοῦς μελέτης, καὶ γὰρ ἂν πᾶς πᾶν ἄλλο ἐπιτηδεύων, μελετῶν ἅμα καὶ τὰ στρατιω-

Ἐκ δὲ τοῦ γένους τῶν φυλάκων τοὺς παρὰ πάντα τὸν βίον βασανισθέντας καὶ φανέντας ἀρίστους, πεντηκοντούτας γενομένους καθίστησιν ἄρχοντας τῆς πόλεως[1]).

Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν Πλάτωνος γνώμην πάντων μὲν ἐπιτηδευμάτων δυνατή ἐστι γυνὴ κατὰ φύσιν μετέχειν, πάντων δὲ ἀνήρ, ἐπὶ πᾶσι δὲ ἀσθενέστερον γυνὴ ἀνδρός, βούλεται καὶ τὰς γυναῖκας τῶν φυλάκων πάντα τὰ τούτων ἐπιτηδεύειν καὶ πολέμου κοινωνεῖν καὶ ἀρχῶν, καὶ παιδείας ἄρα τῆς αὐτῆς μεταλαμ-

τικά, ἱκανὸς γένοιτο ἐν πολέμῳ τὸ ἑαυτοῦ δεόντως ἐπιτελεῖν, ἀλλὰ μόνον τοῖς στρατηγοῖς ἔδει, φησίν, ἀποδοῦναι τὴν ἀκριβῆ τροφὴν καὶ μελέτην ταύτην. Πρὸς ταῦτα ἀκουστέος πρότερον Πλούταρχος (Γάλβα τὰ πρῶτα)· «Ὁ δὲ Πλάτων, φησίν, οὐδὲν ἔργον ὁρῶν ἄρχοντος ἀγαθοῦ καὶ στρατηγοῦ, στρατιᾶς μὴ σωφρονούσης, μηδὲ ὁμοπαθούσης, ἀλλὰ τὴν πειθαρχικὴν ἀρετήν, ὁμοίως τῇ βασιλικῇ, νομίζων φύσεώς τε γενναίας καὶ τροφῆς φιλοσόφου δεῖσθαι μάλιστα, τῷ πρᾴῳ καὶ φιλανθρώπῳ τὸ θυμοειδὲς καὶ δραστήριον ἐμμελῶς ἀνακεραννυμένης, ἄλλα τε πάθη πολλά, καὶ τὰ Ῥωμαίοις συμπεσόντα μετὰ τὴν Νέρωνος τελευτήν, ἔχει μαρτύρια καὶ παραδείγματα τοῦ μηδὲν εἶναι φοβερώτερον ἀπαιδεύτοις χρωμένης καὶ ἀλόγοις ὁρμαῖς ἐν ἡγεμονίᾳ στρατιωτικῆς δυνάμεως». Ἀλλὰ καὶ οὕτω τάχ' ἂν συνεχώρησέ τις πη Σλειερμαχέρῳ, εἰ οἱ λεγόμενοι ςρατιῶται μηδὲν ἄλλο ἢ ςρατιῶται ἦσαν. Ἀλλὰ ὁ σοφὸς ἀνὴρ ἐπελάθετο τοῦ σπουδαιοτάτου αὐτῶν ἔργου, μὴ μόνον τοὺς οἰκείους σώζειν ἐκ τῶν πολεμίων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς σφετέρας πλεονεξίας, καὶ προςέτι γίγνεσθαι τῷ πλήθει ζῶντα καὶ ἐναργῆ παραδείγματα ἀρετῆς καὶ διαφερομένων δικαςὰς καὶ ἁμαρτανόντων τιμωρούς. Τοῦτο δ' ἔστι συναγαγεῖν ἐκ τῆς ὅλης πραγματείας, μάλιςα δὲ Πλ. Πολ. Δ', 421 a, b. Γ', 416 a, b, c· 414 b. Ζ', 539 e. 549 d κ.τ.ἑ. Δ' 425 c κ.τ.ἑ. πάντων γὰρ τούτων ἡ μεταχείρισις ἐπὶ τοῖς φύλαξι γίγνεται. Ἴσως δ' οὐκ εἰκῇ Πλάτων αὐτοὺς οὐ ςρατιώτας ὀνομάζει, ἀλλὰ φύλακας καὶ ἐπικούρους τοῖς τῶν ἀρχόντων δόγμασι (Πολ. Γ', 414 b.)· ταῦτα γὰρ οὐδὲν μᾶλλον πρὸς τὸν πόλεμον καὶ τοὺς ἐκτὸς ἔχει ἀναφοράν, ἢ πρὸς εἰρήνην καὶ τοὺς ἔνδον. Εἰσὶν ἄρα ἐν μέρει τῶν ἐν ταῖς καθ' ἡμᾶς πολιτικαῖς κοινωνίαις ἀρχόντων καὶ διδασκάλων καὶ ἱεροκηρύκων καὶ παντοίων ἄλλων προεστώτων τοῦ λαοῦ πρὸς τῷ στρατιώτας εἶναι. Οὔτ' οὖν περιττῆς παιδείας μεταλαμβάνουσιν, οὔτε ἐπαχθεῖς γίγνονται τοῖς δημιουργοῖς, ἄλλως τε καὶ ὀλιγαρκέστατοι ὄντες (Πολ. Γ', 416 d, e.).

1) Πλ. Πολ., Γ' 414 a.

βάνειν, διὰ δὲ τὴν τοῦ γένους ἀσθένειαν τὰ ἐλαφρότερα ἔργα αὐταῖς ἐπιτάττειν [1]).

Ἐπειδὴ δὲ οὐδὲν μεῖζον κακὸν πόλει ἢ ἐκεῖνο, ὃ ἂν αὐτὴν διασπᾷ καὶ ποιῇ πολλὰς ἀντὶ μιᾶς, οὐδὲ μεῖζον ἀγαθὸν τοῦ, ὃ ἂν συνδῇ τε καὶ ποιῇ μίαν, ἵνα δὴ ἄρῃ τὴν αἰτίαν τοῦ λέγειν ἄλλον ἄλλο τό τε ἐμὸν καὶ τὸ οὐκ ἐμόν, ἀλλὰ πάντας μιᾷ φωνῇ ταὐτὸν φθέγγεσθαι ποιήσῃ, βούλεται μηδένα τῶν φυλάκων μηδεμίαν οὐσίαν κεκτῆσθαι ἰδίαν, ἂν μὴ πᾶσα ἀνάγκη· ἔπειτα οἴκησιν καὶ ταμιεῖον μηδενὶ εἶναι μηδὲν τοιοῦτον, εἰς ὃ οὐ πᾶς ὁ βουλόμενος εἴσεισι· τὰ δ' ἐπιτήδεια, ὅσων δέονται ἄνδρες ἀθληταὶ πολέμου σώφρονές τε καὶ ἀνδρεῖοι, ταξαμένους παρὰ τῶν ἄλλων πολιτῶν δέχεσθαι μισθὸν τῆς φυλακῆς τοσοῦτον, ὅσον μήτε περιεῖναι αὐτοῖς εἰς τὸν ἐνιαυτόν, μήτε ἐνδεῖν· φοιτῶντας δὲ εἰς συσσίτια, ὥςπερ ἐστρατοπεδευμένους κοινῇ ζῆν [2])· ἔτι δὲ καὶ γυναῖκας καὶ παῖδας κοινοὺς εἶναι [3])· γεννᾶν δὲ τοὺς μὲν ἄνδρας ἀρξαμένους ἀπὸ τοῦ τριακοστοῦ ἔτους μέχρι τοῦ πεντεκαιπεντηκοστοῦ,

1) Πλ. Πολ. Ε', 455 d—457 a.

2) Πλ. Πολ. Γ', 416 c—417.

3) Πλ. Πολ. Ε', 449—461. Ἥγελος (Gesch. d. Philosophie II S. 257), ὡς ἀναμφισβήτητον ὄν, ὅτι καὶ τὰ τῶν δημιουργῶν ἅπαντα κοινὰ ἐποίησε Πλάτων, τὸ ἐκ τούτου διαπορεῖται, τί ποτ' ἂν ὁρμήσειε τούτους εἰς φιλοπονίαν καὶ προβίβασιν τῶν τεχνῶν, εἰ μὴ ὑπάρχοι ἐλπὶς ἰδίας κτήσεως. Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμά ἐστιν οὐχ οὕτως ἀπηλλαγμένον, καὶ Ἀριστοτέλης λέγει (Πολ. Β, 5) ὅτι οὐδὲν σαφὲς περὶ τούτων διώρισται. Οὐ μὴν ἀλλὰ πολλαχόθεν ἐστὶ τεκμήρασθαι ὅτι Πλάτων μόνον τὰ τῶν φυλάκων κοινὰ ἐποίησε, μάλιστα ἐκ τῶνδε. (Πολ. Γ', 416 c —417 б, Δ', 419, Ε', 451, c, d. 461 e· 463 б, c· 464 a, b, c· Ε', 465 b). Ταῦτα μὲν περὶ τῶν φυλάκων κυρίως λέγεται. Περὶ δὲ τῶν δημιουργῶν λέγει μὲν ὅτι πλοῦτος καὶ πενία διαφθείρει αὐτούς, ὡς τοῦ μὲν τρυφὴν καὶ ἀργίαν καὶ νεωτερισμὸν ἐμποιοῦντος, τοῦ δὲ ἀνελευθερίαν καὶ κακουργίαν πρὸς τῷ νεωτερισμῷ· καὶ δὴ κελεύει τοῖς φύλαξι φυλάττειν, ὅπως μήποτε αὐτοὺς λήσει εἰς τὴν πόλιν παραδύντα (Πολ. Δ', 421 d)· ἀλλὰ τοῦτο οὐκ ἔστι κοινότης κτημάτων καὶ γυναικῶν· ἀλλ' ὥςπερ τοῖς Περιοίκοις καὶ τοῖς Εἵλωσι δὴ ἐξῆν κατὰ λόγον τῆς φιλοπονίας καὶ εὐφυίας ἄλλον ἄλλου πλείω κτᾶσθαι χρήματα, μηδένα δὲ εἶναι πλούσιον, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τοῖς δημιουργοῖς τῆς Πλατωνικῆς πόλεως.

τὰς δὲ γυναῖκας ἀπὸ τοῦ εἰκοστοῦ μέχρι τοῦ τεσσαρακοστοῦ· συμμίγνυσθαι δὲ μὴ ἀτάκτως· οὐ γὰρ ὅσιον· ἀλλ' ἐν ἑορταῖς συνάγειν τοὺς νυμφίους καὶ τὰς νύμφας, καὶ ἐπιτελεσθεισῶν τῶν πρεπουσῶν θυσιῶν καὶ εὐχῶν ποιεῖσθαι τὰς συνέρξεις κλήρῳ, ἵνα πᾶς τις τὴν τύχην ἔχῃ αἰτιάσασθαι, τῇ δ' ἀληθείᾳ ἐπιμελὲς εἶναι τοῖς ἄρχουσιν, ὅπως οἱ φαυλότατοι ταῖς φαυλοτάταις συγγίγνωνται καὶ οἱ ἄριστοι ἐν πολέμῳ ἢ ἄλλοθί που ταῖς ἀρίσταις· ἔτι δὲ καὶ ἆθλα διδόναι τούτοις ἄλλα τε καὶ ἀφθονεστέραν τὴν ἐξουσίαν τῆς τῶν γυναικῶν συγκοιμήσεως, ἵνα καὶ ἅμα μετὰ προφάσεως ὡς πλεῖστοι τῶν παίδων ἐκ τῶν τοιούτων σπείρωνται [1]· καὶ τὰ μὲν τῶν ἀγαθῶν ἀγαθὰ φυόμενα λαμβανούσας τὰς

---

1) Οἱ μεγάλοι ἄνδρες, ἤν ποτε σφαλῶσι, μεγάλα σφάλλονται. Τοῦτό μοι δοκεῖ πεπονθέναι καὶ ὁ μέγας Σλειερμάχερος (Einleit. S. 35), ὑπολαβὼν Πλάτωνα καὶ τοῦτο ἐν ἄθλου μοίρᾳ θέσθαι καὶ ἁμίλλης ἕνεκεν περὶ τὰ ἀριστεῖα συγχωρῆσαι τοῖς νέοις, τὸ συγγίγνεσθαι αἰσχρῶς τοῖς παιδικοῖς, ἐν τοῖσδε· «Τὸν δὲ ἀριστεύσαντά τε καὶ εὐδοκιμήσαντα οὐ πρῶτον μὲν ἐπὶ στρατείας ὑπὸ τῶν συστρατευομένων μειρακίων τε καὶ παίδων ἐν μέρει ὑπὸ ἑκάστου δοκεῖ σοι χρῆναι στεφανωθῆναι; ἢ οὔ; Ἔμοιγε. Τί δέ; δεξιωθῆναι; Καὶ τοῦτο. Ἀλλὰ τόδ', οἶμαι, ἦν δ' ἐγώ, οὐκέτι σοι δοκεῖ. Τὸ ποῖον; Τὸ φιλῆσαί τε καὶ φιληθῆναι ὑπὸ ἑκάστου. Πάντων, ἔφη, μάλιστα· καὶ προστίθημί γε τῷ νόμῳ, ἕως ἂν ἐπὶ ταύτης ὦσι τῆς στρατείας, καὶ μηδενὶ ἐξεῖναι ἀπαρνηθῆναι, ὃν ἂν βούληται φιλεῖν, ἵνα καί, ἐάν τίς του τύχῃ ἐρῶν ἢ ἄῤῥενος ἢ θηλείας, προθυμότερος ᾖ πρὸς τὸ τἀριστεῖα φέρειν» (Πολ. Ε', 468 b, c.). Ἀμάθους δὲ (Intelligenzblatt d. allgem. Literaturzeitung, N° 77, Octob. 1833) ἀγαστὴ μὲν ἡ προθυμία τοῦ σῶσαι Πλάτωνα τοῦ βυθοῦ τῆς ἀτιμίας, φοβοῦμαι μέντοι μὴ μᾶλλον καταδύῃ αὐτῷ σαπρὸν σχοινίον καθιείς. Συγχωρεῖ γὰρ περὶ συνουσίας εἶναι τὸν λόγον, κατὰ φύσιν δὲ ἀῤῥένων καὶ θηλέων τῶν ἠριστευκότων. Ἀλλὰ τοῦτο ῥᾳδίως ἂν ἐλέγξειέ τις, ὅτι ὁ λόγος περὶ ἀῤῥένων ἐρώντων μόνον ἐστί, καὶ ἄλλως δὲ παρὰ γυναικῶν ἀριστείας οὐ πάνυ προσδοκᾷ Πλάτων ἐν πολέμῳ. Ἀλλὰ καὶ εἰ τοῦτο οὕτως εἶχε, τοῦ μὲν ψόγου τοῦ νομοθετῆσαι παρὰ φύσιν ἔρωτας ἀπήλλαξεν ἂν Πλάτωνα, ἄλλου δέ, οὐδ' αὐτοῦ σμικροῦ, οὐκ ἄν, ὃν ἀμφότεροι οἱ ἄνδρες ἔλαθον ἑαυτοὺς περιποιοῦντες Πλάτωνι, δεινῆς λέγω ἀφροσύνης. Τὰς γὰρ συνουσίας ταύτας—εἴπερ εἰσίν, εἰ δὲ κατὰ φύσιν ἢ παρὰ φύσιν, θῶμεν τό γε νῦν ἀδιάφορον εἶναι,—βούλεται Πλάτων, ὥς φησιν, ἐπὶ τῆς στρατείας γίγνεσθαι, καὶ πρὸ τῆς μάχης,

ἐπὶ τούτων ἐφεστηκυίας ἀρχὰς εἰς τὸν σηκὸν φέρειν παρά τινας τροφούς, χωρὶς οἰκούσας ἔν τινι μέρει τῆς πόλεως, μηχανωμένας πᾶσαν μηχανήν, ὅπως μηδεμία τῶν μητέρων τὸ ἑαυτῆς αἰσθή-

---

δῆλα δή, ἵνα κατ' αὐτὴν ἀνδραγαθίσωνται. Πῶς οὖν οὐ μωρὸν καὶ καταγέλαστον μέλλοντας μαχεῖσθαι, ἀντὶ τοῦ ὀτρύνειν ἵππων καὶ ἀσπίδων ἐπιμελεῖσθαι καὶ ξιφῶν θήξεως καὶ θωρήξεως καὶ σωμάτων καὶ ψυχῶν καὶ μεμνῆσθαι θούριδος ἀλκῆς καὶ δηίων ὀρέγεσθαι, ἀντὶ τούτων πρὸς γάμους καὶ εὐνὰς τρέποντα τὸν θυμὸν αὐτῶν, ἀντὶ τοῦ Ἄρεως τὴν πάνδημον Ἀφροδίτην παραστάτιν αὐτοῖς διδόντα ἐν τῇ μάχῃ, ταύτῃ ἐλπίζειν προθύμους παῖσαι πρὸς τὸ ἀριστεύειν; Καὶ μὴν οἵα ἐστὶν ἡ παρὰ τῆς Ἀφροδίτης βοήθεια τοῖς ταύτην ἐν πολέμῳ ἐπικαλουμένοις, ἱκανῶς δέδεικται κατὰ τὴν Πάριδος μονομαχίαν πρὸς Μενέλαον καὶ τὴν Ἀντωνίου περὶ Ἄκτιον ναυμαχίαν καὶ τὴν Ἀντιόχου ἐπὶ Ῥωμαίους στρατείαν. Οὕτω μὲν οὖν ἄφρονα ἀποφαίνουσι Πλάτωνα οἱ περὶ συνουσίας δεχόμενοι εἶναι τὸν λόγον. Τάχα δ' ἡμῖν καὶ ἔμπληκτος φανεῖται κατὰ Σλειερμάχερον. Ἵνα γὰρ παραλίπω τὰ πολλὰ ἄλλα χωρία, τὰ κατεσπαρμένα ἁπανταχοῦ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ (Φαῖδρ. 250 e. 254 a. Συμπ. 181 b, κτλ. Γοργ. 494 e. Νόμ. Α', 636 b, c. Η', 836—842), ἐν οἷς ἀποπτύει τὴν βδελυγμίαν ταύτην καὶ δυσχεραίνει ἐπ' αὐτῇ, ἃ μέντοι ἐν αὐτῇ τῇ Πολιτείᾳ ἔμπροσθεν (Γ', 403 a, b.) εἶπε περὶ αὐτοῦ τούτου ἱκανὰ ἀποφῆναι αὐτὸν τοιοῦτον, εἰ χρὴ Σλειερμαχέρῳ πιστεύειν· ἔοικε δ' ὅμως ταῦτα διαφυγεῖν τὸν σοφὸν ἄνδρα· οὐδὲν γοῦν λέγει περὶ αὐτῶν, οὐδὲ συνάπτει πῃ τοῖς προκειμένοις, ὅπερ εἰκὸς ἦν καὶ ἀναγκαῖον· εἰ δὲ τούτων ἔννοιαν εἶχεν, οὐκ ἂν τοιαῦτα κατηγόρησε Πλάτωνος, ὡς ἐγὼ πείθω ἐμαυτόν. Λέγει γὰρ ἐκεῖ Πλάτων· «Ὁ δὲ ὀρθὸς ἔρως πέφυκε κοσμίου τε καὶ καλοῦ σωφρόνως τε καὶ μουσικῶς ἐρᾶν; Καὶ μάλα, ἦ δ' ὅς. Οὐδὲν ἄρα προσοιστέον μανικὸν οὐδὲ ξυγγενὲς ἀκολασίας τῷ ὀρθῷ ἔρωτι; Οὐ προσοιστέον. Οὐ προσοιστέα ἄρα αὕτη ἡ ἡδονή, οὐδὲ κοινωνητέον αὐτῆς ἐραστῇ τε καὶ παιδικοῖς ὀρθῶς ἐρῶσί τε καὶ ἐρωμένοις; Οὐ μέντοι, μὰ Δί', ἔφη, ὦ Σώκρατες, προσοιστέα. Οὕτω δὴ νομοθετήσεις ἐν τῇ οἰκιζομένῃ πόλει φιλεῖν μὲν καὶ ξυνεῖναι καὶ ἅπτεσθαι, ὥςπερ υἱέος, παιδικῶν ἐραστὴν τῶν καλῶν χάριν, ἐὰν πείθῃ· τὰ δ' ἄλλα οὕτως ὁμιλεῖν πρὸς ὅν τις σπουδάζοι, ὅπως μηδέποτε δόξῃ μακρότερα τούτων συγγίγνεσθαι· εἰ δὲ μή, ψόγον ἀμουσίας καὶ ἀπειροκαλίας ὑφέξοντα». Ἀκούοι πᾶς, οἵοις ῥήμασι βάλλει Πλάτων τὸν ἐργάτην ἀνομίας· ἄμουσον καὶ ἀπειρόκαλον ἀποκαλεῖ αὐτόν, καὶ ταῦτα Ἕλληνα, καὶ ταῦτα Ἀθηναῖον· οὗ οὐκ ἴσμεν μεῖζον ἂν ὄνειδος γενόμενον. Πλάτων

σεται, τὰ δὲ τῶν φαύλων, καὶ εἴ τι τῶν ἀγαθῶν ἀνάπηρον γί-γνεται, καὶ τὰ ἐκ τῶν ἀώρων ἢ ὑπερηλίκων, συγγενομένων ἀκ-

τοίνυν καταφαίνεται ἡμῖν ἐνταῦθα ἔμπληκτός τε ὤν, περὶ τῶν σπουδαιοτάτων νῦν μὲν οὕτω, μεθ' ἡμέραν δὲ ἄλλως γιγνώσκων, καὶ ἐπιλήσμων δέ, οἷς ἔμπροσθεν ἐγεγράφει, σμικρῷ ὕστερον ἐναντία γράφων. Ἔτι καὶ τοῦτο συμβαίνει. Πλάτων συνεχώρησεν, ἕως ἂν ἐπὶ ταύτης ὦσι τῆς στρατείας,—οὗ μοι πᾶς ἀντεχέσθω—συγγίγνεσθαι καὶ θηλείαις, ἐάν τίς τινος ἐρῶν τυγχάνῃ· θηλείαις—πότερον παρθένοις ἢ γεννώσαις; εἰ μὲν παρθένοις, μήπω εἰκοσαέτισιν,—ἡλίκας κατά γε τὴν ἐμὴν ἐννοεῖ Πλάτων τὰς θηλείας λέγων,—τί ὄφελος τοῦ πρότερον τεθέντος νόμου (Πολ. Ε', 460 e) τοῦ ὁρίζοντος τοῦ γάμου τὴν ἡλικίαν; εἰ δὲ γεννώσαις, πρὸς τί ἡ νόμῳ κατάστασις ἑορτῶν καὶ θυσιῶν καὶ ὕμνων ἐπὶ τοῖς γάμοις καὶ τῆς ἄλλης περὶ αὐτοὺς τελετῆς καὶ χρόνου συνέρξεως καὶ κλήρων καὶ τῶν ἄλλων; ἢ μέλλει ἐπὶ τῆς στρατείας πάντα ταῦτα τελεῖσθαι; οἴεσθαί γε χρή. Ἔτι δὲ καὶ Ἀριστοτέλης, ὃς ἑκὼν εἶναι οὐ πάνυ τι χαρίζεται Πλάτωνι, καὶ ῥᾷον διέφυγεν ἂν αὐτόν τι τῶν ὑπὲρ Πλάτωνος ἢ τῶν κατὰ Πλάτωνος, λέγει περὶ τούτου· «Ἄτοπον δὲ καὶ τὸ κοινοὺς ποιήσαντα τοὺς υἱούς, τὸ συνεῖναι μόνον ἀφελεῖν τῶν ἐρώντων, τὸ δὲ ἐρᾶν μὴ κωλῦσαι μηδὲ τὰς χρήσεις τὰς ἄλλας, ἃς πατρὶ πρὸς υἱὸν εἶναι πάντων ἐστὶν ἀπρεπέστατον καὶ ἀδελφῷ πρὸς ἀδελφόν· ἐπεὶ καὶ τὸ ἐρᾶν μόνον». (Ἀριστ. Πολ. Β', 4). Διαῤῥήδην φησὶν Ἀριστοτέλης ὅτι τὸ συνεῖναι ἐκώλυσε Πλάτων· ψέγει δὲ αὐτὸν ὅτι τὸ ἐρᾶν συνεχώρησε, τί τάχ' ἂν ἔδρασεν, εἰ ᾔσθετο ὅτι καὶ τὸ συνεῖναι συνεχώρησε; Τί οὖν οὐ προδιέλυσε ταῦτα ὁ σοφὸς ἀνήρ, πρὶν ἐξήνεγκε τὴν καταδίκην Πλάτωνος;

* * *

Ἦν ποτε χρόνος, ὅτε ἀφασία με εἶχε, μὴ συνορῶντα, τί ποτ' ἦν τῆς Πλατωνικῆς ῥήσεως τὸ αἴτιον τοῦ σφάλματος· ἐδόκουν γάρ, κἂν εἴ τις βίᾳ βούλοιτο διαστρέψαι τὴν διάνοιαν τῶν ῥημάτων, μὴ ἂν δύνασθαι· τὸ γὰρ φιλεῖν οὐδαμοῦ οὐδὲν πλέον δύναται ἢ φιλεῖν. Νῦν δὲ δοκῶ μοι μαντεύεσθαι τὸ αἴτιον, Ἀμάθους ὑπαινιξαμένου. Τῇ περὶ ἧς ὁ πολὺς ὅδε λόγος ῥήσει Πλάτωνος, ἣν ἔμπροσθεν παρεθέμεθα, ἕπεται τάδε· «Καλῶς, ἦν δ' ἐγώ· ὅτι μὲν γὰρ ἀγαθῷ ὄντι γάμοι τε ἕτοιμοι πλείους ἢ τοῖς ἄλλοις καὶ αἱρέσεις τῶν τοιούτων πολλάκις παρὰ τοὺς ἄλλους ἔσονται, ἵν' ὅ τι πλεῖστοι ἐκ τοῦ τοιούτου γίγνωνται, εἴρηται ἤδη. Ταῦτα, ὡς ἔοικεν, ἀνήνεγκε Σχλειερμάχερος εἰς τὰ προηγούμενα, ὡς ἐπιβεβαίωσιν ἢ διασάφησιν ἐκείνων. Ἥκιστα ὀρθῶς. Ἔχει γὰρ τὸ πρᾶγμα ὧδέ πως· Πλάτων προτίθεται ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ περὶ τῶν ἄθλων διελθεῖν τῶν δοτέων τοῖς ἐν πολέμῳ ἀριστεύσασι. Πρῶτον μὲν οὖν ἄθλον ἔταξε τὸ στεφανωθῆναι ὑπὸ μειρακίων καὶ παίδων,

μαίαις γυναιξί, καὶ τὰ ἐξ ἀκμαίων μὲν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, ἀλλὰ μὴ συνέρξαντος ἄρχοντος, γεννώμενα, καὶ τὰ ἐξ ὑπερηλί-

---

δεύτερον τὸ δεξιωθῆναι ὑπ' αὐτῶν, τρίτον τὸ φιλῆσαί τε καὶ φιληθῆναι. Ταῦτά ἐστιν ἆθλα τῶν ἠριστευκότων. Γλαύκων δὲ βούλεται τῷ φιλεῖν μὴ μόνον ἄθλῳ, ἀλλὰ καὶ παρορμήματι πρὸς τὸ ἀριστεύειν χρῆσθαι. Ἐπειδὴ δὲ συνέβαινεν, ὡς εἰκός, τινὰ φιλότιμον μὲν καὶ τἄλλα ἄμωμον, αἰσχρὸν δὲ τὸ εἶδος, οἷον Σωκράτην τινὰ ἢ Θεαίτητον, ἐρῶντά τινος τῶν καλῶν καὶ βουλόμενον φιλεῖν, μὴ στέργεσθαι, τοῦτο δὴ προστίθησι Γλαύκων τῷ νόμῳ, ἐπὶ γοῦν τῆς στρατείας μηδενὶ ἐξεῖναι ἀπαρνηθῆναι τὸ φιλεῖσθαι ὑπὸ τοῦ βουλομένου. Οἷος δ' ἐστὶν ὁ ἔρως οὗτος καὶ κατὰ τίνα νοῦν τὸ φιλεῖν γίγνεται, προεδήλωσε Πλάτων ἡμῖν ἐν οἷς ἔμπροσθεν παρεθέμην, διαφέρει δ' οὐδὲν ἡ διάνοια τοῦ χωρίου ἐκείνου τῆς τοῦδε ἀλλ' ἢ τοῦτο, ὅτι ἐκεῖ μὲν ἔξεστι φιλεῖν καὶ ξυνεῖναι καὶ ἅπτεσθαι, ὥςπερ υἱέος, παιδικῶν ἐραστὴν τῶν καλῶν χάριν, ἐὰν πείθῃ, ἐνταῦθα δέ, κἂν μὴ πείθῃ. Ἐφάνη τοίνυν ἡμῖν ἐν τῇ ἀπαριθμήσει τὸ φίλημα τρίτον ἆθλον, αὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ παρόρμημα. Μετὰ δὲ τοῦτο ἐχόμενον ἦν εἰπεῖν περὶ αὐτῆς τῆς γαμικῆς συνουσίας, ὡς ἄλλου ἄθλου· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐτύγχανε προειπὼν περὶ αὐτοῦ ἐν τῷ περὶ γάμων κεφαλαίῳ (Πολ. Ε', 460 b), ἠναγκασμένος ἅμα τε ἐπιμνησθῆναι τούτου ἐνταῦθα, ὡς ἄθλου, καὶ ὑπομνῆσαι ὅτι προείρηται, διὰ βραχυλογίαν, καθ' ἣν εἴωθεν ὁ γάρ, πρωταγωνιστεῖν, ἐγένετο ἡ ἄτοπος μέν, συνήθης δὲ παρ' Ἕλλησι συμπλοκὴ λόγων διαφόρων. Εἴη δ' ἂν τοιόςδε που ὁ λόγος πλήρης· «Καλῶς, ἦν δ' ἐγώ· φθήσομαι δέ σε εἰπών, ἣ μέλλεις ὑπολήψεσθαι, ὅτι καὶ τὰς τοῦ σώματος ἐπιθυμίας τῶν ἀρίστων ὑπολόγους ποιεῖσθαι χρὴ περὶ ἄθλων διϊόντας, μὴ μόνον δεξιώμασι καὶ φιλήμασι παρὰ τῶν καλῶν ἑστιᾶν αὐτούς· ἀλλὰ γὰρ εἴρηται ἤδη ὅτι καὶ τούτῳ γεραροῦμεν αὐτούς, καὶ πῶς, ὅτι κατὰ φύσιν καὶ ὡς μάλιστα συμφέρει τῇ πόλει, τοὺς ἀρίστους ταῖς ἀρίσταις συγγίγνεσθαι πλειστάκις, ἵνα ὅ τι πλεῖστοι ἐκ τῶν τοιούτων γίγνωνται· ἀρκεῖ δὴ ὑπομνῆσαι τοῦτο ἐνθάδε». Τοῦτο ἤδη ἐχρῆν μᾶλλον ἐνστῆναι Σλειερμαχέρῳ, ὥςτε μὴ ἐκλαβεῖν τὰ ἑπόμενα ὡς ἐπιβεβαιοῦντα ἢ διασαφοῦντα τὰ προηγούμενα· ἐν γὰρ τούτοις περὶ τεκνώσεως γίγνεται λόγος, τοῖς δὲ προηγουμένοις, ἐν οἷς περὶ ἔρωτος καὶ ἀῤῥένων λέγεται, οὐδὲν προσήκει τεκνώσεως.

Μετὰ δὲ ταῦτα πρόεισι Πλάτων καταλέγων καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἄθλων, ὅτι δεῖ προσέτι τιμᾶν τοὺς ἀρίστους ἕδραις τε καὶ κρέασιν ἠδὲ πλείοις δεπάεσιν, καὶ ἀποθανόντας ὡς δαίμονας θεραπεύειν καὶ προσκυνεῖν.

Ἐγὼ μὲν οὖν οἶμαι ἱκανῶς δεδηλῶσθαι οἷον ἔρωτα συνεχώρησε Πλάτων ψυχῆς δικαίας σώφρονός τε κἀγαθῆς.

κων ἀμφοτέρων,— οἷς ἔξεστι συγγίγνεσθαι, ᾗ ἂν ἐθέλωσι, — μὴ τρέφειν [1]).

Οὐδέν ἐστιν, ἐφ' ὅτῳ μᾶλλον διαβεβόηται ὁ φιλανθρωπότατος Πλάτων, ἢ τῷ νομοθετῆσαι ἀπανθρωπότατον ἔργον, τὴν ἄμβλωσιν καὶ εἰς θάνατον ἀπόθεσιν τῶν κακῶς γιγνομένων παιδίων· καὶ οἱ μέν, ὡς ἀναμφισβήτητον ὂν τὸ πρᾶγμα, καταχρῶνται ὅπου καὶ ὅπῃ ἑκάστῳ λυσιτελεῖν φαίνεται, οἱ δέ, ἐν οἷς Μοργενστέρνος, παντελῶς ἀπαλλάττουσι Πλάτωνα. Ἐγὼ γοῦν οὕτω διάκειμαι, ὥςτε, ἅμα μὲν εὐλαβεῖσθαι μὴ οὐχ ὅσιον ᾖ οὕτω δεινὸν ἔργον ἀνδρὶ ὁσίῳ ἀκρίτως ἀποδιδόναι, ἅμα δέ, ἡγεῖσθαι ὅσιον εἶναι καὶ Πλάτωνος αὐτοῦ προτιμᾶν τὴν ἀλήθειαν. Φέρε δὴ ἐπισκεψώμεθα, πῶς ποτ' ἔχει τὸ πρᾶγμα. Δύο ἢ τρεῖς ῥήσεις ἐν τῇ Πολιτείᾳ εἰσὶν ὕποπτοι· σαφῶς γὰρ οὐδαμοῦ ἐξενήνεκται τὸ τοιοῦτον. Ὃν δὲ τούτου παρέχεται λόγον Σταλβώμιος [2]), Πλάτωνα αἰσχύνεσθαι περὶ οὕτως ἀπανθρώπου ἔργου σαφῶς λέγειν, ὀκνῶ ἀποδέξασθαι. Ἔστι γὰρ δὴ Πλάτωνος ἀξίωμα πολλαχοῦ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ ἐξενηνεγμένον καὶ ἐν αὐτῇ δὴ τῇ Πολιτείᾳ σμικρὸν ἔμπροσθεν [3]), τὸ μὲν ὠφέλιμον εἶναι καλόν, τὸ δὲ βλαβερὸν αἰσχρόν. Εἰ δὴ Πλάτων τὴν πρᾶξιν ταύτην ὠφέλιμον ἡγεῖτο, ἀνάγκη καὶ καλήν, ἐπὶ δὲ τοῖς καλοῖς οὐδεὶς νοῦν ἔχων αἰσχύνεται. Πολλῷ μᾶλλον αἴτιόν μοι φαίνεται ὀλιγωρία τις ὡς παρέργου ὄντος. Ἐξετάσωμεν νῦν αὐτὰς τὰς ῥήσεις. «Δεῖ μὲν ἐκ τῶν ὡμολογημένων τοὺς ἀρίστους ταῖς ἀρίσταις συγγίγνεσθαι ὡς πλειστάκις, τοὺς δὲ φαυλοτάτους ταῖς φαυλοτάταις τοὐναντίον, καὶ τῶν μὲν τὰ ἔκγονα τρέφειν, τῶν δὲ μή, εἰ μέλλει τὸ ποίμνιον ὅ τι ἀκρότατον εἶναι· καὶ ταῦτα πάντα γιγνόμενα λανθάνειν, πλὴν αὐτοὺς τοὺς ἄρχοντας, εἰ αὖ ἡ ἀγέλη τῶν φυλάκων ὅ τι μάλιστα ἀστασίαστος ἔσται» [4])· καὶ μικρὸν προβάς, τὸ αὐτὸ πλατυτέρως λέγων «Τὰ μὲν δὴ τῶν ἀγαθῶν, φησί, λαβοῦσαι (αἱ ἀρχαὶ) εἰς τὸν σηκὸν οἴσουσι παρά τινας τροφούς, χωρὶς οἰκου-

1) Πλ. Πολ. Ε', 459 d—461 c.
2) Stallb. adnot. in Pl. Remp. E', 461 c.
3) Πλ. Πολ. Ε', 457 b.
4) Πλ. Πολ. Ε', 459 d.

σας ἔν τινι μέρει τῆς πόλεως· τὰ δὲ τῶν χειρόνων, καὶ ἐάν τι τῶν ἑτέρων ἀνάπηρον γίγνηται, ἐν ἀποῤῥήτῳ τε καὶ ἀδήλῳ κατακρύψουσιν ὡς πρέπει»[1]). Ὅπερ οὖν ἐκεῖ εἶπε μὴ τρέφειν, ἐνταῦθα λέγει ἐν ἀποῤῥήτῳ καὶ ἀδήλῳ κατακρύπτειν ὡς πρέπει. Ἀλλὰ πῶς τὸ κατακρύπτειν τῷ ἀποκτείνειν ταὐτόσημόν ἐστιν, ἔγωγε οὐκ ἐννοῶ. Ὁμολογεῖ δέ μοι καὶ Κράμερος[2]). Τί μέντοι βούλεται Πλάτων διὰ τούτων τῶν ῥημάτων μάλιστα δηλῶσαι, ἐγὼ φράσω, ὅ μοι φαίνεται. Ἐν τοῖς φύλαξι πάντως ἐγγενήσονται καὶ κακοί· οὗτοι δὲ δῆλα δὴ ὅτι οὔτε συνίσασιν αὐτοὶ κακοὶ ὄντες· ἔστι γὰρ καὶ τοῦτο κακοῦ, τὸ μὴ γιγνώσκειν ἑαυτὸν κακὸν ὄντα· οὔτε τοὺς ἄρχοντας, καίπερ γιγνώσκοντας, φρόνιμόν ἐστιν αὐτοῖς τὴν κακίαν ἄντικρυς προφέρειν, διὰ τὸ ἀστασίαστον· οὗ δὴ χάριν καὶ ἡ κατὰ τὴν σύνερξιν ἀπάτη μεμηχάνηται. Τούτους οὖν, ἐν τοῖς ἀγαθοῖς καταλέγοντας ἑαυτούς, εἰκός, εἰ αἴσθοιντο τὰ ἑαυτῶν ἔκγονα εἰς τοὺς δημιουργοὺς ἐξωθούμενα,—τοῦτο γὰρ πείθομαι βούλεσθαι Πλάτωνα χρῆσθαι τοῖς τοιούτοις παιδίοις, δηλώσω δ' ἐν τοῖς ἑξῆς,—ἅπαντα ἐμπλῆσαι βοῆς καὶ ταραχῆς καὶ στάσεως· τὸ δ' αὖ ἀεὶ λανθάνειν οὐκ ἦν τῶν ῥᾳδίων. Τοῦτο δὴ συνορῶν Πλάτων καὶ δεδιὼς τὸν κίνδυνον, παραινεῖ τοὺς ἄρχοντας καὶ τὰς ἀρχούσας τούτου κυρίως φροντίζειν, ὅπως ὅ τι μάλιστα κατακρυβήσεται καὶ ἄδηλον γενήσεται τοῖς γονεῦσι τὸ τεχθέν, τί δὲ μετὰ τοῦτο ἔσται περὶ τὸ τέκνον τοῦτο, ἥττονος λόγου καὶ φροντίδος τό γε νῦν ἄξιον ἡγεῖται. Σημαίνει δὲ καὶ ἡ ἐπιφερομένη ῥῆσις τοῦ Γλαύκωνος «εἴπερ μέλλει καθαρὸν τὸ γένος τῶν φυλάκων ἔσεσθαι», ὅτι τοῖς φύλαξιν ἄχρηστά ἐστι τὰ τοιαῦτα ἔκγονα καὶ περὶ τούτου ἡ σπουδή, οὐ περὶ θανάτου αὐτῶν. Κοινὸν δὲ ποιεῖται τὸν λόγον Πλάτων καὶ περὶ τῶν ἀναπήρων. Ἐν δὴ ταύταις ταῖς ῥήσεσιν οὐδὲν περὶ θανάτου ἔνεστιν οὔτε τῶν τῶν κακῶν ἐκγόνων, οὔτε τῶν ἀναπήρων. Μεταβῶμεν νῦν ἐπὶ τὸ καιριώτατον χωρίον, τὸ περὶ τῶν ἐκγόνων τῶν ὑπερη-

---

1) Πλ. Πολ. Ε', 460 c.

2) Fried. Cramer «Gesch. d. Erzich. im Altert. II S. 330. Anmerk.

λίκων· «καὶ ταῦτά γ' ἤδη πάντα, διακελευσάμενοι προθυμεῖσθαι μάλιστα μὲν μηδ' εἰς φῶς ἐκφέρειν κύημα μηδέν, ἐὰν γένηται, ἐὰν δέ τι βιάσηται, οὕτω τιθέναι, ὡς οὐκ οὔσης τροφῆς τῷ τοιούτῳ» 1). Διὰ μὲν τοίνυν τοῦ πρώτου κώλου εἴ τις πείθεται αὐτὴν τὴν ἄμβλωσιν σημαίνεσθαι, ἤ τι τούτου ἐπιεικέστερον, —καὶ γὰρ ἂν καὶ ἄλλαι μηχαναὶ εἶεν εὐπροσωπότεραι, τῆς συλλήψεως κωλυτικαί—, οὕτω πεπείσθω, οὐδὲν ἔχω ἀντιλέγειν· οὐχ ὁμοίως δὲ καὶ τὸ ἑπόμενον προϊέναι δίκαιον· λογίζομαι δὲ ὧδε· τὸ μὲν ἀπεύχεσθαι Πλάτωνα τὴν ἀρχὴν μηδὲν γίγνεσθαι ὑπερηλίκων τέκνον, διὰ τὸ φύεσθαι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀσθενικά, εἰκὸς καὶ πιθανόν, τὰ δὲ γενόμενα ἅπανθ' ἁπλῶς κελεύειν θανατοῦν, μηδὲν λογιζόμενον μηδὲ φροντίζοντα, εἴ πού τι αὐτῶν ἀγαθὸν τυγχάνει πεφυκός, ἀτοπώτατόν μοι φαίνεται· πολλὴν γὰρ ἂν καταγνοίη τις ἀμάθειαν Πλάτωνος πρὸς τῇ ἀπανθρωπίᾳ, εἰ ὑπολάβοι μὴ εἰδέναι αὐτὸν ὅτι καὶ ἐκ πρεσβυτῶν οὐ σπανίως ἐῤῥωμενέστατα φύεται τέκνα. Καὶ γὰρ οἱ Σπαρτιᾶται, ἀποτιθέντες τὰ ἀσθενικὰ τέκνα, οὐ διωρίζοντο τὰ ἀποθετέα τε καὶ μὴ τῇ τῶν γονέων ἡλικίᾳ, ἀλλὰ τῇ ἐπισκέψει, οἷον ἐφαίνετο ἕκαστον κατὰ ταύτην. Ἐκ μὲν δὴ τούτων οὐκ ἔχει λόγον ὑπολαμβάνειν ὅτι πάντα ἁπλῶς εἰς θάνατον ἀποτιθέναι διατάττει. Ὅτι δὲ οὐδὲ ἕν, τεκμαιρόμεθα ἔκ τε τοῦ μὴ διωρίσθαι τῷ λόγῳ καὶ ἐκ τούτου, ὅτι οὐδὲ ἀνάπηρον οὐδέν, καθ' ἃ προδέδεικται. Σκεψώμεθα δὲ καὶ τῇδε. Τοὺς μὲν ἄλλους κακοὺς ἐλπίζει λήσειν καὶ συνέργων ταῖς φαύλαις καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν ἐξωθῶν τῶν φυλάκων, τοὺς δὲ ὑπερήλικας ἀδύνατον, ἢ οὐδ' ἂν ἔδει ὅρον τάξαι τοῦ χρόνου τῶν εἰς τὸ κοινὸν γεννήσεων. Πῶς οὖν οὗτοι εἰδότες ἀνέξονται ἀπολλυμένων τῶν σφετέρων τέκνων; καὶ ταῦτα διὰ μηδεμίαν κακίαν, διὰ δὲ γῆρας, ὃ τιμᾶν προσήκει; Οὐκ ἔστιν· ἀλλ', οἶμαι, ἠγάπα Πλάτων, εἰ ἔπειθεν αὐτοὺς μόνον μὴ ἀντέχεσθαι τοῦ δικαίου τῆς εἰς τοὺς φύλακας κατατάξεως τῶν σφετέρων τέκνων. Ἐμοὶ τοίνυν φαίνεται, ὥσπερ βουλόμενος Πλάτων τοῖς ὑπερήλιξιν οὑτωσὶ προαγορεύειν. «Ἢ ποιεῖτε, ὅπως μηδὲν τέκνον φύσετε, ἢ γεννηθὲν περιόψεσθε ἐξωθούμενον τῶν φυλάκων».

1) Πλ. Πολ. Ε', 461 c.

Οὐ λανθάνει δέ με, ὅτι μεγάλην ἔχουσιν αἰτίαν τῆς παρερμηνείας αἱ λέξεις αὗται· «μὴ τρέφειν» καὶ «ὡς οὐκ οὔσης τροφῆς τῷ τοιούτῳ», ὡς ὄντος τοῦ λόγου περὶ σιτίων[1]) ἢ διαμονῆς ἐν τῷ βίῳ[2]). Τί δὲ ἀληθῶς σημαίνουσιν ἐνταῦθα, διάδηλον γίγνεται ἐκ τῆς ἐν τῷ Τιμαίῳ ῥήσεως «Καὶ μὴν ὅτι γε τὰ μὲν τῶν ἀγαθῶν θρεπτέον ἔφαμεν εἶναι, τὰ δὲ τῶν κακῶν εἰς τὴν ἄλλην λάθρα διαδοτέον πόλιν»[3]), ἔνθα ἀντίκειται τῷ τρέφειν τὸ διαδιδόναι εἰς τὴν ἄλλην πόλιν· τοῦτο ἄρα ἐστὶ τὸ μὴ τρέφειν ἐν τῇ Πολιτείᾳ. Ἡ αὐτὴ δὲ ῥῆσις, ἡ ἐν τῷ Τιμαίῳ, ἦν ἂν ἡ τρανοτάτη ἀπόδειξις, ὅτι οὐδεὶς λόγος περὶ παιδοκτονίας ἐν τῇ Πολιτείᾳ γίγνεται, καὶ ταύτῃ ἰσχυρίσατο Μοργενστέρνος. Ἀλλὰ Στείγχαρτος[4]) φησὶν ὅτι Πλάτων ἐν τῷ Τιμαίῳ, πολλῷ ὕστερον γραφέντι, πειρᾶται ἐπὶ τὸ φιλανθρωπότερον μεταποιῆσαι τὴν διάνοιαν τῶν ἐν τῇ Πολιτείᾳ γεγραμμένων. Εἶεν· ἡμῖν καὶ τοῦτο ἀρκέσει, εἰ Πλάτων πρεσβύτερος γενόμενος ὀρθότερον ἔγνω. Οὐ γὰρ δήπου τούτοις κρίνεται ἀνδρὸς ἀρετή, οἷς νεώτερος ὤν, πολλῶν ἔτι ἄπειρος, εἶπεν ἢ ἔπραξεν, ἀλλ' οἷς πρεσβύτερος γενόμενος· ἡ γὰρ τῆς διανοίας ὄψις ἄρχεται ὀξὺ βλέπειν, ὅταν ἡ τῶν ὀμμάτων τῆς ἀκμῆς λήγειν ἐπιχειρεῖ[5])· ὁ δὲ βουλόμενός τινα ἀναλλοίωτον εἶναι ταῖς γνώμαις, ἢ θεὸν βούλεται αὐτὸν πεφυκέναι, ὥςπερ τὴν Ἀθηνᾶν, ἅμα τῇ γενέσει τέλειον, τοῦ ὀρθοῦ καὶ ἀληθοῦς γνωμονικόν, ἢ ἠλίθιον, ἃς παιδιόθεν ἔλαβε δόξας εἰς τὸ γῆρας διασώζοντα. Ἀλλ', οἶμαι, οὐδὲν καινότερον εἴρηται ἐν τῷ Τιμαίῳ, ὃ οὐ προείρηται καὶ ἐν τῇ Πολιτείᾳ. Λέγει γὰρ αὐτοῦ· «καὶ ἐάν τε σφέτερος (τῶν ἀρχόντων) ἔκγονος ὑπόχαλκος ἢ ὑποσίδηρος γένηται, μηδενὶ τρόπῳ κατελεήσουσιν, ἀλλὰ τὴν τῇ φύσει προσήκουσαν τιμὴν ἀποδόντες ὤσουσιν εἰς δημιουργοὺς ἢ

1) Οὕτω μεθερμήνευσε Μύλλερος.

2) Οὕτω Σλειερμάχερος.

3) Πλ. Τίμ. 19 a.

4) Steinhart «Einleit. in die Uebers. d. Plat. Staates von Müller» S. 688.

5) Πλ. Συμπ. 219 a.

εἰς γεωργούς» [1]). Πότ' οὖν εἰκὸς τὴν ἔξωσιν ποιεῖσθαι τῶν ἅμα τῇ γεννήσει πεφασμένων ἢ ὑπειλημμένων κακῶν, εἰ μὴ ἅμα γεννωμένων; Τούτοις προσθῶμεν καὶ ὅσα ἐν τοῖς Νόμοις περὶ τούτου γέγραπται [2]), ὅπου οὔτε περὶ ἀμβλώσεως γίγνεται λόγος, οὔτε περὶ ἀποθέσεως. Καίτοι καὶ ἐνταῦθα οὐ γέγονεν ἐρημία τῶν βουλομένων ἀεί τι καινὸν λέγειν.

Τοιαύτη τίς ἐστιν ἡ Πολιτεία τοῦ Πλάτωνος, ὀνόματι καὶ ἔργῳ ἀριστοκρατία, τῶν φύσει καὶ παιδείᾳ ἀρίστων κρατούντων. Μέγιστον δὲ αὐτῆς τὸ ἐξεῖναι ἐν αὐτῇ ἑκάστῳ μεταλαμβάνειν τελειότητος καὶ εὐδαιμονίας, ὅπως ἡ φύσις ἀποδίδωσι [3]). τοῦτο γὰρ δίκαιον· τὴν δὲ Τύχην καὶ τὴν κακουργίαν αὐτῆς ἐξωρίσθαι, ἧς ἴδιον, σμικρὰ μὲν ἀδικούσης φωρᾶσθαι, τὰ δὲ μέγιστα, μάλιστα λανθάνειν· μεγίστη δὲ ἀδικία ἐστὶν ἀνθρώπῳ τό, δυνάμενον φύσει φρόνιμον καὶ σοφὸν γενέσθαι, ἀτυχῆσαι τούτου. Τῆς δὴ τοιαύτης ἀδικίας προὐθυμήθη Πλάτων εἰς δύναμιν προφυλάξαι τοὺς ἑαυτοῦ πολίτας. Ὅτι δὲ τελέως προὐχώρησεν αὐτῷ, οὐδ' ἂν εἷς ἔτι ἀξιώσειεν, ἐπειδὴ τοσαῦτα ἤλεγξεν Ἀριστοτέλης καὶ τῶν νεωτέρων πολλοί. Τοῦτο μέντοι ἔχω ἰσχυρίζεσθαι, ὅτι εἰ μὴ τὴν ἀρίστην Πολιτείαν Πλάτων ἀπέφηνε, τοῦτο γοῦν ἄριστα κατέδειξεν, ἐν τίνι μάλιστα κάμνουσιν αἱ πόλεις, καὶ οἷς μεμέληκεν ἢ μέλει τῆς εὐπραγίας τῶν ἀνθρώπων ἐποίησε δυνατὸν ἀσφαλῶς διορθοῦν τὰ κακῶς ἔχοντα καὶ πρὸς τὸ ἀεὶ βέλτιον κατευθύνειν.

Καίτοι ἔστιν οἵ, ὁρῶντες ὅτι Πλάτων οὐδὲ γρῦ περὶ τροφῆς καὶ παιδείας τοῦ δημιουργικοῦ γένους λέγει ἐν τῇ Πολιτείᾳ, κακίζουσιν αὐτόν, ὡς καταφρονήσαντα τοῦ γένους τούτου. Οἱ δὲ τοιοῦτοι οἴονται, ὡς ἔοικε, τότε μάλιστα φροντίζειν τοῦ δήμου, ἐὰν ὡς πλεῖστα γράφωσι καὶ λέγωσι περὶ τῆς παιδείας αὐτοῦ, παιδείαν δὲ ἄνευ λόγου καὶ γράμματος μὴ γνωρίζειν. Οὐχ οὕτω μέντοι καὶ Πλάτων.

Διττὴν γὰρ παιδείαν προσήκει παιδεύεσθαι τὸν δῆμον ἐν πάσῃ

---

1) Πλ. Πολ. Γ', 415 c.
2) Πλ. Νόμ. Ε', 740 d.
3) Πλ. Πολ. Δ', 421 c.

πολιτικῇ κοινωνίᾳ, πρώτην μὲν καὶ κυριωτάτην τὴν ἠθικήν, περιποιοῦσαν τοῖς τροφίμοις μάλιστα τὰς ἠθικὰς ἀρετάς, ὧν κυριωτάτη ἐστὶν ἡ σωφροσύνη· δευτέραν δὲ καὶ μὴ ὡς καλήν, ἀλλ' ὡς ἀναγκαίαν, βιοποριστικήν τινα, ἣν οὐκ ἄξιον παιδείαν προσαγορεύειν· ἡ δ' ἐπιστημονικὴ παιδεία οὐ προσήκει τῷ δήμῳ, εἰ μὴ κατὰ βραχύ. Ἀλλ' ἐκείνη δῆλον καὶ ἐκ τοῦ ὀνόματος ὅτι ἐν ἔθεσι χρηστοῖς ἐστιν· ἔθη δὲ χρηστὰ ἐγγίγνεται, εἰ ἁπανταχοῦ τις ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων ἀκούει καὶ ὁρᾷ παραδείγματα χρηστὰ ἐν ἔργοις τε καὶ λόγοις, καὶ αὐτὸς τὰ τοιαῦτα μιμεῖσθαι προτρέπεται, τὰ δ' ἐναντία ἐξορίζεται τῆς κοινωνίας, ὥςτε μηδεμίαν αἴσθησιν ἐγγίγνεσθαι τούτων τοῖς νέοις. Τοῦτο δέ μοι δοκοῦσιν οἱ παλαιοὶ ὀξέως διορᾶν. Διὸ δὴ πολλὰ μὲν καὶ παντοδαπὰ διδακτήρια οὐκ ἂν εὕροις παρ' αὐτοῖς, παιδονόμους δὲ καὶ σωφρονιςὰς καὶ κοσμητὰς καὶ Ἄρειον Πάγον ἔφορον τῶν ἠθῶν. Ἐβούλοντο γάρ, οἶμαι, ὅλην τὴν χώραν γόνιμον, εὐήλιόν τε καὶ εὔπνουν ἀπεργάζεσθαι[1]), οὐχ ὥςπερ ἐν χειμερίᾳ χώρᾳ κηπίδια ἀποταμόντες καὶ περιφράξαντες θερμάναντές τε καὶ πιάναντες, ταύτῃ προσδοκῶσι γενναίους καρποὺς συγκομίσασθαι, τὰ δὲ ἐκτὸς ἐῶσι χαίρειν ἔχοντα, ὅπως ἔχει. Οἵους δὲ καρποὺς ἔφερεν ἡ παιδεία ἐκείνη, λάβοι ἄν τις ἔννοιαν, εἰ ἐνθυμηθείη, ὅτι Σοφοκλῆς τοῦ δήμου μάλιστα λόγον εἶχε, τὰς ἑαυτοῦ τραγῳδίας ποιῶν, καὶ περὶ πλείστου ἐποιεῖτο τὸν παρ' αὐτοῦ ἔπαινον.

Τοῦτο δὴ ὑπάρχει τῇ Πλατωνικῇ πόλει. Ἅπασα γὰρ αὕτη ἐστὶν ἓν μέγα ἠθικὸν παιδευτήριον, ἔχον παιδευτὰς μὲν τοιούτους, οἵους ἔπλασε Πλάτων τοὺς φύλακας· τῇ δὲ κακίᾳ οὐδὲ ὀπή τις κατελείφθη πάροδος· ἀλλὰ καὶ εἴ ποτε εἰσέλθοι, οἱ αὐτοὶ φύλακες ἱκανοὶ ἔσονται ἀπαμύνειν, κολάζοντες τοὺς κακούς. Ὅσην δὲ ῥοπὴν ἔχει τὸ τῶν κρειττόνων παράδειγμα πρὸς τὸ τρέψαι τοὺς ἰδιώτας ἐπ' ἀρετὴν ἢ κακίαν, Πλάτων σαφῶς ἐδίδαξε[2]).

---

1) Πλ. Πολ. Γ', 401 6, c, d.
2) Πλ. Νόμ. Δ', 709 e—712.

Τῆς δὲ βιοποριστικῆς παιδείας νῦν μὲν διὰ τὴν τῶν τεχνῶν ἐπίδοσιν ἀναγκαῖόν ἐστι καθίστασθαι διδακτήρια κοινά, ἐπὶ δὲ Πλάτωνος καὶ ἐν τῇ Πλατωνικῇ πόλει οὐχ' οὕτω. Ἐξήρκει γὰρ τῷ υἱῷ ὑπὸ τῷ πατρὶ διδάσκεσθαι τὴν πατρῴαν τέχνην, ἢ παρ' ἄλλῳ τεχνίτῃ ἄλλην, ὅπερ καὶ νῦν ἔτι γίγνεται ἐν πολλοῖς λαοῖς, οἳ καὶ τὰς εἰς τοῦτο ἀναγκαίας ἕξεις, οἷον ἀριθμεῖν καὶ μετρεῖν καὶ σταθμᾶσθαι ῥᾳδίως ἐμπειρίᾳ κτῶνται, κἂν εὕροι τις τοιούτους ἀσφαλεστέρους λογιστὰς τῶν ἐπιστημόνων.

Τοσαῦτα μὲν οὖν περὶ τῆς πόλεως καὶ πολιτείας, ἐν ᾗ δεῖ τρέφεσθαι τοὺς ἐσομένους ἀγαθοὺς ἄνδρας. Πρὶν δ' αὐτῇ τῇ τροφῇ γενομένων ἐπιβαλέσθαι, προσήκει διελθεῖν τὰ πρὸ τῆς γενέσεως, τὰ κατὰ τοὺς γάμους καὶ τὰς κυήσεις, ἃ ὀρθῶς γιγνόμενα μέγα συμβάλλεται εἰς τὴν εὐεξίαν τῶν ἐκγόνων· διὸ πραγματεύεται καὶ περὶ τούτων Πλάτων. Τὰ μὲν γὰρ ἄλογα ζῶα ὑπ' ἐμφύτου ὁρμῆς τυφλῆς ἐλαύνεται πρὸς τὰς συνουσίας, ἀνθρώπῳ δὲ θείας μοίρας μετασχόντι οὔτε προσήκει ἀγνοεῖν, ὅν τινα σκοπὸν ἔχει ὁ γάμος, πρός τε τοῦτον βλέποντα γαμεῖν, μὴ πρὸς τὸ ἑαυτῷ ἥδιστον. Περὶ μὲν οὖν τῆς σεμνότητος τοῦ γάμου διδάσκει τάδε· «Πέφυκε μὲν τὸ ἀνθρώπινον γένος θνητόν, ἔστι δ' ᾗ μετείληφεν ἀθανασίας, οὗ καὶ ἐπιθυμίαν ἴσχει πᾶς πᾶσαν· τὸ γὰρ γενέσθαι κλεινὸν καὶ μὴ ἀνώνυμον κεῖσθαι τετελευτηκότα τοῦ τοιούτου ἐστὶν ἐπιθυμία. Ἔστι δὲ ἡ ἀθανασία αὕτη τὸ παῖδας παίδων καταλείπεσθαι. Τούτου δ' ἀποστερεῖν ἑκόντα ἑαυτὸν οὐδέποτε ὅσιον· ἐκ προνοίας δ' ἀποστερεῖ, ὃς ἂν παίδων καὶ γυναικὸς ἀμελῇ». Τούτου δὴ ἕνεκα ζημιοῦσθαι βούλεται νόμῳ τὸν μὴ γαμοῦντα[1]). Πρὸς δὲ τὴν τῶν γάμων κοινωνίαν καὶ σύμμιξιν ἀνάγκη τὴν ἄγνοιαν ἐξαιρεῖν, παρ' ὧν τέ τις ἄγεται γυναῖκα καὶ οἷς ἐκδίδωσι, περὶ παντὸς ποιούμενον ὅ τι μάλιστα τὸ μὴ σφάλλεσθαι μηδαμῶς ἐν τοῖς τοιούτοις κατὰ τὸ δυνατόν. Τῆς οὖν τοιαύτης σπουδῆς χάριν χρὴ ἐν ταῖς συνόδοις τῶν πολιτῶν πρὸς τὰ ἱερὰ τῆς πόλεως, ἕνεκα θεραπείας τῶν θεῶν γιγνομέναις, χορεύειν κόρους τε καὶ κόρας

1) Πλ. Νόμ. Δ', 721 a—e. Συμπ. 207 d—208 e.

καὶ θεωρεῖν ἀλλήλους γυμνοὺς καὶ γυμνὰς μέχρις αἰδοῦς σώφρονος. Ὁπότε δέ τις σκοπῶν καὶ σκοπούμενος πιστεύει ἐξευρηκέναι κατὰ νοῦν ἑαυτῷ καὶ πρέποντα κοινωνὸν γάμου, εἰς τὴν τεταγμένην ἡλικίαν ἐλθών, οὕτω γαμείτω[1]).

Γενομένων δὲ τῶν γάμων χρὴ μάλιστα προσέχειν τὸν νοῦν τῇ τε παιδουργίᾳ, ὅπως ἔμφρονες καὶ νήφοντες ἐπὶ τὸ ἔργον τρέπωνται, καὶ τῇ κυήσει, ὅπως ἡ μήτηρ τὸν χρόνον τοῦτον μήτε ἡδοναῖς τισι πολλαῖς ἅμα καὶ μάργοις προσχρήσεται, μήτε αὖ λύπαις[2])· τῆς τε εὐεξίας τοῦ κυουμένου χάριν ἱκανοὺς ποιεῖσθαι περιπάτους· τὰ γὰρ σώματα πάντα πάντων ὑπὸ τῶν σεισμῶν τε καὶ κινήσεων κατακινούμενα ὀνίναται[3]).

Τῇ δὲ γενέσει τῶν παίδων ἅμα ἕπεται καὶ ἡ τῆς τροφῆς χρεία, ἣν οἱ πολλοί, ὥςπερ καὶ τἆλλα ζῶα, ὑπὸ ἐμφύτου ὁρμῆς ποιοῦνται περὶ τὰ ἑαυτῶν τέκνα πρὸς σωτηρίαν τῆς ζωῆς. Ἀλλὰ τὰ μὲν ἄλλα ζῶα οὐκ ἂν ῥᾳδίως ἐκσταίη τῆς ἑαυτῶν φύσεως, οὔτε πρὸς τὸ θηριωδέστερα, οὔτε πρὸς τὸ ἡμερώτερα γενέσθαι· ἄνθρωπος δὲ παιδείας μὲν ὀρθῆς τυχὼν καὶ φύσεως εὐτυχοῦς θειότατον ἡμερώτατόν τε ζῶον γίγνεσθαι φιλεῖ, μὴ ἱκανῶς δὲ ἢ μὴ καλῶς τραφὲν ἀγριώτατον, ὁπόσα φύει γῆ[4]). Τούτων δὲ τὴν ἀλήθειαν ἡμεῖς τοῦ εἰπόντος μᾶλλον οἷοί τ' ἐσμὲν ἐπικυροῦν, οἱ γνόντες Μαρίους καὶ Σύλλας καὶ τὰς τριανδρίας ἐκείνας καὶ τὴν μακρὰν σειρὰν τῶν ἑπομένων κακῶν. Πλάτων γὰρ τηλικούτων ἄπειρος γεγένηται· ἢ γὰρ ἂν πολλῷ μᾶλλον διηπορεῖτο, εἴτε τι θηρίον τυγχάνει ἄνθρωπος Τυφῶνος πολυπλοκώτερον ὂν καὶ μᾶλλον ἐπιτεθυμμένον, εἴτε ἡμερώτερόν τε καὶ ἁπλούστερον, θείας τινὸς καὶ ἀτύφου μοίρας φύσει μετέχον[5]).

Δεῖ δὲ τὴν ὀρθὴν παιδείαν πάντως δύνασθαι σώματα καὶ

---

1) Ταῦτα ἐν τοῖς Νόμοις (Ϛ', 771 d—773), ὅπου Πλάτων οὐ κατέστησε κοινότητα γάμων καὶ κτημάτων.

2) Πλ. Νόμ. Ζ' 792 e.

3) Πλ. Νόμ. Ζ' 789 d, e.

4) Πλ. Νόμ. Ϛ', 766 a.

5) Πλ. Φαῖδρ. 230 a.

ψυχὰς ὡς κάλλιστα καὶ ἄριστα ἐξεργάζεσθαι. Ἡγεῖται δὲ ἡ τοῦ σώματος θεραπεία, περὶ ἧς Πλάτων ὧδε γιγνώσκει· ἐπειδὴ ἡ πρώτη βλάστησις τοῦ ἀνθρώπου μεγίστη καὶ πλείστη φύεται, πολλὴ δὲ αὔξη ἐπιῤῥέουσα χωρὶς πολλῶν πόνων καὶ συμμέτρων μυρία κακὰ ἐν τοῖς σώμασιν ἀποτελεῖ[1]), παραινεῖ μὴ ἐᾶν τὰ γενόμενα τυχηρῶς ἐπιτρέφεσθαι, ἀλλὰ πλάττειν, οἷον κήρινα, καὶ μέχρι δυοῖν ἐτοῖν σπαργανᾶν, καὶ τὰς τροφοὺς περιφέρειν αὐτά, μέχρις ἂν ἱκανῶς ἵστασθαι δυνατὰ γίγνηται, καὶ τότε διευλαβεῖσθαι, μή πῃ βίᾳ ἐπερειδομένων στρέφηται τὰ κῶλα, καὶ ὅλως τιθηνεῖσθαι καὶ κινεῖν αὐτὰ ὅ τι μάλιστα διὰ πάσης νυκτὸς καὶ ἡμέρας, οἷον ἀεὶ πλέοντα, καὶ ταῦτα διαπονεῖν, ἕως ἂν τριετὲς ἀποτελεσθῇ τὸ γιγνόμενον. Συμφέρει δὲ ἡ κίνησις οὐ μόνον τῷ σώματι, ἀλλὰ καὶ τῇ ψυχῇ· ὃ δή, φησί, καὶ ἐξ ἐμπειρίας λαβοῦσαι αἱ μητέρες καὶ τροφοί, ἡνίκ' ἂν βουληθῶσι κατακοιμίζειν τὰ δυσυπνοῦντα, οὐχ ἡσυχίαν αὐτοῖς προσφέρουσιν, ἀλλὰ κίνησιν, καὶ οὐ σιγήν, ἀλλά τινα μελῳδίαν. Αἰτία δὲ τούτου, ὅτι πᾶσα ψυχὴ σύνεστι δείμασί τισιν ἐκ παίδων καὶ κινεῖται ἐμφόβως καὶ μανικῶς· ὅταν οὖν τις τοῖς τοιούτοις πάθεσιν ἔξωθεν προσφέρῃ σεισμόν, κρατεῖ ἡ τῶν ἔξωθεν κίνησις καὶ ἀπεργάζεται γαλήνην καὶ ἡσυχίαν ἐν τῇ ψυχῇ[2]).

Ψυχὴ δὲ παιδικὴ πρώτην ἔχει αἴσθησιν ἡδονῆς καὶ λύπης[3]), ταύτης μὲν δι' ἔνδειάν τινα τῆς περὶ τὸ σῶμα ἕξεως, ἐκείνης δὲ διὰ πλήρωσιν καὶ ἀπαλλαγήν. Ἐκδηλοῦσι δὲ τὴν ἐπιθυμίαν κλαυθμόναις καὶ βοαῖς μετὰ θυμοῦ· τοῦτον γὰρ ἔχουσιν ὑπηρετοῦντα ταῖς ἐπιθυμίαις· αἱ δὲ τροφοί, ἵνα ἡσυχάσωσιν αὐτά, προφθάνουσι τὰς ἐπιθυμίας καὶ παρασκευάζουσιν αὐτοῖς ἡδονὰς ἀγνώστους καὶ περιττάς. Οὐ γὰρ ἐπιθυμεῖ τὰ νεογενῆ, πρὶν διαφθαρῆναι, ποιοῦ τινος βρώματος, ἀλλ' ἁπλῶς βρώματος, οὐδὲ ποιοῦ ποτοῦ, ἀλλὰ ποτοῦ ἁπλῶς, καὶ τῶν ἄλλων ὡσαύτως[4]).

---

1) Πλ. Νόμ. Ζ' 788 a— 789 a.
2) Πλ. Νόμ. Ζ' 789 e—791 a.
3) Πλ. Νόμ. Β' 653 a.
4) Πλ. Πολ. Δ' 437 d, e· 439 a.

Ποιοῦσι δὴ οὕτως αὐτὰ προπετῆ πρὸς τὰς ἡδονὰς καὶ ἀπεργάζονται τὰ ἤθη αὐτῶν δύσκολα καὶ ἀκράχολα, ἀπὸ σμικρῶν εἰς θρήνους καὶ ὀδυρμοὺς κινούμενα, καὶ εἰς ἡλικίαν ἐλθόντων αἱ ἕξεις αὗται στρέφουσι τῆς ψυχῆς τὴν ὄψιν περὶ τὰ κάτω καὶ οὐκ ἐῶσιν ἀναβλέψαι πρὸς τὸ ἀληθῶς ὂν καὶ γεύσασθαι βεβαίου καὶ καθαρᾶς ἡδονῆς[1]). Τοῦτο δ' ἐστὶ διαφθορὰ μεγίστη πασῶν. Οὐ μὴν οὐδὲ τοὐναντίον ὀρθόν, ἡ σφοδρὰ καὶ ἀγρία δούλωσις· ποιεῖ γὰρ τοὺς παῖδας ταπεινοὺς καὶ ἀνελευθέρους καὶ μισανθρώπους[2]). Δεῖ δὲ περὶ μὲν τὰ τοιαῦτα τὴν μέσην τέμνειν, τάς τε ἀθώους καὶ ἀβλαβεῖς ἡδονὰς συγχωροῦντα καὶ τὰς ἀναγκαίας καὶ συμμέτρους λύπας μὴ πάντως ἀποσοβοῦντα, κατασκευάζειν δ' ἐν αὐτοῖς ἦθος ἱλαρὸν καὶ πρᾶον· τοῦτο δὲ μάλιστα σκοπεῖν, ὅπως εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐθισθήσονται μισεῖν μὲν καὶ φεύγειν ἃ καὶ εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον δεήσει μισεῖν καὶ φεύγειν, στέργειν δέ, ἃ στέργειν, καὶ τοῦτό ἐστιν ἡ ὀρθὴ παιδεία[3]), ἐν τῇ ἀκριβεστάτῃ αὐτῆς σημασίᾳ, ἣν ἡμεῖς βουλόμεθα ἠθικὴν παιδείαν προσαγορεύειν, ἃς δὲ ἐμποιεῖ ἀρετάς, εἰσὶ πρωτίστη μὲν ἡ σωφροσύνη, ἐπὶ ταύτῃ δὲ ἡ ἀνδρεία, καθ' ὅσον ἐθίζεται ὁ θυμὸς καταλιμπάνειν τὴν συμμαχίαν τοῦ ἐπιθυμητικοῦ καὶ κατήκοος γίγνεσθαι τοῦ ἔξωθεν λόγου, ἕωςπερ ἂν ἀπῇ ὁ ἔνδον, ἐλθόντος δέ, τούτου. Ταύτας δὴ τὰς ἀρετὰς δεῖ μάλιστα ἐπιμελεῖσθαι τοὺς τροφέας ἐμποιεῖν τοῖς παιδίοις πρώτας· ἄνευ γὰρ τούτων οὐκ ἂν ἐπιγένοιτο οὐδ' ἡ τιμιωτάτη πασῶν, ἡ φρόνησις. Ἀρχὴ δὲ παντὸς ἔργου μέγιστον ἄλλως τε καὶ τοῖς ἁπαλὴν καὶ εὔπλαστον ἔτι τὴν ψυχὴν ἔχουσι παιδίοις· κυριώτατα γὰρ τότε ἐμφύεται τούτοις πᾶν ἦθος διὰ ἔθος[4]).

Ἄρχονται δὲ οἱ παῖδες τὸ πρῶτον ὑπὸ γονεῦσι τρεφόμενοι. Ἔστι δὲ τὸ ἔργον αὐτῶν τῆς τροφῆς οὔ τι φαῦλον, οὐδὲ παντὶ εὐχερές. Οἱ γὰρ πολλοὶ θησαυρίζουσι διὰ παντὸς τοῦ βίου χρή-

---

1) Πλ. Πολ. Ζ' 519 b.
2) Πλ. Νόμ. Ζ' 791 d—792 c.
3) Πλ. Νόμ. Β' 653 b, c.
4) Πλ. Νόμ. Ζ' 792 e.

ματα καὶ κτήματα, ἵνα ὅ τι πλουσιωτάτους τοὺς παῖδας καταλίπωσιν, οὐδὲν τούτου προὐργιαίτερον ποιούμενοι, τούτων δέ, οἷς ταῦτα παραδώσειν μέλλουσιν, ὀλιγωροῦσιν[1]), ὥςπερ εἴ τις τοῦ ὑποδήματος ἐπιμελεῖται, τοῦ δὲ ποδὸς ἀμελεῖ. Χρὴ δέ, λέγει Πλάτων χρυσᾶ ἔπη, παισὶν αἰδῶ πολλήν, οὐ χρυσὸν καταλείπειν· πρὸς δὲ τοῦτο τοῦ νουθετεῖν καὶ ἐπιπλήττειν καὶ κολάζειν οὐδὲν ὄφελος, ἐὰν μὴ φαίνωνται αὐτοὶ δρῶντες διὰ βίου, ἃ ἂν τοὺς παῖδας νουθετῶσιν. Ὁ αὐτὸς δὲ λόγος καὶ περὶ πάντων τῶν πρεσβυτέρων ἐν τῇ πόλει, ὧν τὰ ἐν λόγοις καὶ ἔργοις παραδείγματα ἐῤῥωμένως καθάπτεται τῶν ψυχῶν τῶν νέων. Οὐ γὰρ ὀρθῶς παρακελεύονται οἱ λέγοντες, ὡς δεῖ πάντα αἰσχύνεσθαι τὸν νέον, πᾶν δὲ τοὐναντίον, τοὺς πρεσβυτέρους δεῖ αἰσχύνεσθαι τοὺς νέους καὶ πάντων μάλιστα διευλαβεῖσθαι, μή ποτέ τίς τινα αὐτῶν ἴδῃ τῶν νέων ἢ ἐπακούσῃ δρῶντα ἢ λέγοντά τι τῶν αἰσχρῶν· ὡς ὅπου ἀναισχυντοῦσι γέροντες, ἀνάγκη καὶ νέους ἐνταῦθα εἶναι ἀναιδεστάτους[2]). Τούτων δὴ ὑπαρχόντων παρὰ τῶν πρεσβυτέρων, ῥᾳδίως ἐθισθήσονται καὶ οἱ νεώτεροι τὰ σφίσι καθήκοντα ἐπιτελεῖν, οἷον σιγὰς παρὰ πρεσβυτέροις, ὡς πρέπει, καὶ κατακλίσεις καὶ ὑπαναστάσεις[3]), καὶ γονέων δὴ θεραπείας ἄλλως τε καὶ γήρᾳ ἀπειρηκότων, ὅπερ ἐν μεγίστῳ τίθεται Πλάτων· ὅτῳ γάρ, φησί, γονεῖς ἢ πρόγονοι γηραιοὶ ἐν οἰκίᾳ κεῖνται κειμήλιοι, διανοεῖσθαι χρὴ ὡς οὐδὲν πρὸς θεῶν τιμιώτερον ἄγαλμ' ἂν κτήσαιτο τούτων, οὓς ὅταν ἀγάλλῃ τις τιμαῖς, γέγηθεν ὁ θεός[4]).

Ταύτῃ προσδοκᾷ Πλάτων τὴν ἀρίστην καὶ ἀσφαλεστάτην παιδαγωγίαν. Ὅπου δὲ ταῦτα μὴ ἀρκεῖ, χρηστέον καὶ τῇ κολάσει. Δεῖ μέν τοι μὴ ἀτίμως κολάζειν μηδὲ μεθ' ὕβρεως· τοῦτο γὰρ ὀργὴν ἐμποιεῖ μᾶλλον καὶ ἰσχυρογνωμοσύνην[5]), καὶ ἡ δια-

1) Πλ. Νόμ. Γ' 694 d—695 b.

2) Πλ. Νόμ. Ε' 729 a—c.—Maxima debetur puero reverentia (Juvenal.).

3) Πλ. Πολ. Δ' 425 b· Νόμ. Ι' 879 b, c.

4) Πλ. Νόμ. Δ' 717 b, ΙΑ' 930 e—932 c.

5) Πλ. Νόμ. Ζ' 793 e.

στρέφει τὴν γνησίαν αὐτῶν φύσιν, ἢ ὑπούλους ἀπεργάζεται, ὥςτε μὴ οἷόν τ' εἶναι ἔτι καθορᾶν, ἐφ' ὃ ἕκαστος πέφυκεν. Μεγίστης δὲ σπουδῆς ἄξιον ἡγεῖται τοῦτο Πλάτων[1]). Καὶ γὰρ τὰ τρία γένη τῆς πόλεως αὐτοῦ τῇ φύσει, ἀπολαβούσῃ τὴν προσήκουσαν παιδείαν, διακρίνεται. Πληγῶν δὲ ἔοικε Πλάτων βουλομένῳ ἀπαλλάξαι τὰ νῶτα τῶν ἐλευθέρων παίδων, πλὴν μόνον εἴ τις ἀμελοῖ γονέων[2]), οὐχὶ δὲ παντὸς πρεσβυτέρου[3]), ὡς φησὶ Κράμερος[4]), οὐδ' ὅ φησιν ὁ αὐτὸς, ὡς Πλάτων πληγαῖς κολάζει τὸν παραβαίνοντα τοὺς νόμους τῆς παιδαγωγίας, ἀληθές· λέγει μὲν γὰρ δεῖν κολάζειν τοὺς τοιούτους παῖδας πάντα τὸν προστυγχάνοντα, ἀλλ' οὐ λέγεται πληγαῖς κολάζειν· ἔστι τε ὁ λόγος, ὡς ἔοικε, περὶ δούλων[5]).

Τοῖς δὲ γονεῦσι παραστατεῖ ἐν τῇ τροφῇ ἡ τροφός, ἧς ἔργον ἦν ἡ οἴκοι θεραπεία τῶν παίδων, οὐ μόνον ἐν τῇ νηπιότητι, ἀλλὰ καὶ πέρα ταύτης, ἕως ἂν μὴ ἱκανοὶ ὦσιν αὐτοὶ ἑαυτοῖς βοηθεῖν. Ἐπιμνηστέον δ' ἐνθάδε, οὗ πέρι Πλάτων ἡμῖν ἐμβάλλει μνήμην, ὡς ἄρα τὰ κατὰ τὰς χεῖρας ἀνοίᾳ τροφῶν καὶ μητέρων οἷον χωλοὶ γεγόναμεν ἕκαστοι, μόνον τὴν δεξιὰν ἀσκοῦντες, τὴν δ' ἀριστερὰν ἀργὴν ἐῶντες, καὶ ταῦτα τῆς φύσεως ἑκατέρων τῶν μελῶν σχεδὸν ἰσοῤῥοπούσης. Δεῖ δὲ ἀρτίχειρας καὶ ὅλως ἀρτιμελεῖς πάντας γιγνομένους μηδὲν τοῖς ἔθεσιν ἀποβλάπτειν τὰς φύσεις εἰς τὸ δυνατόν[6]). Ἐπειδὴ δὲ τὴν πρώτην ἐν λόγοις τροφὴν οἱ παῖδες παρὰ τῶν τροφῶν μάλιστα κομίζονται ὁμιλίᾳ καὶ διηγήσει μύθων, βούλεται Πλάτων ὑποτετυπῶσθαι αὐταῖς, ἅ τε καὶ ὡς δεῖ μυθολογεῖν καὶ ὁμιλεῖν τοῖς παισίν, ἵνα μὴ λαμβάνωσιν ἐν ταῖς ψυχαῖς δόξας ἐναντίας ἐκεί-

---

1) Πλ. Πολ. Ζ' 537 a.
2) Πλ. Νόμ. ΙΑ' 932 b.
3) Πλ. Νόμ. Θ' 880 b.
4) Fried. Cramer «Gesch. d. Erz. im Altert.» II. S. 343.
5) Πλ. Νόμ. Ζ' 808 e, καὶ Stallbaum «Argumentum libri sebtimi Legum», τῶν ἐν τῇ 808η σελίδι τῶν Νόμων.
6) Πλ. Νόμ. Ζ' 794 d—795 d.

νων, ὡς ἐπειδὰν τελεωθῶσιν, ἔχειν δεῖ αὐτούς[1]). Ὁποῖα δὲ δεῖ ταῦτα εἶναι, ὕστερον ῥηθήσεται.

Εἰς μὲν τοίνυν τὴν τῶν τρία ἔτη γεγονότων ἡλικίαν ταῦτα εἴ τις ἀκριβῶς ἀποτελεῖ καὶ μὴ παρέργως χρῆται οὐ σμικρὰ εἰς ἀρετὴν τοῖς τροφίμοις. Ἔστι γὰρ καὶ ἄνευ τῆς ἄλλης σπουδαιότητος τῆς πρώτης ἡλικίας χρόνος τριετὴς οὐ σμικρὸν μόριον τοῦ βίου διαγαγεῖν ἄμεινον ἢ χεῖρον. Πᾶσα γὰρ νύξ τε καὶ ἡμέρα σχεδὸν οὐχ ἱκανή ἐστι τῷ προθυμουμένῳ τῷ τε σώματι τὴν προσήκουσαν ἀποδιδόναι θεραπείαν καὶ τῇ ψυχῇ μαθήματα καὶ ἔθη τὸ τέλεόν τε καὶ ἱκανὸν αὐτῶν ἐκλαμβάνειν[2]). Ἀλλ' ὅσης σπουδῆς ἀξία ἐστὶν ἡ πρώτη ἡλικία, τοσαύτην αὖ ἔχει δυσχέρειαν. Οὐ γάρ ἐστι τὰ τοιαῦτα νόμοις διαλαμβάνειν καὶ ἐπιζήμια ποιεῖν διὰ σμικρότητα καὶ πυκνότητα, οὐδὲ ῥᾴδιον ὑπὸ δημοσίων ὑπηρετῶν ἐπισκοπεῖσθαι· ἐθιζόμενοι δὲ οἱ ἄνθρωποι ἐν τοῖς σμικροῖς καὶ πυκνοῖς παρανομεῖν, εὐχερῶς ἅπτονται καὶ τῶν μειζόνων. Μία δὴ ὁδὸς λείπεται, διδάξαι τοὺς φρονιμωτέρους καὶ ἐλευθεριωτέρους τῶν πολιτῶν, ὅτι χωρὶς τῆς ἰδίας διοικήσεως ἐν ταῖς πόλεσιν ὀρθῆς γιγνομένης μάτην ἂν τὰ κοινά τις οἴοιτο ἕξειν τινὰ βεβαιότητα θέσεως νόμων, τοὺς δέ, συννοήσαντας, ὡς ἀληθῆ, χρῆσθαι οἷον νόμοις ἀγράφοις καὶ παράδειγμα παρέχειν καὶ τοῖς ἄλλοις, ὥστε τῷ χρόνῳ γενέσθαι ταῦτα οἷον πάτρια καὶ ἱερὰ ἔθιμα[3]).

Ἀπὸ δὲ τοῦ τετάρτου ἔτους, ὅτε ἡλικίαν ἔχουσιν οἱ παῖδες λείπειν τὸν πατρικὸν οἶκον καὶ ἐξιέναι εἰς τὴν μεγάλην καὶ παραχώδη ἀνθρωπίνην κοινωνίαν, μειζόνων δεῖ φροντίδων ἤδη. Εἰ γὰρ χαλεπὴν ἡγεῖτο τὴν οἴκοι τροφὴν διὰ τὴν τῶν οἰκείων ἀπειρίαν ἢ ὀλιγωρίαν, πολὺ μείζονα ἂν εὕροι τις ταύτην παρὰ τοῖς μηδὲν προσήκουσι καὶ τυχοῦσιν ἀνθρώποις· νόμοις δὲ ἀπαγορεύειν τοὺς τούτων λόγους καὶ σχήματα καὶ τὰ ἀπειρημένα μὴ γίγνεσθαι ἢ μὴ λανθάνειν γιγνόμενα ἐν τοσούτῳ πλήθει οὐ ῥᾴ-

1) Πλ. Πολ. Β' 377 b.
2) Πλ. Νόμ. Ζ' 807 d... Πολ. Γ' 406 d—407 b.
3) Πλ. Νόμ. Ζ' 788 a, b, c· 790 a, b. 793 a, b.

διον[1]). Πρόσεστι δὲ τούτοις καὶ τόδε· ὅτι ὁ παῖς κατὰ ταύτην μάλιστα τὴν ἡλικίαν δυσμεταχειριστότατός ἐστιν· ἡ μὲν γὰρ φρόνησις αὐτοῦ οὔπω κατήρτυται, τὰ δὲ τοῦ σώματος ὄργανα ἐπέρρωσται, ὥστε ἐπαρκεῖν ταῖς ὀρέξεσιν αὐτοῦ[2]). Τούτων ἕνεκα δεῖ τοὺς παῖδας ἀπὸ τῆς ἡλικίας ταύτης παραδίδοσθαι παιδαγωγοῖς οἷον χαλιναγωγοῖς αὐτῶν.

Παισὶ δὲ τριετέσι μέχρις ἑξετῶν προσήκει μάλιστα τὸ παίζειν. Τῇ δ' ὀξυνοίᾳ Πλάτωνος οὐ διέφυγε τὸ σπουδαῖον τῶν παιδιῶν, ἀλλὰ βούλεται αὐτὰς παιδιὰς μὲν δοκεῖν, εἶναι δὲ παιδεύματα. Διατάττει δὴ τὰ τηλικαῦτα ἄρρενα καὶ θήλεα ὁμοῦ συνιέναι εἰς τὰ κατὰ κώμας ἱερὰ κοινῇ τὰ τῶν κωμητῶν εἰς ταὐτὸν ἕκαστα[3]) καὶ συμπαίζειν παιδιὰς αὐτοφυεῖς τοῖς τηλικούτοις, ἃς, ἐπειδὰν συνέλθωσιν, αὐτοὶ σχεδὸν ἀνευρίσκουσι· τὰς δὲ τροφοὺς ἔτι τῶν τηλικούτων κοσμιότητός τε καὶ ἀκολασίας ἐπιμελεῖσθαι, τῶν δὲ τροφῶν αὐτῶν καὶ τῆς ἀγέλης συμπάσης τάττεσθαι ἑκάστης μίαν γυναῖκα κοσμήτριαν κατ' ἐνιαυτόν, ἐξ αὐτῶν τῶν τροφῶν αἱρουμένην[4]).

Ἰδοὺ δὴ τὰ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἡλικίᾳ συμπαικτήρια τῶν παίδων) Πλάτων[5] ἤδη πρὸ δισχιλίων ἐτῶν λόγῳ καθίστη. Καίτοι εἴ τις βούλοιτο ὑπ' αὐγὰς θεάσασθαι τὸ πρᾶγμα, σμικρὸν ἂν εὕροι τὸ ὅμοιον ἀμφοτέροις· τὸ γὰρ αὐτοφυὲς τοῦ Πλάτωνος πόρρω ἵσταται τῶν νῦν καθεστηκυιῶν παιδιῶν ἐν Γερμανίᾳ[6]).

1) Δῆλον ὅτι ἐν μὴ καλῶς τεταγμένῃ πολιτείᾳ τὸ δεινὸν τοῦτο γίγνεσθαι. Ἀριστοτέλης ἐπιτάττει τοῖς παιδονόμοις καὶ τὴν οἴκοι διαγωγὴν τῶν παίδων κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην ἐπισκοπεῖν. (Ἀριστ. Πολ. Η 17).

2) Οὕτω γοῦν οἴομαι δεῖν διασαφεῖν τὰ τάχ' ἂν δριμύτερον δόξαντ' εἰρῆσθαι περὶ παίδων φύσεως τάδε· «ὁ παῖς πάντων θηρίων δυσμεταχειριστότατόν ἐστιν· ὅσῳ γὰρ μάλιστα ἔχει πηγὴν τοῦ φρονεῖν μήπω κατηρτυμένην, ἐπίβουλον καὶ δριμὺ καὶ ὑβριστότατον θηρίων γίγνεται. Πλ. Νόμ. Ζ' 808 d.

3) Διεῖλε γὰρ ἐν τοῖς Νόμοις τὴν πόλιν εἰς δώδεκα φυλὰς καὶ κώμας (Νόμ. Ε' 745 b).

4) Πλ. Νόμ. Ζ' 794 a, b.

5) Die Kindergärten τῶν Γερμανῶν.

6) Περὶ τῶν παρ' ἡμῖν καθεστώτων νηπιαγωγείων οὐδεὶς ἐνθάδε λόγος. Οὐ γὰρ καιρὸς τανῦν καταδεῖξαι τὴν νόσον αὐτῶν.

Εἰκότως. Οὐ γὰρ οἱ παῖδες αὐτοὶ ἀνευρήκασιν, ἀλλ' ὑπὸ πρεσβυτέρων καθεστήκασιν, οἷς οὐκέτι αὐτοφυεῖς ἦσαν. Πλάτων δὲ τούτῳ ἐπιτρέπων οὐκ ἠξίωσε λόγῳ κοσμεῖν αὐτὸς τὰ τοιαῦτα.

Σκεψώμεθά γε μήν, εἴ πῃ ἄλλῃ ὑπέθετο ἡμῖν Πλάτων τοὺς τύπους τῶν παιδιῶν τούτων. Φησὶ τοίνυν τὸ νέον ἅπαν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τοῖς τε σώμασι καὶ ταῖς φωναῖς ἡσυχίαν ἄγειν οὐ δύνασθαι, κινεῖσθαι δὲ ἀεὶ ζητεῖν καὶ φθέγγεσθαι, τὰ μὲν ἀλλόμενα καὶ σκιρτῶντα, οἷον ὀρχούμενα μεθ' ἡδονῆς καὶ προσπαίζοντα, τὰ δὲ φθεγγόμενα πάσας φωνάς· καὶ τὰ μὲν ἄλλα ζῶα οὐκ ἔχειν αἴσθησιν τῶν ἐν ταῖς κινήσεσι τάξεων οὐδὲ ἀταξιῶν, ἡμῖν δὲ δεδόσθαι ὑπὸ τῶν θεῶν τὴν ἔνρυθμόν τε καὶ ἐναρμόνιον αἴσθησιν μεθ' ἡδονῆς[1]). Ἐντεῦθεν ἔστι συναγαγεῖν ὅτι χρὴ πᾶσαν παιδιὰν τῶν παίδων ὅ τι μάλιστα ἐν κινήσει μὲν εἶναι τοῦ τε σώματος καὶ τῆς φωνῆς, κινήσει δὲ εὐτάκτῳ. Τοῦτο δὴ πρῶτον μελήσει τῷ κοσμητῇ ἢ τῇ κοσμητρίᾳ προσεθίζειν τοὺς παῖδας, ἑδραίους δὲ χειρουργίας καὶ λεπτουργίας καὶ ὀμματοφθορίας εἰς δύναμιν ἀπείργειν[2]). Εἶτα δέ φησι τὸν ὁτιοῦν ἀγαθὸν ἄνδρα ἔσεσθαι μέλλοντα τοῦτο αὐτὸ ἐκ παίδων εὐθὺς μελετᾶν δεῖν παίζοντά τε καὶ σπουδάζοντα ἐν τοῖς τοῦ πράγματος ἑκάστοις προσήκουσιν· οἷον τὸν μέλλοντα ἀγαθὸν ἔσεσθαι γεωργὸν ἤ τινα οἰκοδόμον, τὸν μὲν οἰκοδομοῦντά τι τῶν παιδείων οἰκοδομημάτων παίζειν χρή, τὸν δ' αὖ γεωργοῦντα, καὶ ὄργανα ἑκατέρῳ σμικρά, τῶν ἀληθινῶν μιμήματα, παρασκευάζειν τὸν τρέφοντα αὐτῶν ἑκάτερον, καὶ δὴ καὶ τῶν μαθημάτων, ὅσα ἀναγκαῖα προμεμαθηκέναι, προμανθάνειν, οἷον τέκτονα μετρεῖν ἢ σταθμᾶσθαι καὶ πολεμικὸν ἱππεύειν παίζοντα, ἤ τι τῶν τοιούτων ἄλλο ποιοῦντα, καὶ πειρᾶσθαι διὰ τῶν παιδιῶν ἐκεῖσε τρέπειν τὰς ἡδονὰς καὶ ἐπιθυμίας τῶν παίδων, οἷ ἀφικομένους

1) Πλ. Νόμ. Β' 653 e· 664 e.

2) Ueberhaupt sollte es in diesen Spielen etc. alles Gekünstelte und Schulmässige ebenso, wie anderseits das Kindische beseitigt sein, das so oft in sie ist hineingetragen worden». (Παρασημείωσις τοῦ σοφοῦ καθηγητοῦ τῆς παιδευτικῆς τοῦ ἐν Λειψίᾳ Πανεπιστημίου Μασίου).

αὐτοὺς δεῖ τέλος ἔχειν[1]). Ἀλλὰ Πλάτων οὔτε ἀγαθοὺς γεωργούς, οὔτε οἰκοδόμους, οὔτε εἰς ἄλλο τι ἐπὶ μέρους ἐπιτήδευμα ἀγαθοὺς ἄνδρας βούλεται ἐκπαιδεύειν, ὅπως ἐξέλαβε Κάππιος[2]). Τοιαύτη γὰρ παιδεία ἥρμοζεν ἂν ἐν Αἰγύπτῳ ἢ Ἰνδίαις, ὅπου τὸ ἐπιτήδευμα ἑκάστου προώριστο. Ἴσως δὲ καὶ τοῖς νεωτέρος λαοῖς, ὅσοι τὸ χρηματίζεσθαι νομίζουσι τὸ ἀνθρώπινον τέλος, εἴη ἂν ἡ ὑφήγησις αὕτη Πλάτωνος οὐκ ἀπόϐλητος. Ταύτην δὲ μόνην ἡγεῖται Πλάτων ὀρθὴν παιδείαν, ἣ ποιεῖ τὸν ἄνθρωπον ἐκ παίδων ἐπιθυμητήν τε καὶ ἐραστὴν τοῦ πολίτην γενέσθαι τέλεον ἄρχειν τε καὶ ἄρχεσθαι ἐπιςάμενον μετὰ δίκης[3]), τουτέστιν ἄνθρωπον γενέσθαι τέλεον τῆς οἰκείας ἀρετῆς, εἴπερ ἡ ὀρθὴ πολιτεία καὶ οἱ ὀρθοὶ νόμοι οὐδὲν ἀλλ' ἢ τοῦτο σκοποῦσι[4])· καὶ ἐν τούτοις ἄρα παίζειν τοὺς παῖδας βούλεται, ἃ ἐπιτήδειά ἐστι τοῦτον τὸν ἔρωτα ἐμποιῆσαι· τὴν δὲ εἰς χρήματα τείνουσαν παιδείαν, ἤ τινα πρὸς ἰσχὺν ἢ πρὸς ἄλλο ἐπιτήδευμα ἄνευ νοῦ καὶ δίκης, βάναυσον προσαγορεύει καὶ ἀνελεύθερον καὶ οὐδὲ ἀξίαν τὸ παράπαν παιδείαν καλεῖσθαι. Καὶ ἄλλως δὲ οὐκ ἦν δυνατὸν Πλάτωνα παραινεῖν πρὸς τὸ ὕστερον ἐπιτήδευμα τῶν παίδων βλέποντα τὸν τροφέα παρατιθέναι τούτοις τὰς παιδιάς, ὅς γε προσδοκᾷ ἐκ τῶν παιδιῶν καταμαθεῖν, ἐφ' ὃ ἕκαστος πέφυκεν[5]).

Ἀλλὰ μέντοι τὸ Ἀριστοτέλους πολύγνωστόν ἐστιν, ὅτι τῷ

---

1) Πλ. Νόμ. Α' 643 b—d.

2) A. Kapp «Platon's Erziehungslehre». S. 29. Οὗτος, ὡς ἔοικεν, ἔσφηλε καὶ Κράμερον (Gesch. d. Erz. im Altert. II S. 333), καὶ νεωστὶ ἔτι Μόλλερον (Schmid's päd. Encykl. B. IX S. 406).

3) Πλ. Νόμ. Α' 643 e—644 b.

4) Πλ. Νόμ. Ε' 728. a, b, c. Παρεπίσκεψαι Palmer «evangel. Pädagogik». 4 Aufl. S. 8. Ὅτι ἐν πόλει, οἵα ἡ Πλάτωνος, οὐ τυγχάνουσιν οἱ πολῖται πάντων τῶν φύσει προσηκόντων αὐτοῖς δικαίων, ὥςτε συμϐαίνειν τὸν τέλεον πολίτην εἶναι καὶ τέλεον ἄνθρωπον, καὶ ἐγὼ συνεχώρησα (ἔπιθι σελ. 32). Ἀλλ' οὐ περὶ τῆς Πλάτωνος πόλεως ἐστὶν ὁ λόγος, περὶ δὲ τῆς ὀρθῶς πολιτευομένης πόλεως πᾶς ἄν τις ἔχοι ἐκεῖνο ἰσχυρίζεσθαι.

5) Πλ. Πολ. Ζ' 537 a.

ἀνθρώπῳ ἐκ παίδων ἐστὶ τὸ μιμεῖσθαι σύμφυτον, καὶ τούτῳ διαφέρει τῶν ἄλλων ζώων, ὅτι μιμητικώτατόν ἐστι καὶ τὰς μαθήσεις ποιεῖται διὰ μιμήσεως τὰς πρώτας, καὶ χαίρουσι τοῖς μιμήμασι πάντες[1]· αἱ δὲ μιμήσεις, ἐὰν ἐκ νέων πόῤῥω διατελέσωσιν, εἰς ἔθη τε καὶ φύσιν καθίστανται καὶ κατὰ σῶμα καὶ φωνὰς καὶ κατὰ τὴν διάνοιαν[2]. Τὸ δὴ ἐπιτείνειν τὸ μιμητικὸν αὐτοῦ ἄτοπον ἂν εἴη, ὅτε ἡ φύσις ἱκανὸν ἐνέθηκε· πολλῷ δὲ μᾶλλον δεῖ σκοπεῖν, τίνα μιμήματα ἐπιτήδειά ἐστιν εἰς τὸ ἐμποιῆσαι ἦθος ἐπιεικὲς καὶ παρασχεῖν μαθήσεις χρηστὰς εἰς τὸν μέλλοντα βίον, καὶ τίνα τοὐναντίον, καὶ τὰ μὲν ἐᾶν μιμεῖσθαι, ῥυθμίζοντα ἐπὶ τὸ προσφορώτατον, τῶν δὲ ἀφέλκειν εἰς τοὐναντίον, ὥςπερ οἱ τὰ διεστραμμένα τῶν ξύλων ὀρθοῦντες ποιοῦσιν. Ἐπιεικὲς δ' ἂν εἴη ἦθος τὸ σῶφρον, ἀνδρεῖον, ὅσιον, ἐλευθέριον καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα. Τὸ δὲ λαγωοὺς καὶ βατράχους καὶ ἰχθῦς ἐν φωναῖς καὶ ἐν σχήμασι μιμεῖσθαι, τί μέρος συμβάλλεται πρὸς τὸ εἰρημένον ἦθος, ἔγωγε οὐκ ἔχω συμβαλέσθαι[3].

Χρὴ δέ, φησι Πλάτων, μηδὲν οὕτω διευλαβεῖσθαι, ὡς τὸ καινοτομεῖν ἢ παρανομεῖν περὶ τὰς παιδιάς· ἄγνοιαν δὲ καταγιγνώσκει τῶν πολλῶν τῆς τῶν παιδιῶν δυνάμεως, ὅτι διανοοῦνται αὐτὰς κινρυμένας παιδιὰς ὄντως εἶναι καὶ οὐ τὴν μεγίστην ἐξ αὐτῶν σπουδὴν καὶ βλάβην συμβαίνειν[4]. Τὸ δ' ἔστιν ἀδύνατον ἐκ τῶν ἐν ταῖς παιδιαῖς παρανομούντων ἐννόμους καὶ σπουδαίους ἄνδρας αὐξάνεσθαι[5].

Πλὴν δὲ τῶν τοιούτων παιδιῶν ὀρέγονται φύσει οἱ παῖδες μύθων ἀκούειν περὶ τοιούτων πραγμάτων καὶ οὕτω λεγομένων, ἃ καὶ ὡς μάλιστα τοῖς τηλικούτοις πρόσφορα τυγχάνει. Ταῖς δὲ τροφοῖς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ τοῦτο προσῆκε, μύθοις τέρπειν τοὺς παῖδας. Τοιούτων δ' οὐκ ἦν ἀπορία παντοδαπῶν· ἀλλ', ὡς

1) Ἀριστ. Ποιητ. 4.
2) Πλ. Πολ· Γ' 395 d.
3) Πλ. Πολ. Γ' 395 d—397 b, καὶ τῆς δε σελ. 53 καὶ 54.
4) Πλ. Νόμ. Ζ' 797 a—798 d.
5) Πλ. Πολ. Δ' 424 e.

εἰκός, καὶ οἱ παραδιδόντες καὶ οἱ παραλαμβάνοντες, μόνον τοῦ ἡδέος ἐστοχάζοντο, εἰ δέ τις ὠφέλεια ἢ βλάβη ἐκ τούτων γίγνοιτο, οὔτ' ἐφρόντιζον οὔτ' ἂν ἠδύναντο. Οὐχ οὕτως ἔδοξε Πλάτωνι· ἀλλ' ἀκριβέστατα ἐννοήσας τὴν δύναμιν τῆς πρώτης ψυχικῆς τροφῆς, ὅπερ ἐστὶ τὰ μυθολογούμενα τοῖς παιδίοις, πλεῖστον ἐσπούδασε περὶ τὴν διόρθωσιν καὶ ὑποτύπωσιν αὐτῶν. Νῦν οὖν ἐπιχειροῦντες περὶ τούτων τὰ προσήκοντα λέγειν, ἐμβαίνομεν εἰς τὴν πραγματείαν τοῦ ἑτέρου τῶν δύο κυρίων ἑλληνικῶν παιδευμάτων, ἃ καὶ Πλάτων παρεδέξατο, τῆς μουσικῆς.

Ἐν μὲν τῇ συνηθείᾳ ἐκαλεῖτο μουσικὴ πᾶν τὸ ὁπηδήποτε δυνάμενον ἅπτεσθαι ἐξ εὐθείας τῆς ψυχῆς καὶ παιδεύειν αὐτὴν πρὸς ἀρετήν. Λόγοι ἄρα καὶ μέλη καὶ ὄρχησις, καὶ τῶν λόγων οὐ μόνον ἡ ποίησις, ἀλλὰ καὶ οἱ χύδην, καὶ αἱ ἐπιστῆμαι δὲ αὗται· καὶ γὰρ ταύτας ἐν παιδείας μέρει ἐποιοῦντο, δυναμένας τοὺς χρωμένους βελτίους ποιεῖν τὰ ἤθη καὶ τὴν διάνοιαν. Κατὰ ταύτην τὴν ἰδέαν ὀνομάζει καὶ Πλάτων τὴν φιλοσοφίαν μεγίστην μουσικήν[1]), ἅτε τὴν τελείαν ἀρετὴν ἐν τῇ ψυχῇ κατασκευάζουσαν, ἣν πολλαχοῦ Πλάτων ἁρμονίαν ὀνομάζει καὶ συμφωνίαν[2]). Οὐ μὴν ἀλλ' ἐν τῇ Πολιτείᾳ, καίπερ εὐλαβούμενός τι καινοτομεῖν περὶ τὰ καθιερωμένα ὑπὸ τοῦ μακροῦ χρόνου, ἀφορίζει αὐτῆς τὰς ἐπιστήμας. Ἴδοι δ' ἄν τις ἐνθένδε τὴν εὐλάβειαν αὐτοῦ. «Τίς οὖν ἡ παιδεία; ἢ χαλεπὸν εὑρεῖν βελτίω τῆς ὑπὸ τοῦ πολλοῦ χρόνου εὑρημένης; ἔστι δέ που ἡ μὲν ἐπὶ σώμασι γυμναστική, ἡ δ' ἐ π ὶ ψ υ χ ῇ μ ο υ σ ι κ ή»[3]). Ὕστερον δέ· «Τί οὖν ἂν εἴη μάθημα ψυχῆς ὁλκὸν ἀπὸ τοῦ γιγνομένου ἐπὶ τὸ ὄν; . . . . ἆρα μουσική, ὅσην τὸ πρότερον διήλθομεν; Ἀλλ' ἦν ἐκείνη γε ἀντίστροφος τῆς γυμναστικῆς, ἔθεσι παιδεύουσα τοὺς φύλακας, κατά τε ἁρμονίαν εὐαρμοστίαν τινά, οὐκ ἐπιστήμην παραδιδοῦσα, καὶ κατὰ ῥυθμὸν εὐρυθμίαν, ἔν τε τοῖς λόγοις ἕτερα τούτων ἀδελφὰ ἄττα ἔχουσα καὶ ὅσοι μυθώδεις τῶν λόγων καὶ ὅσοι ἀληθινώτεροι ἦσαν· μάθημα

1) Πλ. Φαίδ 60 e—61 b.

2) Πλ. Πολ. Δ' 443 d—444 a. Η' 548 b· 554 e. Νόμ. Γ' 689 d, 691 a. 696 c. Λάχ. 188 c, d. Φαίδ. 93.

3) Πλ. Πολ. Β' 376 e.

δὲ πρὸς τοιοῦτόν τι ἀγαθόν, οἷον σὺ νῦν ζητεῖς, οὐδὲν ἦν ἐν αὐτῇ»[1])· ἔνθα οὔπω ἀπηλλάχαται αἱ ἐπιστῆμαι τῆς μουσικῆς· τὸ γὰρ «ὅσην τὸ πρότερον διήλθομεν» δηλοῖ ὅτι καὶ ὅσην οὔπω διῆλθον, αἱ ἐπιστῆμαι δηλαδή, μουσική ἐστι. Καὶ τέλος δὴ προϊὼν λέγει· «Καὶ μὴν τί ἄλλο λείπεται μάθημα μουσικῆς καὶ γυμναστικῆς καὶ τῶν τεχνῶν κ ε χ ω ρ ι σ μ έ ν ν ο ν;» Ἔθηκε δὴ ὡς τρίτον παίδευμα παρὰ τὴν μουσικὴν καὶ γυμναστικὴν τὰς ἐπιστήμας. Οἱ μέντοι πρῶτοι λόγοι καὶ μῦθοι, οἱ λεγόμενοι τοῖς παιδίοις ἅμα συνιεῖσι τὰ λεγόμενα, περιέχονται προδήλως ὑπὸ τῆς μουσικῆς.

Ὑποξενίζει δέ τι παρὰ Πλάτωνι ἡ διάρθρωσις τῶν δύο κυρίων παιδευμάτων πρὸς ἄλληλα. Τίθησι μὲν γὰρ ἀρχὴν τούτων, οὗ καὶ ἔμπροσθεν ἐπεμνήσθημεν, ὅτι πᾶν νέον ζῶον τοῖς τε σώμασι καὶ ταῖς φωναῖς κινεῖσθαι ἀεὶ ζητεῖ καὶ φθέγγεσθαι· καὶ τὰ μὲν ἄλλα ζῶα οὐκ ἔχει αἴσθησιν τῶν ἐν ταῖς κινήσεσι τάξεων καὶ ἀταξιῶν, ἡμῖν δὲ δεδώκασιν οἱ θεοὶ τὴν ἔνρυθμόν τε καὶ ἐναρμόνιον αἴσθησιν μεθ' ἡδονῆς. Τὴν δὴ τοιαύτην κίνησιν τῆς τε φωνῆς καὶ τοῦ σώματος, τὸ σύνολον τῆς παιδείας, χορείαν ὀνομάζει, εἴδη δὲ αὐτῆς, τὴν μὲν τῆς φωνῆς κίνησιν, οὕτως ἐρρυθμισμένην, ὥςτε συμβάλλεσθαι πρὸς ἀρετὴν ψυχῆς, τὴν μουσικήν, τὴν δὲ τοῦ σώματος, μέχρι μὲν παιδιᾶς, ὄρχησιν, ἂν δὲ μέχρι τῆς τοῦ σώματος ἀρετῆς ἡ τοιαύτη κίνησις γίγνηται, τὴν ἔντεχνον ἀγωγὴν ἐπὶ τὸ τοιοῦτον αὐτοῦ γυμναστικὴν προσαγορεύει[2]).

Τῆς δὲ μουσικῆς διαστέλλει δύο μέρη, ἓν μὲν λόγους καὶ μύθους μὴ ᾀδομένους, ἓν δὲ μέλη, τοῦτ' ἔστι λόγους μεθ' ἁρμονίας καὶ ῥυθμοῦ[3]). Λόγων δ' αὖ διττὸν εἶδος, τὸ μὲν ἀληθές, ψεῦδος δὲ ἕτερον. Ψευδεῖς δὲ λόγους λέγει τοὺς πεπλασμένους μύθους, οἷς τὸ πρῶτον δεῖ τρέφειν τὰς ψυχὰς τῶν παιδίων. Οὐ γὰρ ἁπλῶς ἀποδοκιμάζει Πλάτων τὸ ψεῦδος, ἀλλ' ὅσα τις κακῶς ψεύδεται, ἐμποιοῦντα ἐν τῇ ψυχῇ ἄγνοιαν τοῦ ἀληθῶς ὄντος. Ὅσα δὲ πρὸς

---

1) Πλ. Πολ. Ζ' 521 d. 522 a.
2) Πλ. Νόμ. Β' 673 a.
3) Πλ. Πολ. Γ' 398 c.

τοῦ ὄντος τὴν θέαν τρέπει τὴν διάνοιαν καὶ κατὰ τοῦτο πλάττει τὸ ἦθος, ἄν τε γεγονότα τυγχάνῃ, ἄν τε μή, ἀκούειν προσήκει τοὺς παῖδας, μᾶλλον δὲ τὰ πεπλασμένα. Ἐν γὰρ τοῖς τοιούτοις τὸ ψεῦδος (die dichterische Umhüllung) αὐτὸ μὲν καθ' ἑαυτὸ οὔτ' ὠφελεῖ οὔτε βλάπτει, ἔστι μέντοι οἷον ἥδυσμά τι τῆς ὑγιοῦς τροφῆς, τῆς ἀληθείας, ἣν αἱ ψυχαὶ τῶν νέων, διὰ τὸ σπουδαῖον αὐτῆς, ψιλὴν οὕτως οὐ δύνανται φέρειν, καθάπερ καὶ τῶν σιτίων τὰ χρηστά, ἔχοντα ὡς ἔτυχεν, οὐ πάνυ εὐόρεκτα ὄντα οὐδ' εὔπεπτα, ποιοῦμεν ἀρτύμασι καὶ παντοδαπῇ παρασκευῇ[1]).

Ὑφηγεῖται δ' ἡμῖν Πλάτων τοὺς τύπους, ἐν οἷς δεῖ τοὺς μύθους ποιεῖν, ἢ καθ' οὓς τοὺς πεποιημένους κρίνειν· τοὺς δ' ἐγκριθέντας βούλεται ἀναγκάζειν τροφοὺς καὶ μητέρας λέγειν τοῖς παισί.

Πρῶτον μὲν οὖν περὶ θεούς, μὴ πλάττειν ἀδικίας αὐτῶν καὶ ἐπιβουλὰς καὶ τέκνων βρώσεις καὶ πατέρων τιμωρίας, καὶ ἔχθρας, καὶ θεομαχίας, οἷα Ἡσίοδος καὶ Ὅμηρος ἐψεύσαντο περὶ Οὐρανοῦ καὶ Κρόνου καὶ Γιγάντων, μηδὲ διηγεῖσθαι τοῖς παισί, μήτ' ἐν ὑπονοίαις πεποιημένα, μήτε ἄνευ ὑπονοιῶν. Ὁ γὰρ νέος οὐχ οἷός τε κρίνειν ὅ τί τε ὑπόνοια καὶ ὅ τι μή, ἀλλ' ἃ ἂν τηλικοῦτος ὢν λάβῃ ἐν ταῖς δόξαις, δυσέκνιπτά τε καὶ ἀμετάστατα φιλεῖ γίγνεσθαι. Ἀλλ' ἀποδιδόναι τῷ λόγῳ, οἷος τυγχάνει ὁ θεὸς ὤν. Ἔστι δὲ τῷ ὄντι ἀγαθός. Τοιοῦτος δ' ὢν οὔτ' ἂν αὐτὸς κακὸν ποιοῖ, οὔτ' ἂν ἄλλοις αἴτιος κακοῦ γίγνοιτο. Οὔκουν πάντων ἂν εἴη αἴτιος ὁ θεός, ἀλλὰ τῶν μὲν ἀγαθῶν αἴτιος, τῶν δὲ κακῶν ἄλλα ζητητέον τὰ αἴτια. Εἰ δέ τινες κακῶς πράττουσι, λεκτέον ὡς κακοὺς ὄντας ὁ μὲν θεὸς δίκαια καὶ ἀγαθὰ ἐργαζόμενος κολάζει, οἱ δὲ δίκην διδόντες ὠφελοῦνται ὑπὸ τοῦ θεοῦ[2]).

Ἔπειτα δὲ μὴ πλάττειν τὸν θεὸν μήτε αὐτὸν γόητα, φανταζόμενον ἄλλοτ' ἐν ἄλλαις ἰδέαις[3]), μήτε ἡμᾶς ψεύδεσι παράγοντα· οὐ γὰρ ἀληθῆ. Ἀνάγκη γάρ, εἴ περ τι ἐξίσταιτο τῆς ἑαυτοῦ ἰδέας,

---

1) Πλ. Νόμ. Β' 659 e, 660.
2) Πλ. Πολ. Β' 377—380.
3) Ὁμηρ. Ὀδ. ρ 485.

ἢ ἐν ἑαυτῷ ἔχειν τὴν αἰτίαν, ἢ ἔξωθεν. Ἀλλ' ἔξωθεν ἀδύνατον· τὰ γὰρ ἄριστα ἔχοντα ἥκιστα ὑπ' ἄλλου ἀλλοιοῦταί τε καὶ κινεῖται· ὁ δὲ θεὸς καὶ τὰ τοῦ θεοῦ πάντῃ ἄριστα ἔχει. Αὐτὸν δὲ ἑαυτὸν μεταβάλλειν τὸν θεὸν καὶ τοῦτο ἀδύνατον. Ἀνάγκη γὰρ ἢ ἐπὶ τὸ βέλτιον ἢ ἐπὶ τὸ χεῖρον ἑαυτὸν μεταβάλλειν. Ἀλλ' ἐπὶ τὸ βέλτιον ἀδύνατον· οὐ γάρ ἐστι τι τοῦ ἀρίστου πρεσβύτερον ἀρετῇ· ἐπὶ δὲ τὸ χεῖρον οὐδεὶς ἑκὼν μεταβάλλει ἑαυτόν. Οὐδαμῶς ἄρα ὁ θεὸς ἀλλοιοῦται. Τὸ δὲ αὐτὸν μὲν μὴ ἀλλοιοῦσθαι, ἡμῖν δὲ ποιεῖν ἑαυτὸν δοκεῖν παντοδαπὸν φαίνεσθαι, ψεῦδος ὂν καὶ ἀπάτη, ἀνάρμοστόν ἐστι θεοῦ κατηγορεῖν[1]).

Τοιαῦτα μὲν δὴ περὶ θεοὺς ἀκουστέον τε καὶ οὐκ ἀκουστέον τοὺς παῖδας, εἰ μέλλουσι θεούς τε τιμᾶν καὶ γονέας καὶ τὴν ἀλλήλων φιλίαν μὴ περὶ σμικροῦ ποιεῖσθαι. Εἰ δὲ μέλλουσιν ἀνδρεῖοι εἶναι καὶ προτιμᾶν καλὸν θάνατον αἰσχροῦ βίου, ἀνάγκη μὴ πλάττειν τὰ ἐν Ἅιδου οὕτω δεινά, οἷα Ὁμήρῳ καὶ ἄλλοις ποιηταῖς πέπλασται[2]), μηδὲ ποιεῖν τοὺς παῖδας φρίττειν ἀκούοντας Κωκυτοὺς καὶ Στύγας καὶ ἐνέρους καὶ ἀλίβαντας καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια, πᾶν δὲ τοὐναντίον.

Ἀνδρείας δ' ἐστὶ καὶ μάλιστ' ἀνδρὶ προσῆκον τὸ κατέχειν ἑαυτὸν ἔν τε δεινοῖς, ὥςτε μὴ θρηνεῖν καὶ ὀδύρεσθαι, ἔν τε τερπνοῖς, ὥςτε μὴ ἐνδιδόναι ἰσχυρῷ γέλωτι, αἰσχύνεσθαι δὲ ἐπὶ τοῖς τοιούτοις καὶ ὅλως στάσιμον καὶ δυσμετάπτωτον εἶναι ἐπὶ θάτερα. Καὶ τοὺς τροφίμους ἄρα οὔτε ἀκούειν χρὴ τοιοῦτόν τι σπουδῇ, οἷα πολλὰ παρ' Ὁμήρῳ ἔστιν εὑρεῖν[3]), οὔτε, ἐπιὸν αὐτοῖς τοιοῦτον ἢ λέγειν ἢ ποιεῖν, συγγιγνώσκειν[4]). Ταῦτα μέντοι ἔστιν οἳ μέμφονται Πλάτωνος, ὡς οὔτε καλὸν οὔτε θεάρεστον ὂν τὸ δυσπαθῆ εἶναι, τὸ δὲ ἐναντίον θεοπρεπέστερον, καὶ μετὰ τούτων δηλαδὴ καὶ Περίκλειον ἦθος καὶ Σωκράτους τρόπον τῆς τελευτῆς καὶ Φωκίωνος βίον καὶ θάνατον καὶ ὅσοις ἄλλοις τοῦ αὐτοῦ γένους ἡ ἀνθρωπίνη ἱστορία κεκόσμηται. Ἀλλ' ἕκαστος τῷ οἰκείῳ

---

1) Πλ. Πολ. Β' 380—383.
2) Ὁμ. Ὀδ. λ 488. ω 6—9. Ἰλ. Υ 64. Ψ 103. Ὀδ. κ 495.
3) Ὁμ. Ἰλ. Ω 10, κ. ἑξ. Χ 168. 414. Σ 54, Π 433. Α 599.
4) Πλ. Πολ. Γ' 386—389.

μέτρῳ μετρῶν, ἄλλοτ' ἄλλῳ ὄντι, ἄλλοτ' ἄλλως ἔχον φανεῖ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα· τὸ δὲ Πλάτωνος μέτρον ἁπλοῦν ἐστι καὶ ἀεὶ ὡσαύτως ἔχον, ὥσπερ καὶ τἀληθές.

Καὶ ἀλήθειαν δέ γε περὶ πολλοῦ ποιητέον. Ἀλήθεια γὰρ πάντων μὲν ἀγαθῶν θεοῖς ἡγεῖται, πάντων δὲ ἀνθρώποις· ἧς ὁ γενήσεσθαι μέλλων μακάριος καὶ εὐδαίμων ἐξ ἀρχῆς εὐθὺς μέτοχος εἴη, ἵνα ὡς πλεῖστον χρόνον ἀληθὴς ὢν διαβιοῖ[1]). Τὸ δὲ ψεῦδος, ὥςπερ εἴρηται, χρήσιμον μέν ἐστιν ὡς ἐν ἀρτύματος εἴδει καὶ πρὸς ὠφέλειαν, οὐ μὴν παντὶ χρηστέον τούτῳ, ἀλλὰ τοῖς ἄρχουσιν ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ἀρχομένων. Ψέγειν ἄρα δεῖ, εἴ τίς τι δολοφρονέων λέγει ἀνθρώπων, περὶ δὲ θεῶν μηδὲ λέγειν τὸ παράπαν[2]).

Καὶ μὴν καὶ σωφροσύνης, εἴπερ τινὸς καὶ ἄλλου, δεῖ τοῖς νέοις. Σωφροσύνης δὲ τὰ τοιάδε μέγιστα, ἀρχόντων μὲν ὑπηκόους εἶναι, αὐτοὺς δὲ ἄρχοντας τῶν περὶ πότους καὶ ἀφροδίσια καὶ περὶ ἐδωδὰς ἡδονῶν. Ὅσα δὴ παρ' Ὁμήρῳ καὶ τοῖς ἄλλοις ποιηταῖς εὔρηται, ἢ θρασύτητες ἰδιωτῶν πρὸς ἄρχοντας[3]), ἢ ἐγκώμια εὐωχίας καὶ θοίνης[4]) καὶ ἔρωτες ἀθέμιτοι[5]) καὶ ἀκράτειαι[6]) καὶ δωροδοκίαι καὶ αἰσχροκέρδειαι θεῶν τε καὶ ἀνθρώπων καὶ τὰ τοιαῦτα, ἄν τε ἀληθῆ, ἄν τε μή, τυγχάνῃ ὄντα, οὐκ ἐπιτήδεια νέοις ἀκούειν.

Τέλος δὲ δὴ δεῖ μηδαμῶς χωρίζειν δικαιοσύνην εὐδαιμονίας, διδάσκοντας, ὡς εἰσί τινες ἄδικοι μέν, εὐδαίμονες δέ, καὶ τἀνάπαλιν, καὶ ὡς λυσιτελεῖ τὸ ἀδικεῖν, ἐὰν λανθάνῃ. Οὔτε γὰρ συμφέρει τοιαῦτα ἀκούειν τοὺς νέους, ἀλλ' οὐδέ γε ἀληθῆ ἐστι[7]). Τοῦτο δὲ ἵνα δῆλον γένηται, διηγήσεως δεῖ. Ὅτι μὲν πᾶσιν ἀνθρώποις ἔνεστι φύσει ὄρεξις εὐδαιμονίας, δῆλον. Πλάτων δὲ εἰωθότως αὐτῷ οὐδὲν τῶν φύσει ὑπαρχόντων ἀπόβλητον ἡγεῖται, ζητεῖ δ' ἀεὶ τὴν ἀρίστην αὐτοῦ ἕξιν ἀποφῆναι. Καὶ δὴ καὶ τῆς τῆς εὐδαι-

---

1) Πλ. Νόμ. Ε', 730 c.
2) Πλ. Πολ. Γ', 389 b, d.
3) Ὁμ. Ἰλ. Α, 225.
4) Ὁμ. Ὀδ. ι, 342.
5) Ὁμ. Ὀδ. θ, 266 κ. ἑξ.
6) Ὁμ. Ἰλ. Ξ 293 κ. ἑξ.
7) Πλ. Πολ. Γ', 392 a, b.

μονίας ὀρέξεως ἔχει λόγον καὶ οὐδὲν ὀκνεῖ κατὰ τὴν δόξαν τῶν πολλῶν τέλος τοῦ ἀνθρωπίνου βίου ἀποφῆναι[1]). Ἀλλὰ μὴν εὐδαίμονές ἐσμεν κτήσει ἀγαθῶν· καὶ μέχρι μὲν τοῦδε πάντες ὁμολογοῦσιν ἀλλήλοις, τίνα δ' ἐστὶν ὄντως ἀγαθὰ καὶ τούτων ποῖα τὰ μέγιστα καὶ κυριώτατα, οὐδαμῶς. Τὰ μὲν οὖν τοῖς παλαιοῖς δοκοῦντα ἀγαθὰ καὶ τὴν τάξιν αὐτῶν παρίστησι τὸ γνωστὸν σκόλιον τόδε·

Ὑγιαίνειν μὲν ἄριστον ἀνδρὶ θνατῷ·
Δεύτερον δὲ φυὰν καλὸν γενέσθαι·
Τὸ δὲ τρίτον πλουτεῖν ἀδόλως·
Καὶ τὸ τέταρτον ἡβᾶν μετὰ φίλων.

Πλάτων μέντοι ἄλλην ἔχει γνώμην περὶ τῶν ἀγαθῶν. Διττά, φησίν, ἐστὶν ἀγαθά, τὰ μὲν θεῖα, τὰ δὲ ἀνθρώπινα· καὶ θεῖα μὲν λέγει αὐτὰς τὰς ἔμπροσθεν καταλεχθείσας ἀρετάς, φρόνησιν καὶ ἀνδρείαν καὶ σωφροσύνην καὶ δικαιοσύνην· ἀνθρώπινα δὲ τὰ αὐτὰ σχεδὸν τοῖς πολλοῖς, ὑγίειαν καὶ κάλλος καὶ ἰσχὺν σώματος καὶ πλοῦτον οὐ τυφλόν, ἀλλ' ὀξὺ βλέποντα, ἄν περ ἅμα φρονήσει ἕπηται. «Ἤρτηται δ' ἐκ τῶν θείων θάτερα, καὶ ἂν μὲν δέχηταί τις τὰ μείζονα, κτᾶται καὶ τὰ ἐλάττονα, εἰ δὲ μή, στέρεται ἀμφοῖν»[2]). Οὗ οὐκ ἂν εὕροις ῥᾳδίως ἀληθέστερον ἄλλο, ἀλλ' οὐδέ γε μᾶλλον ἀγνοούμενον ὑφ' ἡμῶν.

Καὶ μὴν καὶ ἡδονὴν εἰκὸς εὐδαιμονίᾳ προσεῖναι· καὶ δικαιοσύνῃ ἄρα. Εἰ δ' οὕτως ἔχει, σκεπτέον.

Πρῶτον μὲν εἰδέναι χρὴ ὅτι ἕκαστον τῶν τριῶν γενῶν τῆς ψυχῆς ἔχει οἰκείαν ὁρμήν, τὸ μὲν λογιστικὸν πρὸς τὸ μανθάνειν, τὸ δὲ θυμοειδὲς πρὸς τιμὴν καὶ εὐδοξίαν, τὸ δὲ ἐπιθυμητικὸν πρὸς πολλά τινα, διότι δὲ διὰ χρημάτων μάλιστα ἀποτελεῖται ταῦτα, ἐν κεφαλαίῳ εἰπεῖν, πρὸς χρήματα. Ταύτῃ δὴ καλεῖ Πλάτων τὸ μὲν φιλομαθὲς καὶ φιλόσοφον, τὸ δὲ φιλόνεικον καὶ φιλότιμον, τὸ δὲ φιλοκερδὲς καὶ φιλοχρήματον. Καὶ ἡδοναὶ δὴ τριτταί εἰσιν, ἑνὸς ἑκάστου μία ἰδία, πληρουμένης δηλαδὴ τῆς ἐπιθυμίας. Εἰ

---

1) Πλ. Συμπ. 204 c. Εὐθύδ. 278 c κ. ἑξ.
2) Πλ. Νόμ. Α', 631 b, c.

τοίνυν τρεῖς τοιούτους ἀνθρώπους, ὧν ἓν τούτων μάλιστα κρατεῖ, ἄλλῳ ἄλλο, ἐν μέρει ἕκαστον ἀνερωτῷμεν, τίς τούτων τῶν βίων ἥδιστος, δῆλον ὅτι τὸν ἑαυτοῦ ἕκαστος ἐγκωμιάσεται· ὁ μὲν χρηματιστικὸς πρὸς τὸ κερδαίνειν καὶ ἀπολαύειν τὴν τοῦ τιμᾶσθαι ἡδονὴν ἢ τὴν τοῦ μανθάνειν οὐδενὸς ἀξίαν φήσει εἶναι, πλὴν εἴ τι αὐτῶν ἀργύριον ποιεῖ· ὁ δὲ φιλότιμος τὴν μὲν ἀπὸ τῶν χρημάτων ἡδονὴν φορτικήν τινα ἡγεῖται, καὶ αὖ τὴν ἀπὸ τοῦ μανθάνειν, ὅτι μὴ μάθημα τιμὴν φέρει, καπνὸν καὶ φλυαρίαν· ὁ δε φιλόσοφος οἴδε μὲν καὶ τίθησι καὶ τὰς ἄλλας ἡδονὰς ἡδονὰς εἶναι· καὶ γὰρ αὐτὸς τούτων γεύεται, ὅσαι ἀναγκαῖαι καὶ θεμιταί· βελτίστην μέντοι καὶ ἀληθεστάτην καὶ βεβαιοτάτην τὴν ἀπὸ τοῦ μανθάνειν ἡγεῖται. Τίς οὖν τούτων ἀληθέστατα λέγει; σκεπτέον. Πᾶν, ὃ ἂν μέλλῃ καλῶς κριθήσεσθαι, ἐμπειρίᾳ καὶ φρονήσει καὶ λόγῳ χρὴ κρίνεσθαι. Ἀλλ' ὁ μὲν χρηματιστικὸς μόνον τῆς ἀπὸ τοῦ κερδαίνειν ἡδονῆς ἐμπειρότατός ἐστι, τῆς δὲ ἀπὸ τοῦ τιμᾶσθαι ἧττον, τῆς δὲ ἀπὸ τοῦ μανθάνειν οὐδαμῶς· ἀχρεῖος ἄρα κριτὴς ἂν εἴη. Ὁ δὲ φιλότιμος τῆς μὲν ἀπὸ τοῦ τιμᾶσθαι μάλιστα, τῆς δὲ ἀπὸ τοῦ κερδαίνειν καὶ τῶν εὐπαθειῶν ἧττον, τῆς δ' ἀπὸ τοῦ μανθάνειν ἥκιστα· καὶ οὗτος ἄρα ἀδέξιος κριτής. Ὁ δὲ φιλόσοφος καὶ τῶν τριῶν ἔμπειρος· ἀνάγκη γὰρ αὐτῷ ἐκ παιδὸς ἀρξαμένῳ γεύεσθαι τούτων. Περὶ μὲν οὖν ἐμπειρίας οὕτως. Ἔφαμεν δὲ χρῆναι ἔτι κρίνεσθαι φρονήσει καὶ λόγῳ· ταῦτα δὲ τῷ φιλοσόφῳ μάλιστα οἰκεῖά ἐστιν. Ἡ τοῦ φιλοσόφου ἄρα κρίσις ἀληθεστάτη ἂν εἴη καὶ κυρία[1]).

Ἔτι δὲ οὐδ' ἀληθεῖς εἰσιν αἱ διὰ τοῦ σώματος ἡδοναί, αἱ μέγισται νομιζόμεναι, ἀλλ' ἐσκιαγραφημέναι, οὐδ' ἄξιον ἡδονὰς καλεῖν, ἀλλ' ὀρθότερον λυπῶν παύλας. Ἔστι γὰρ λύπη ἡδονῆς ἐναντίον καὶ μεταξὺ αὐτῶν τὸ μήτε χαίρειν μήτε λυπεῖσθαι, ἡσυχία τις περὶ ταῦτα τῆς ψυχῆς. Τοιοῦτον δ' ἐστὶ καὶ ὑγίεια τῷ ὑγιαίνοντι. Ἀλλ' οἱ κάμνοντες οἴονται μηδὲν εἶναι ὑγιείας ἥδιον, καὶ ῥαΐζοντες χαίρουσι μᾶλλον τῶν ὑγιαινόντων. Οὗτοι γὰρ τούτου γε ἕνεκα ἡσυχίαν ἄγουσιν. Εἰ οὖν τις τὴν ἐκ τοῦ ὑγιάζεσθαι ἡδο-

---

1) Πλ. Πολ. Θ', 580 d—583 a.

νὴν περὶ πλείστου ποιεῖται, ἀναγκαῖον προκατασκευάζειν ἑαυτῷ νόσους, ἵνα τούτων ἀπαλλαττόμενος ἥδηται. Ὅμοιον δὴ συμβαίνει καὶ τοῖς τὰς ἄλλας ἡδονὰς ἐν μεγίστῳ τιθεμένοις. Τοῖς οὖν ταύτας θηρεύουσιν ἀναγκαῖον λύπας σφίσιν αὐτοῖς προκατασκευάζειν. Καί, ὡς ἔοικε, Πλάτωνι βοηθοῦντες οἱ ἐπὶ τῶν Καισάρων διεφθαρμένοι Ῥωμαῖοι ἐνεδείξαντο ἔργῳ τὴν ἀλήθειαν ταύτην. Ἐπεὶ γὰρ κορέσαιντο βρωμάτων, εἶτα ἐξήμουν αὐτὰ ἐπίτηδες, ἵνα ἐγείροντες τὴν ἐκ τῆς πείνης λύπην, ἥδοιντο πάλιν ἐσθίοντες· ὡς οὔσης δηλαδὴ τῆς ἡδονῆς ἐν τῷ τῆς λύπης ἀπαλλάττεσθαι· παυομένης δὲ τῆς λύπης συμπαύεται καὶ ἡ ἡδονή. Ἀλλ' αὕτη οὐκ ἔστι καθαρὰ ἡδονὴ ἡ λύπῃ μεμιγμένη, ἀλλ' ἡ ἡσυχίαν ἀγούσης τῆς ψυχῆς ἐπιγιγνομένη. Τοιαύτη δὲ ἡ ἐκ τοῦ μανθάνειν καὶ θεωρεῖν. Καὶ τῆς εἰλικρινεστάτης ἄρα καὶ ἐνδελεχεστάτης ἡδονῆς ἂν γεύοιτο ὁ σοφός[1]· ὁ αὐτὸς δ' ἐστὶ καὶ ὁ δίκαιος κατὰ Πλάτωνα· ἄνευ γὰρ τῶν ἄλλων ἀρετῶν οὐκ ἔστι σοφόν τινα εἶναι.

Περὶ δὲ τῶν παρ' ἀνθρώπων τιμῶν, εἰ μὴ ἐν τῷ παραχρῆμα, πρός γε τὸ τέλος τοῦ βίου γενόμενον, ἐπειδὰν ἀναλάμψῃ τὸ τῆς δικαιοσύνης κάλλος, εἰκὸς εὐδοκιμεῖν τε καὶ τὰ ἆθλα φέρεσθαι τὸν δίκαιον.

Καὶ μὴν ὑπό γε θεοῦ οὐδέποτε ἀμελεῖται ὁ δίκαιος, ὃς προθυμεῖται ὁμοιοῦσθαι αὐτῷ, ἀλλ' ἐάν τε ἐν πενίᾳ γίγνηται, ἐάν τε ἐν νόσοις ἤ τινι ἄλλῳ τῶν δοκούντων κακῶν, ὑποληπτέον, ὡς τούτῳ ταῦτα εἰς ἀγαθὸν τελευτήσει ζῶντι ἢ καὶ ἀποθανόντι[2]).

Πάντως ἄρα ὁ δικαίως βιῶν εὐδαιμονέστατα καὶ ἥδιστα βιοῖ ἐνθάδε τε καὶ μεταλλάξας[3])· καὶ ταῦτα χρὴ καὶ λέγειν τοῖς παισίν.

Τοὺς μὲν δὴ τύπους τῶν λόγων, οἵους τε λεκτέον καὶ μή, διήλθομεν. Περὶ δὲ τῆς λέξεως, ὡς χρὴ ταῦτα λέγειν, τοιάδε διετύπωσε Πλάτων. Πᾶσα ποίησις, καὶ χύδην δὲ λόγος ἐξενηνεγμένος, ὁ μὲν διὰ μιμήσεως ὅλος ἐστίν, ὥςπερ τὸ δρᾶμα, ὁ δὲ δι' ἀπαγγελίας αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ, οἷον ἡ μελικὴ ποίησις, ὁ δὲ ἐξ ἀμφοτέρων μικτός, οἷον τὸ ἔπος. Καὶ εἰ δέοι ἡδονῇ κρίνεσθαι παρὰ τῷ

---

1) Πλ. Πολ. Θ', 583 b—587.
2) Πλ. Πολ. Ι', 612 b—614 κ. ἑξ.
3) Πλ. Νόμ. Β', 660 e.—663 e.

ὄχλῳ τοὺς τρεῖς τούτους τῆς λέξεως τύπους, φέροι ἂν τὰ πρῶτα ὁ διὰ μιμήσεως τὸ πᾶν περαίνων, τὸ δρᾶμα, τὰ δεύτερα δὲ ὁ κεκραμένος, καὶ ὕστερος ἡδονῇ γίγνεται ὁ ἄνευ μιμήσεως· ὅλως δὲ εἰπεῖν, ἡ μίμησις τέρπει μᾶλλον τῆς ἁπλῆς ἀπαγγελίας. Ἀλλ' οὐ περὶ τοῦ ἡδίστου ἡ σπουδή, περὶ δὲ τοῦ ἀρίστου καὶ ὠφελιμωτάτου τοῖς πολίταις. Ὅπου μὲν οὖν ἡ μίμησις ἡδεῖα οὖσα καὶ ὠφέλιμος ἅμα ἐστί, κέρδος ἂν εἴη, ὅπου δὲ ἐκεῖνο μόνον ὑπάρχει, μέγας κίνδυνος ἐπικρέμαται. Αἱ γὰρ μιμήσεις, ἐὰν ἐκ νέων πόῤῥω διατελέσωσιν, εἰς ἔθη τε καὶ φύσιν καθίστανται καὶ κατὰ σῶμα καὶ φωνὰς καὶ κατὰ τὴν διάνοιαν, αἱ μὲν ἀγαθαὶ δηλαδὴ εἰς ἀγαθά, αἱ δὲ ἐναντίαι εἰς τἀναντία. Οὐ δὴ σμικρὸν διαφέρει τὸ τοιάδε ἢ τοιάδε εἶναι τὰ μιμήματα, ἀλλὰ κἂν ἀσφαλῆ γένοιτο ταῦτα τεκμήρια ἤθους σπουδαίου καὶ μή. Ὁ μὲν γὰρ σπουδαῖος, ἐπειδὰν ἀφίκηται ἐν τῇ διηγήσει ἐπὶ λέξιν τινὰ καὶ πρᾶξιν ἀνδρὸς ἀγαθοῦ, ἐθελήσει ὡς αὐτὸς ὢν ἐκεῖνος ἀπαγγέλλειν καὶ οὐκ αἰσχυνεῖται ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ μιμήσει, μάλιστα μὲν μιμούμενος τὸν ἀγαθὸν ἀσφαλῶς τε καὶ ἐμφρόνως πράττοντα, ἐλάττω δὲ καὶ ἧττον ἢ ὑπὸ νόσων ἢ ὑπὸ ἐρώτων ἐσφαλμένον ἢ καὶ ὑπὸ μέθης ἤ τινος ἄλλης ξυμφορᾶς· ὅταν δὲ γίγνηται κατά τινα ἑαυτοῦ ἀνάξιον, οὐκ ἐθελήσει σπουδῇ ἀπεικάζειν ἑαυτὸν τῷ χείρονι, εἰ μὴ ἄρα κατὰ βραχύ, ὅταν τι χρηστὸν ποιῇ, ἀλλ' αἰσχυνεῖται ἅμα μὲν ἀγύμναστος ὢν τοῦ μιμεῖσθαι τοὺς τοιούτους, ἅμα δὲ καὶ δυσχεραίνων ἑαυτὸν ἐκμάττειν τε καὶ ἐνιστάναι εἰς τοὺς τῶν κακιόνων τύπους, ἀτιμάζων τῇ διανοίᾳ. Ὁ δὲ κακὸς αὖ, ὅσῳ ἂν φαυλότερος ᾖ, πάντα τε μᾶλλον διηγήσεται, καὶ οὐδὲν ἑαυτοῦ ἀνάξιον οἰήσεται εἶναι, σπουδῇ τε καὶ ἐναντίον πολλῶν, καὶ δὴ καὶ βροντὰς καὶ ψόφους ἀνέμων τε καὶ χαλαζῶν καὶ ἀξόνων καὶ τροχιλίων καὶ σαλπίγγων καὶ πάντων ὀργάνων φωνάς, καὶ ἔτι κυνῶν καὶ προβάτων καὶ ὀρνέων φθόγγους. Ἔστι δὴ τὸ μὲν εἶδος τῆς λέξεως τοῦ σπουδαίου ἀνδρός, ἀπολαβὸν καὶ τὴν προσήκουσαν ἁρμονίαν καὶ ῥυθμόν, τὸ μέλος, ἅτε ἥκιστα μετέχον μιμήσεως, τοῦ δὲ φαύλου ἡ παντοδαπὴ ἄλλη ποίησις[1]), ἣν ἐξορίζει Πλάτων

1) Πλ. Πολ. Γ', 392 c — 398 b.

τῆς ἑαυτοῦ πόλεως. Φαίνεται δὲ διαφέρειν τούτοις τὰ ἐν τοῖς Νόμοις. Ἐκεῖ γὰρ συγχωρεῖ καὶ ἀναγκαῖον δὴ νομίζει θεᾶσθαι καὶ γνωρίζειν μιμήματα αἰσχρῶν σωμάτων καὶ διανοημάτων κατὰ λέξιν τε καὶ ᾠδὴν καὶ ὄρχησιν κεκωμῳδημένα· ἄνευ γὰρ γελοίων τὰ σπουδαῖα καὶ πάντων τῶν ἐναντίων τὰ ἐναντία μαθεῖν μὲν οὐ δυνατόν, εἰ μέλλει τις φρόνιμος ἔσεσθαι[1]), ποιεῖν δὲ οὐκ ἂν δύναιτο ἀμφότερα, εἴ τις αὖ μέλλει καὶ σμικρὸν ἀρετῆς μεθέξειν, ἀλλ' αὐτῶν ἕνεκα τούτων καὶ μανθάνειν αὐτὰ δεῖ, τοῦ μήποτε δι' ἄγνοιαν δρᾶν ἢ λέγειν ὅσα γελοῖα, μηδὲν δέον· δούλοις δὲ τὰ τοιαῦτα καὶ ξένοις ἐμμίσθοις προστάττειν μιμεῖσθαι[2]), σπουδὴν δὲ περὶ αὐτὰ εἶναι μηδέποτε μηδ' ἡντινοῦν, μηδέ τινα μανθάνοντα αὐτὰ γίγνεσθαι φανερὸν τῶν ἐλευθέρων, μήτε γυναῖκα μήτ' ἄνδρα[3]). Ἀλλ' ἐκ τούτων τοῦτο πάρεστι μαθεῖν, ὅτι μέγα παραλλάττει αὐτόν τινα μιμεῖσθαί τι τῶν φαύλων μιμημάτων ἢ ἄλλων μιμουμένων θεᾶσθαι καὶ γνωρίζειν. Ὥςτε ἀπορήσειεν ἄν τις, πότερον ὅλως ἀπεῖπε Πλάτων ἐν τῇ Πολιτείᾳ μηδὲ τὸ παράπαν θεᾶσθαι καὶ γνωρίζειν φαῦλα μιμήματα, ὡς βλαβερὸν ὄν, ἢ μᾶλλον ἀπορίᾳ τῶν μιμησομένων—δούλους γὰρ καὶ ξένους οὐ χωρεῖ ἡ τελεία πόλις Πλάτωνος—ἀχρηστία τούτων κατ' ἀνάγκην γίγνεται. Καὶ γὰρ ἐκεῖ φησι· «Γνωστέον μὲν γὰρ καὶ μαινομένους καὶ πονηροὺς ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, ποιητέον δὲ οὐδὲν τούτων οὐδὲ μιμητέον[4]). Ἔτι δὲ ἐκ τῶν δύο λόγων, καθ' οὓς ἀπαγορεύει τὴν μίμησιν τῶν φαύλων, τοῦ μὴ οἷόν τ' εἶναι ἕνα τὸν αὐτὸν ἐπιτηδεύειν τέ τι τῶν ἀξίων λόγου ἐπιτηδευμάτων καὶ πολλὰ μιμεῖσθαι, καὶ τοῦ τοὺς μιμουμένους τι τῶν αἰσχρῶν τῷ χρόνῳ τοῦ εἶναι ἀπολαύειν[5]), οὔπω εἰκός ἐστι συλλογίσασθαι ὅτι καὶ τὸ ἄλλων αὐτουργούντων, εἰ ἐνείη, θεᾶσθαι βλαβερὸν ἡγήσατο. Καὶ ὅμως καὶ τοῦτο ἀπεῖπεν ἐν τοῖς ὕστε-

1) Πλ. Νόμ. Γ', 678 a, b.
2) Οἷον ἐλέγοντο ποιεῖν οἱ Σπαρτιᾶται, μεθύσκοντες τοὺς Εἵλωτας.
3) Πλ. Νόμ. Ζ', 816 d—e.
4) Πλ. Πολ. Γ', 396 a.
5) Πλ. Πολ. Γ', 395 a—d.

ρον[1]) Πλάτων καὶ ἁπλῶς πᾶσαν μίμησιν ἐξώρισε τῆς ἑαυτοῦ πόλεως. Λόγον δὲ προβάλλεται οὐ πάνυ τι ἀναμφισβήτητον, ὥς γέ μοι δοκεῖ. Φησὶ γάρ, ὃ καὶ συγχωρητέον, τὰς ἰδέας μόνας ἔχεσθαι ἀληθείας, τὰ δὲ αἰσθητὰ εἴδωλα εἶναι τῶν ἰδεῶν, δεύτερα ἀπὸ τῆς ἀληθείας, τὴν δὲ γραφικὴν καὶ ποιητικὴν εἶναι τῶν εἰδώλων μίμησιν, τρίτην ἄρα ἀπὸ τῆς ἀληθείας· τοὺς δὲ γραφεῖς καὶ ποιητὰς οὔ φησιν ἐπίστασθαι αὐτὰ τὰ πράγματα, οἷά ἐστιν, ἀλλ' οἷα φαίνεται, καὶ οὕτω ταῦτα μιμεῖσθαι· εἰ γὰρ ἐπιστήμονες ἦσαν τῇ ἀληθείᾳ, ὧν περ καὶ μιμοῦνται, πολὺ πρότερον ἐν τοῖς ἔργοις ἂν σπουδάζειν ἢ ἐπὶ τοῖς μιμήμασι, καὶ πειρᾶσθαι ἂν πολλὰ καὶ καλὰ ἔργα ἑαυτῶν καταλιπεῖν μνημεῖα, καὶ εἶναι προθυμεῖσθαι ἂν μᾶλλον τοὺς ἐγκωμιαζομένους ἢ τοὺς ἐγκωμιάζοντας[2]). Ὃ δὴ λέγομεν ἐν τούτοις ἀμφισβητήσιμον, τοῦτό ἐστι, τὸ τοὺς ποιητὰς ἀεὶ εἴδωλα μιμεῖσθαι τῶν ἰδεῶν καὶ μὴ πολλάκις πρὸς αὐτὰς τὰς ἰδέας βλέποντας πειρᾶσθαι ταύτας μιμεῖσθαι· ἐπεὶ ποῖον εἴδωλον ἐμιμήσατο Φειδίας τὴν Ἀθηνᾶν ἢ τὸν Ὀλύμπιον Δία ποιήσας; ἢ Σοφοκλῆς τὴν Ἀντιγόνην; ἢ Ὅμηρος Ἀνδρομάχην, καὶ Ἕκτορα, καὶ ἄλλους; Ὅτι μὲν γὰρ πολλὰ καὶ παρ' Ὁμήρῳ καὶ τοῖς ἄλλοις ποιηταῖς εἰδώλων ἐστὶ μιμήματα, ὁμολογητέον· περὶ δὲ αὐτῶν τῶν μεγίστων τε καὶ καλλίστων, πολέμων τε πέρι καὶ στρατηγιῶν καὶ διοικήσεων πόλεων καὶ παιδείας πέρι ἀνθρώπων, περὶ ὧν ἐρωτᾷ Πλάτων Ὅμηρον, δίκαιον, ἐμοὶ

---

1) Πλ. Πολ. Ι', 595 α—b.

2) Πλ. Πολ. Ι', 595 c—602 b. Δῆλον ὅτι Πλάτων τούτοις ὑπηρέτησε τῇ φιλοτιμίᾳ τοῦ Ῥωμαίου Σαλλουστίου τοῦ ἐξᾶραι μὲν τὰ οἰκεῖα, ἀμαυρῶσαι δὲ τὰ τῶν Ἑλλήνων ἐν τοῖςδε: «optumus quisque (Romanus) facere quam dicere, sua ab aliis bene facta laudari quam ipse aliorum narrare malebat» (de Catil. conjurat § 8). Καὶ ταῦτά φησι, μέλλων συγγράψειν τῶν εὐγενεστάτων Ῥωμαίων ἀγενέστατον καὶ αἴσχιστον ἔργον, μεγέθει μόνον καὶ καινότητι ἐξαίσιον. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ἠπίσταντο οὐ μόνον τοὺς λόγους τῶν ἔργων κρείττους, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔργα τῶν λόγων ἀποδεικνύναι. Ἀμαθὲς δὲ οἴεσθαι fortunâ, ὥς φησιν, invenisse ibi scriptorum magna ingenia, καὶ μὴ τὰς ὡς ἀληθῶς μεγάλας καὶ γενναίας πράξεις τὴν μεγίστην αἰτίαν ἔχειν τοῦ ἐγγενέσθαι magna ingenia scriptorum.

δοκεῖν, ὑπὲρ Ὁμήρου ἀποκρίνεσθαι, ὅτι καὶ πόλεις βέλτιον ᾤκησαν δι' Ὅμηρον πᾶσαι αἱ χρησάμεναι αὐτῷ, καὶ πόλεμοι εὖ ἐπολεμήθησαν πάντες, καὶ παιδείας ἡγεμὼν γέγονεν Ὅμηρος πᾶσι τοῖς χρησαμένοις, οὐ μέντοι δι' Ὅμηρον μόνον· οὐδὲ γὰρ δυνατόν, οὐδ' ἂν ἄλλον τίς τινα ἐπιδείξειεν ἕνα μόνον ἄνδρα τηλικαῦτα κατορθώσαντα, μὴ συμβαλομένων μυρίων ἑτέρων· διὰ δὲ τὸ κοινὸς γενέσθαι Ὅμηρος πᾶσιν εἰς ὠφέλειαν, οὐκ ὀνομάζεται αὐτός, ἀλλ' ὁ ἀεί τι εἰσενεγκὼν ἴδιον· ἐπεὶ καὶ ὁ μέγας Ἀλέξανδρος Ἀριστοτέλους λέγεται μαθητής, οὐχ Ὁμήρου· πάντες γὰρ Ὁμήρου ἦσαν. Ἀλλ' εἰ ὀλίγον ἔτι χρόνον ἐπέζη Πλάτων, ἔγνω ἂν σαφῶς, τί ἄρα δύναται Ὅμηρος. Ἀλλ', οἶμαι, Πλάτων πέπονθεν οἷον αὐτὸς ἡμῖν ὑποτίθεται ἐν τῷ Πρωταγόρᾳ[1]). Ἐντρυφῶν γὰρ Ὁμηρικῇ ἀμβροσίᾳ καὶ νέκταρι καὶ κεκορεσμένος, τούτων οὐκέτι οἴεται δεῖν χάριν εἰδέναι Ὁμήρῳ, προσήκειν γὰρ οὕτως ἔχειν, ὅτι δ' ἐνιαχοῦ καὶ βροτεία τροφὴ παραμέμικται, οὐ συγγιγνώσκει[2])· εἰ δ' ἐγεγόνει ἐν ἀνθρώποις ἀμούσοις καὶ ἀπαιδεύτοις, ἠγάπησεν ἂν καὶ ἐπόθησε τὴν Ὁμήρου φαυλότητα καὶ διαφθορὰν τῶν πόλεων.

Ἐμβριθέστερος δὲ φαίνεται ὁ ἕτερος λόγος, καθ' ὃν καταδικάζει τὴν μιμητικὴν ποίησιν, ὅτι ἅπτεται τοῦ παθητικοῦ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦτο ἐγείρουσα καὶ τρέφουσα ποιεῖ ἐπισκοτεῖν τῷ λογιστικῷ[3]). Καίτοι καὶ ἐν τούτῳ ποθήσειεν ἄν τις διεστάλθαι τὰ ἐγειρόμενα πάθη τῷ ὑπουργεῖν τῷ λογιστικῷ καὶ μή, καὶ τοῖς μὲν ἐνδιδόναι, τοῖς δὲ μή· καὶ γὰρ ἡ μανία καὶ ὁ ἔρως, ἃ ἐγκωμιάζει ἐν τῷ Φαίδρῳ, πάθη δήπου ἐστίν, ὑπουργικὰ μέντοι τῷ λογιστικῷ. Τούτοις δὲ προσθῶμεν, ὅτι ἐν τοῖς ὕστερον γραφεῖσι Νόμοις πλὴν τῶν κωμικῶν θεαμάτων καὶ τὴν τραγῳδίαν συνεχώρησεν[4]), ἂν μέντοι αὕτη κριθεῖσα ὑπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς πόλεως φαίνηται μὴ ἐναντιουμένη τοῖς ἤθεσι καὶ νόμοις τῆς πόλεως· ὥςτε ἐνταῦθα

---

1) Πλ. Πρωτ. 327—328.

2) Ἀτεχνῶς ὥσπερ καὶ πολλοὶ τῶν νῦν Ἑλληνικῇ ἀμβροσίᾳ τεθραμμένων ἔχουσι πρὸς τοὺς τροφοδότας Ἕλληνας.

3) Πλ. Πολ. Ι', 602 c—907 a.

4) Πλ. Νόμ. Ζ', 817 a—d.

δῆλον ὅτι ποιεῖται τὴν εἰρημένην διαστολὴν καὶ οὐχ ἁπλῶς καταδικάζει τὴν μίμησιν, ὅτι μίμησις.

Τοσαῦτα μὲν δὴ καὶ περὶ λέξεως ποιημάτων τε καὶ χύδην λεγομένων. Ἑπόμενον δ' ἐστὶ περὶ μελῶν εἰπεῖν. Ἔστι δὲ τὸ μέλος λόγος μεθ' ἁρμονίας καὶ ῥυθμοῦ[1]). Ὅσον μὲν οὖν αὐτοῦ λόγος ἐστί, δεῖ λέγεσθαι ἐν τοῖς αὐτοῖς τύποις καὶ ὡσαύτως, ὥςπερ καὶ τὸν μὴ ᾀδόμενον λόγον, περὶ οὗ προείρηται. Τὴν δ' ἁρμονίαν καὶ τὸν ῥυθμὸν δεῖ ἀκολουθεῖν τῷ λόγῳ. Ἐπειδὴ δὲ θρηνεῖν καὶ ὀδύρεσθαι οὐ πρέπει τοῖς ἐπιεικέσιν οὐ μόνον ἀνδράσιν, ἀλλ' οὐδὲ γυναιξίν, ἀφαιρεῖ τὰς θρηνώδεις ἁρμονίας, τὴν μιξολυδιστὶ καὶ συντονολυδιστί. Ἔτι δὲ τὰς χαλαράς τε καὶ συμποτικάς, τὴν ἰαστὶ καὶ λυδιστί. Μέθη γὰρ φύλαξιν ἀπρεπέστατον καὶ μαλακία καὶ ἀργία. Δεῖ δὲ δύο μόνον ἁρμονιῶν, ὧν ἡ μὲν πρεπόντως ἂν μιμήσαιτο φθόγγους καὶ προσῳδίας ἀνδρείου, ἐν πολέμῳ καὶ ἐν πάσῃ βιαίῳ ἐργασίᾳ παρατεταγμένως καὶ καρτερούντως φέροντος τῆς τύχης τὰς μεταπτώσεις, ἡ δὲ ἐν εἰρηνικῇ πράξει ὄντος σώφρον καὶ μέτριον ἦθος ἂν μιμήσαιτο, εὐπρόσοδον δεήσεσι καὶ νουθετήσεσι. Τοιαύτας δὲ ἁρμονίας ὀνομάζει ὁ Σωκράτει διαλεγόμενος Ἀδείμαντος τὴν δωριστὶ καὶ φρυγιστί. Ἀλλ' ὁ Σωκράτης· «οὐκ οἶδα ἐγώ, φησί, τὰς ἁρμονίας, ἀλλὰ κατάλιπε.....ταύτας δύο, βίαιον, ἑκούσιον, δυστυχούντων, εὐτυχούντων, σωφρόνων, ἀνδρείων ἁρμονίας, αἵτινες φθόγγους μιμήσονται κάλλιστα, ταύτας λεῖπε»[2])· ὥςπερ εἰ ἔλεγεν· «ὁποίας εἶναι δεῖ τὰς ἁρμονίας, ὥςτε τί κατορθοῦν, τοῦτό ἐστιν ἐμὸν εἰπεῖν· εἰ δὲ καὶ ὑπάρχουσιν αἱ ἁρμονίαι αὗται, καὶ ὅπως ὀνομάζονται, οὐ πάνυ μέλει μοι». Ἠσθάνετο γὰρ δήπου Πλάτων, ὅτι ἡ φρυγιστί, καί περ τῶν ἄλλων μᾶλλον πλησιάζουσα τῇ, οἵαν ἐβούλετο τὴν εἰρηνικήν, οὐ μέν τοι ἀκριβῶς τοιαύτη ἦν. Οὐκ ἄρα καταλείπει αὐτὴν Πλάτων, ἀλλὰ καταλείπεται ἀπορίᾳ ἐπιτηδειοτέρας. Οὔκουν δικαίως ψέγει ἐν τούτῳ Ἀριστοτέλης[3]) τὸν διδάσκαλον, ὅτι μετὰ τῆς δω-

1) Πλ. Πολ. Γ', 398 d.
2) Πλ. Πολ. Γ', 398 c—399 e.
3) Πολιτ. Θ', 7.

ριστὶ καὶ τὴν φρυγιστὶ καταλείπει· ὅπερ Σταλβώμιος ἤδη ἐσημειώσατο[1]) καὶ ἐμοὶ συνδοκεῖ.

Τούτοις δ' ἀκολούθως καὶ τὰ πολύχορδα καὶ πολυαρμόνια ὄργανα ἐξαιρεῖ καὶ αὐλούς, καταλείπει δὲ λύραν καὶ κιθάραν κατὰ πόλιν καὶ κατ' ἀγροὺς τοῖς νομεῦσι σύριγγα.

Ἐχόμενον δ' ἐστὶ περὶ ὀρχήσεως διελθεῖν, ἣν Πλάτων, τῆς τοῦ σώματος κινήσεως μόνον λόγον ἔχων, συνεδύασε πρὸς τὴν γυμναστικήν[2]), ὃ δὴ παράδοξον εἴπομεν. Ἔστι γὰρ ἡ ὀρχηστική, ὡς αὐτὸς Πλάτων ὁρίζεται[3]), ἔντεχνος μίμησις τῶν λεγομένων καὶ ᾀδομένων ῥυθμῷ καὶ σχήμασι, διὰ τὸ μὴ πάνυ δύνασθαι πάντα φθεγγόμενον εἴτ' ἐν ᾠδαῖς εἴτ' ἐν λόγοις ἡσυχίαν παρέχεσθαι τῷ σώματι τὴν γένεσιν λαβοῦσα· καὶ κατωτέρω κελεύει τὴν ὄρχησιν συντιθέναι μετὰ τῆς ἄλλης μουσικῆς· ὥστε συγγενεστέρα φαίνεται τῇ μουσικῇ, ἢ τῇ γυμναστικῇ. Θεωρήσωμεν δὲ καὶ ὧδε· τῆς μὲν γυμναστικῆς τὸ τέλος ἐστὶν ὑγίειαν καὶ εὐεξίαν τῷ σώματι κατασκευάζειν, τῇ δὲ ὀρχήσει πρόσεστι μὲν καὶ τοῦτο, ἀλλ' ὡς πάρεργον, κύριον δ' ἐστὶ τὸ ἄρτι εἰρημένον. Ἔτι δὲ ἡ μὲν γυμναστική ἐστι τῶν δι' ἑαυτὰ μὲν οὐδαμῶς ἀσπαστῶν, ἐπίπονος οὖσα, τῆς δ' ἀπ' αὐτῆς ὠφελείας χάριν[4]), ἡ δὲ ὀρχηστικὴ καὶ δι' ἑαυτὴν ἀσπαστὴ καὶ διὰ τὰ ἐξ αὐτῆς ἀποβαίνοντα.

Ἀνάλογα δὲ τῇ κατὰ τὴν φωνὴν ἁρμονίᾳ ἐστὶ κατὰ τὸ σῶμα τὰ σχήματα, ὁ δὲ ῥυθμὸς κοινόν ἐστιν ἀμφοτέροις[5]). Δεῖ δὲ καὶ τὰ σχήματα καὶ τοὺς ῥυθμοὺς συμφωνεῖν τοῖς ἄλλοις πᾶσι, καὶ ἐν κεφαλαίῳ εἰπεῖν, πάντα ταῦτα, λόγον καὶ λέξιν καὶ ἁρμονίαν καὶ ῥυθμὸν καὶ σχήματα δεῖ ἀκολουθεῖν τῷ τῆς ψυχῆς ἤθει, ἐπιεικεῖ ὄντι ἐπιεικῆ ὄντα[6]).

Τῆς δὲ ὅλης ὀρχήσεως διαιρεῖ δύο εἴδη, τὴν μὲν τῶν καλλιόνων σωμάτων, μιμουμένην ἐπὶ τὸ σεμνόν, τὴν δὲ τῶν αἰσχιόνων,

---

1) Stallb. Adnot. ad Plat. Remp. III. 398 e,
2) Πλ. Νόμ. Β', 673 a. Η', 795 e.
3) Πλ. Νόμ. Ζ' 816 a, c. Β', 673 d.
4) Πλ. Πολ. Β', 357 e. Νόμ. Α' 646 c.
5) Πλ. Νόμ. Β' 672 e.
6) Πλ. Πολ. Γ', 400 d.

ἐπὶ τὸ φαῦλον. Καὶ αὖ τῆς σπουδαίας, ἓν μὲν εἶδος τίθησι τὴν πολεμικήν, μιμουμένην τὰς κατὰ πόλεμον παντοίας κινήσεις, τὴν καλουμένην πυῤῥίχην, ἕτερον δὲ εἶδος τὴν εἰρηνικήν, ἧς παντοῖοι μὲν τρόποι εἰσίν, οὐ μὴν πάντες δόκιμοι, ἀλλ' ἣν ὀρχεῖται ὁ κόσμιος καὶ πρὸς τὸ σωφρονεῖν γεγυμνασμένος, ἐμμελῶς κινούμενος, ταύτην μόνην, ἐμμέλειαν ὀρθῶς ἐπωνομασμένην, ἐπιδοκιμάζει. Ἄλλο δέ τι εἶδος, τὸ βακχικόν, μιμουμένων Νύμφας καὶ Πᾶνας καὶ Σειληνοὺς καὶ Σατύρους, οὐθ' ὡς εἰρηνικόν, οὐθ' ὡς πολεμικόν, οὐθ' ὅτι ποτὲ βούλεται ἔχων ἀφορίσασθαι, ἐᾷ κεῖσθαι μεταξὺ αὐτῶν, ἄχρηστον ἐν πόλει ἀποφαινόμενος.

Τῆς δὴ σπουδαίας ὀρχήσεως τὰ δύο εἴδη ἐπιδοκιμάζει, τὴν πολεμικὴν πυῤῥίχην καὶ τὴν εἰρηνικὴν ἐμμέλειαν. Τὴν δὲ ἐπὶ τὸ γελοιότερον μίμησιν κινήσεων φαύλων σωμάτων, ὅπερ εἴρηται, ἐᾷ μὲν θεᾶσθαι, οὐ μὴν αὐτοὺς τοὺς ἐλευθέρους μιμεῖσθαι, ἀλλὰ δούλοις καὶ ξένοις ἐμμίσθοις προστάττειν[1]).

Ὥςπερ δ' ἐν παντὶ καὶ ἄλλῳ Πλάτων τῶν φύσει καθεστώτων οὐδὲν ἀπόβλητον ἡγεῖται, ἐπιλαμβανόμενος δ' αὐτοῦ τῷ τῆς διανοίας λογισμῷ ῥυθμίζει ἐπὶ τὸ βέλτιστον, ὡς προσήκει λογικοῖς ζώοις, οὕτω καὶ τὸ τῶν χορῶν, καὶ τὸ τῆς μέθης δή, ἄλλως δοκοῦν παιδιὰ μόνον εἶναι καὶ οὐδὲ τῶν καλῶν, ἀπέφηνε πλείςης σπουδῆς ἄξιον, ὀρθῶς γιγνόμενον. Ἀρχὴν μὲν οὖν τίθησι τῶν χορῶν, οὗπερ πολλάκις ἤδη ἐπεμνήσθημεν, τὴν ἔμφυτον κίνησιν παντὸς νέου ζώου τῷ σώματι καὶ τῇ φωνῇ, καὶ τὴν ἐν τούτῳ πλεονεξίαν τοῦ ἀνθρώπου, ἔχοντος αἴσθησιν ῥυθμοῦ καὶ ἁρμονίας, ἃ οἱ δεδωκότες θεοὶ δέδονται ἡμῖν καὶ συγχορευταὶ καὶ συνεορτασταί, Μοῦσαι καὶ Ἀπόλλων καὶ Διόνυσος, ἵνα ἐπανορθώμεθα μετ' αὐτῶν ἐν ταῖς πρὸς ἀνάπαυλαν τῶν πόνων τεταγμέναις ἑορταῖς τὰ ἐν τῷ βίῳ χαλώμενα καὶ διαφθειρόμενα τῆς παιδείας, συνείροντες ἀλλήλους ᾠδαῖς τε καὶ ὀρχήσεσι[2]). Ποῖα μὲν οὖν ᾄδειν χρή, πρότερον εἴρηται, ὧν μέγιστόν ἐστι τὸ μὴ χωρίζειν τὸ δίκαιον τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἡδέος· ταῦτα ἐπᾴδειν δεῖ ἅπασαν τὴν πόλιν ἀμως-

---

1) Πλ. Νόμ. Ζ' 814 e—816 e.
2) Πλ. Νόμ. Β', 653 c—654 a.

γέ πως ἀεὶ μεταβαλλόμενα καὶ πάντως παρεχόμενα ποικιλίαν, ὥςτε ἀπληστίαν εἶναί τινα τῶν ὕμνων τοῖς ᾄδουσι καὶ ἡδονήν, εἰς δὲ τὴν οὐσίαν ἀεὶ τὰ αὐτὰ μένειν[1]). Συνίστασθαι δὲ διέταξε τοὺς πολίτας κατὰ τρεῖς χοροὺς τῇ ἡλικίᾳ διακρινομένους· ὧν ὁ μὲν τῶν μέχρις ὀκτωκαίδεκα ἐτῶν παίδων ὁ τῶν Μουσῶν ἐστιν, ὁ δὲ τῶν μέχρι τριάκοντα ἐτῶν ἀνδρῶν ὁ τοῦ Ἀπόλλωνος, ὁ δὲ τῶν μέχρις ἑξήκοντα, οἷς ὀρχεῖσθαι ἔξεστι, καὶ τῶν μετὰ τὰ ἑξήκοντα, ἀφειμένων τῆς ὀρχήσεως, ὁ τοῦ Διονύσου. Οἱ γὰρ τηλικοῦτοι, ὄντες τὸ ἄριστον τῆς πόλεως, οἷοί τ' ἂν εἶεν τὰς καλλίστας καὶ ὠφελιμωτάτας ᾠδὰς καὶ τὰ ταύταις ἑπόμενα ἐξευρίσκειν, καὶ οἱ νεώτεροι ἕπονται ῥᾳδίως, ᾗ ἂν οἱ πρεσβύτεροι ὑφηγῶνται· ἐπειδὴ δὲ τὸ ἐλαφρὸν ἐπέλιπεν αὐτοὺς καὶ πρός τε ὄρχησιν ἀδύνατοί εἰσι καὶ πρὸς τὸ ᾄδειν ὀκνηροὶ καὶ αἰσχυντηλοί, τῆς τοῦ γήρως αὐστηρότητος φάρμακον ἐδωρήσατο Διόνυσος τὸν οἶνον, ὥςτε ἀνηβᾶν αὐτοὺς καὶ δυσθυμίας λήθην ἔχειν καὶ πρὸς τὸ ᾄδειν δὴ προθυμοτέρους γίγνεσθαι[2]). Ἓν μὲν οὖν τοῦτο μέγα ἀγαθὸν τῆς Διονύσου δωρεᾶς. Ἕτερον δὲ τὸ καθορᾶν τὰς φύσεις τῶν πολιτῶν, πῶς ἔχουσιν. Ὅτι μὲν γὰρ ὁ οἶνος κάτοπτρον τῆς ψυχῆς ἐστι, πᾶσι τυγχάνει γνώριμον ὄν, ἐν δὲ τοῖς πράγμασιν ἄλλως εἴωθε κρίνεσθαι· ὑπολαμβάνομεν γὰρ τὸν μεθύοντα χείρονα ἑαυτοῦ γίγνεσθαι, ἐπισκοτούμενον τὸν νοῦν. Τὸ δ' ἔοικεν ἄλλως ἔχειν, τὸν μεθύοντα, αἱρομένου τοῦ λογισμοῦ, γίγνεσθαι, οἷος τῷ ὄντι πεπαίδευται τὸ ἦθος, τὸν δὲ νήφοντα φαντάζεσθαι πολλάκις ἀμείνω ἑαυτοῦ, σχηματιζόμενον. Τοὺς γὰρ ὄντως σώφρονας καὶ κοσμίους οὐ μή ποτε ποιήσῃ ὁ οἶνος ἀκολάστους καὶ ὑβριστάς, οὐδ' ἂν μυρίαι ἀφορμαὶ ὑπάρχωσιν[3])· εἴη γὰρ ἂν αὐτῷ σχεδὸν παρὰ φύσιν. Πάρεστι δὲ καὶ νῦν τῷ βουλομένῳ πεῖραν λαμβάνειν, τὰ ἄλλων ἄλλα λαῶν ἤθη ἐν μέθαις γνωρίζοντα καὶ παραβάλλοντα. Τοῦτο δὴ ἐννοήσας Πλάτων ἕρμαιον ἡγήσατο τῇ ἑαυτοῦ πόλει τοιαύτην ἔχειν τοὺς ἄρχοντας τῶν πολιτῶν ἀληθῆ ἅμα καὶ ἀκίνδυνον βάσανον[4]). Περὶ

---

1) Πλ. Νόμ. Β', 662, 663, 665 c.
2) Πλ. Νόμ. Β', 664 c—666 d.
3) Πλ. Νόμ. Α', 649 d—650 b.
4) Πλ. Νόμ. Α', 648 b.

πολλοῦ γὰρ ποιεῖται τὸ γνωρίζειν αὐτοὺς τῶν πολιτῶν τὴν ἀληθῆ ἕξιν.

Ἄνευ δὲ τούτων γίγνεται ἡ ἐν τοῖς οἴνοις διατριβὴ γυμνασία τοῖς μήπω τετελειωμένοις εἰς τὰς ἠθικὰς ἀρετάς. Ὅπως γάρ, δέον ἀφοβίαν καὶ καρτερίαν ἀσκεῖν, ἐν τοῖς ἐναντίοις ποιούμεθα τὰς μελέτας, ἐν φόβοις καὶ πόνοις, τοῦθ' ὅπερ πολὺ ἦν παρὰ τοῖς Σπαρτιάταις, οὕτω καὶ εἰ δέοι ποτὲ φόβον ἀσκεῖν, ἐν ἀφοβίαις προσήκει τοῦτο μελετᾶν. Ἀλλὰ μὴν δεῖ πάντας φοβεῖσθαι δόξαν αἰσχράν, πράττοντας ἢ λέγοντάς τι τῶν μὴ καλῶν ἔν τε πολέμῳ, ἔν τε εἰρηνικαῖς ὁμιλίαις. Τοῦτο δ' ἐστὶν ἡ αἰδώς, τὸ δ' ἐναντίον ἀναίδεια. Ἐν δὴ τοῖς ὁρμῶσιν ἡμᾶς πρὸς ἀναίδειαν προσήκει τὸ αἰδεῖσθαι μελετᾶν. Πολλὰ δ' ἐστὶ τοιαῦτα ἀκούσματα καὶ θεάματα τὰς ἐπιθυμίας ἐπεγείροντα καὶ ἐπὶ ἡδονὰς παρακαλοῦντα, ὧν δεῖ πάντων ἔμπειρον εἶναι τὸν ὁλοκλήρως ἀγαθὸν ἐσόμενον[1])· καὶ τοῦτο μάλιστα ψέγει τῶν Σπαρτιατῶν, ὅτι χωλὴ ἐτύγχανεν οὖσα παρ' αὐτοῖς ἡ ἀνδρεία, μόνον τῶν δεινῶν κρατοῦσα, τῶν δὲ ἡδέων καὶ θωπευτικῶν δι' ἀμελετησίαν ἡττωμένη[2]). Οὐ γὰρ δήπου διέφυγε Πλάτωνα τὰ αἴτια τῆς τοῦ εὐκλεεστάτου Παυσανίου καὶ Κλεανδρίδου καὶ Πλειστώνακτος καὶ ἄλλων Σπαρτιατῶν αἰσχρᾶς χρημάτων καὶ ἡδονῶν καὶ δόξης ἀδόξου ἥττης. Ἀλλ' αἱ μὲν ἄλλαι μελέται πᾶσαι οὐκ ἀπηλλάχαται κινδύνου, ἡ δ' ἐν οἴνοις ἀκίνδυνός τέ ἐστι καὶ δύναται μάλιστα ἐν ἡμῖν αἰδῶ κατασκευάζειν· τὰ γὰρ μὴ καλῶς τεθραμμένα ἐν ἡμῖν πάθη, θυμός, ἔρως, ὕβρις, ἀμάθεια, φιλοκέρδεια, ὑπεροψία διὰ πλοῦτον, κάλλος, ἰσχὺν καὶ τὰ τοιαῦτα ὑπὸ τοῦ οἴνου διάδηλα γιγνόμενα, αὐτόν τε τὸν ἔχοντα ποιεῖ ἀνανήψαντα γιγνώσκειν ἑαυτὸν ἄμεινον, οἷος τῷ ὄντι ἐστί, καὶ προθυμεῖσθαι βελτίω γίγνεσθαι, τούς τε κηδομένους αὐτοῦ νουθετεῖν δεόντως. Ὅτι δὲ τέλος καὶ φιλοφρονέστεροι πρὸς ἀλλήλους ἀπαλλάττουσιν οἱ ἐν πότοις συνόντες, ἐὰν ὀρθῶς γίγνωνται οὗτοι, εὔδηλόν ἐστι[3]).

1) Πλ. Νόμ. Γ', 678 a, b. Α', 647 c, d. Ἐνθυμητέον καὶ τοῦ ἐν τῷ Συμποσίῳ Σωκράτους.

2) Πλ. Νόμ. Α', 634.

3) Πλ. Νόμ. Α', 648 c, d. 649 d, e. Β', 671 c, d, e.

Ταῦτα καὶ περὶ τῆς ἐν πότοις κοινῆς διατριβῆς, ἣν Πλάτων ἐν παιδείας μεγάλῃ μοίρᾳ τίθεται[1]· διὸ καὶ ἡμεῖς τὸν περὶ τούτων λόγον συνείραμεν τῷ περὶ χορῶν καὶ μουσικῆς.

Ἔστι δὲ ἡ ἐν μουσικῇ τροφὴ κυριωτάτη, ὅτι μάλιστα καταδύεται εἰς τὸ ἐντὸς τῆς ψυχῆς ὅ τε ῥυθμὸς καὶ ἡ ἁρμονία καὶ ἐῤῥωμενέςατα ἅπτεται αὐτῆς, φέρει τε τὴν εὐσχημοσύνην, καὶ ποιεῖ εὐσχήμονα, ἐάν τις ὀρθῶς τραφῇ, εἰ δὲ μὴ τοὐναντίον· καὶ ὅτι αὖ τῶν παραλειπομένων καὶ μὴ καλῶς δημιουργηθέντων ἢ μὴ καλῶς φύντων ὀξύτατ' ἂν αἰσθάνοιτο ὁ ἐκεῖ τραφείς, ὡς ἔδει, καὶ ὀρθῶς δὴ δυσχεραίνων τὰ μὲν καλὰ ἐπαινοῖ καὶ χαίρων καταδεχόμενος εἰς τὴν ψυχὴν τρέφοιτ' ἂν ἀπ' αὐτῶν καὶ γίγνοιτο καλός τε κἀγαθός, τὰ δ' αἰσχρὰ ψέγοι τ' ἂν ὀρθῶς καὶ μισοῖ ἔτι νέος ὤν, πρὶν καὶ λόγον δυνατὸς εἶναι λαβεῖν· ἐλθόντος δὲ τοῦ λόγου ἀσπάζοιτ' ἂν αὐτὸν γνωρίζων δι' οἰκειότητα μάλιστα ὁ οὕτω τραφείς[2]). Ὅτε δὴ τηλικαύτην ἔχει τὴν δύναμιν ἡ μουσική, πλείςης δεῖται εὐλαβείας· ἁμαρτών τε γάρ τις μέγιστ' ἂν βλάπτοιτο, τό τε ἁμαρτεῖν ῥᾷστον διὰ τὸ τοὺς ποιητὰς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μόνον τοῦ ἡδέος στοχάζεσθαι, περὶ δὲ ὠφελείας ἢ βλάβης τῶν χρωμένων ἢ ὀλιγωρεῖν ἢ μηδὲ οἵους τ' εἶναι εἰδέναι[3]). Οὗτοι γὰρ πολλάκις ῥήματα ἀνδρῶν ποιοῦντες τὸ σχῆμα γυναικῶν καὶ μέλος ἀποδιδόασι, καὶ αὖ μέλεσι καὶ σχήμασιν ἐλευθέρων ῥυθμοὺς δούλων προσαρμόττουσιν, ἢ τοὐναντίον· ἔτι δὲ διασπῶσιν οἱ ποιηταὶ ῥυθμὸν καὶ μέλος καὶ λόγον, λόγους ψιλοὺς εἰς μέτρα τιθέντες ἄνευ μέλους, μέλος δ' αὖ καὶ ῥυθμὸν ἄνευ ῥημάτων, ψιλῇ κιθαρίσει καὶ αὐλήσει προσχρώμενοι, ἅπερ ἀμουσίας καὶ ἀγροικίας μεστά ἐστι κατὰ Πλάτωνα, καὶ πᾶν ὅσον τάχους τε καὶ ἀπταιστίας καὶ φωνῆς θηριώδους σφόδρα φίλον[4]). Τούτων ἕνεκα καθίστησι δοκιμαστὰς οὐ νεωτέρους πεντήκοντα ἐτῶν, οἳ τῶν ὑπαρχόντων παλαιῶν

1) Πλ. Νόμ. Α', 641 b—d.

2) Πλ. Πολ. Γ', 401 d—402 a

3) Πλ. Νόμ. Β', 670 e. — «Ἄλλος μὲν τεκεῖν δυνατὸς τὰ τῆς τέχνης, ἄλλος δὲ κρῖναι, τίν' ἔχει μοῖραν βλάβης τε καὶ ὠφελείας τοῖς μέλλουσι χρῆσθαι. Πλ. Φαῖδρ. 274 e.

4) Πλ. Νόμ. Β', 669 b—670 a.

ποιημάτων καὶ ᾠδῆς καὶ ὀρχήσεως τρόπων ἐκλέξουσι τὰ πρέποντα καὶ ἁρμόττοντα, παραλαμβάνοντες ἅμα ποιητικοὺς καὶ μουσικοὺς ἄνδρας[1]), λόγον ἴσχοντες μὴ τῆς ἡδείας Μούσης, ἀλλὰ τῆς σώφρονος καὶ τεταγμένης· οἱ γὰρ ἐν τῇ ἑτέρᾳ τούτων τρεφόμενοι, ἄπειροι ὄντες τῆς ἑτέρας, ἴσως ἥδονται, ἐκ περιττοῦ δὲ ἡ μὲν βελτίους ἡ δὲ χείρους τοὺς τροφίμους παρέχεται[2]). Καὶ ἂν δὲ δέῃ τι νέον ποιεῖν, βούλεται μὴ ἐξεῖναι παντί, ἀλλ' ὅςτις γέγονε μὲν μὴ ἔλαττον πεντήκοντα ἐτῶν, ἀγαθὸς δὲ καὶ τίμιός ἐστιν ἐν τῇ πόλει, δημιουργὸς ἔργων καλῶν, τούτῳ δεῖ ἀποδιδόναι μόνῳ παῤῥησίαν ἐν Μούσαις[3]). Ἐπειδὰν δὲ συςήσωνται ταῦτα ὅ τι ἄριστα, βούλεται καθιερῶσαι, ὥςε μηδένα τολμᾶν εἰς ταῦτα παρανομεῖν, μηδ' ἐθίζεσθαι τοὺς παῖδας ὀρέγεσθαι ἀεί τινος καινοῦ τρόπου μουσικῆς.[4]). Οὐδαμοῦ γὰρ κινοῦνται μουσικῆς τρόποι ἄνευ πολιτικῶν νόμων τῶν μεγίστων[5]). Λανθάνει δὲ ἡ ἐν τούτοις παρανομία ὡς ἐν παιδιᾶς μέρει παραδυομένη, εἶτα ἠρέμα ὑποῤῥεῖ πρὸς τὰ ἤθη τε καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα, ἐκ δὲ τούτων εἰς τὰ πρὸς ἀλλήλους συμβόλαια μείζων ἐκβαίνει, ἐκ δὲ δὴ τῶν συμβολαίων ἔρχεται ἐπὶ τοὺς νόμους καὶ πολιτείας σὺν πολλῇ ἀσελγείᾳ, ἕως ἂν τελευτῶσα πάντα ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ ἀνατρέψῃ[6]). Ταύτην δὲ τὴν παρανομίαν περὶ τὴν μουσικὴν μετὰ τῶν ἄλλων αἰτιᾶται Πλάτων τῆς διαφθορᾶς τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος[7]).

Ἐνταῦθα τελευτῶμεν τὸν περὶ μουσικῆς λόγον, ἀναμιμνήσκοντες ὅτι καὶ τοῖς μήπω ἐξέτεσιν ἔξεστι μεταλαμβάνειν τῆς ἐν αὐτῇ τροφῆς, οἷα τοῖς τηλικούτοις ἐπιτηδεία ἐστί, μὴ μόνον τῆς ἐν λόγοις ψιλοῖς, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐν ἁρμονίᾳ καὶ ῥυθμῷ, ἄλλων ᾀδόντων ἀκροωμένοις, εἰ μὴ αὐτοὶ ᾄδειν δύνανται.

Μετὰ δὲ τὴν ἡλικίαν ταύτην βούλεται Πλάτων διακρίνεσθαι

1) Πλ. Νόμ. Ζ', 802 b.
2) Πλ. Νόμ. Ζ', 802. c, d.
3) Πλ. Νόμ. Η', 829 c, d.
4) Πλ. Νομ. Ζ', 799 a.
5) Πλ. Πολ. Δ', 424 c.
6) Πλ. Πολ. Δ', 424 d, e.
7) Πλ. Νόμ. Γ', 700 κ. ἑξ.

τὰ γένη καὶ πρὸς τὰ μαθήματα τρέπεσθαι. Τὰ δὲ μαθήματα ταῦτα μέχρι τοῦ δεκάτου ἔτους τελείου ἐστὶ γυμνάσια μάλιστα πολεμικά, ἱππεύειν καὶ τοξεύειν καὶ ἀκοντίζειν καὶ σφενδονᾶν[1]). Ἐντεῦθεν δὲ ἄρχεται τὸ ἕτερον τῶν Ἑλληνικῶν παιδευμάτων, ἡ γυμναστικὴ[2]) παρὰ Πλάτωνι, ᾗ ἀποδῶμεν τῷ λόγῳ τὰ προσήκοντα.

Πρὸ παντὸς ἀξιολογώτατόν ἐστι Πλάτωνος ἡ γνώμη παρὰ τὰ τέως νομιζόμενα, μὴ ὑπολαμβάνειν τὰ δύο κύρια παιδεύματα, τὸ μὲν ἐπὶ σώματι, πρὸς θεραπείαν αὐτοῦ, τὸ δὲ ἐπὶ ψυχῇ, ἀλλ' ἀμφότερα τῆς ψυχῆς στοχάζεσθαι. Οἱ μὲν γὰρ διὰ βίου γυμναστικῇ ὁμιλοῦντες, μουσικῆς δὲ μὴ ἁπτόμενοι, τὸ μὲν θυμοειδὲς τῆς ψυχῆς αὐτῶν ἀπεργάζονται σκληρὸν καὶ δύσκολον μέχρις ἀγριότητος, τὸ δὲ φιλομαθὲς καὶ λογιστικὸν αὐτῶν, ἅτε οὐκ ἐγειρόμενον, οὐ δὲ τρεφόμενον, οὐδὲ διακαθαιρομένων τῶν αἰσθήσεων αὐτοῦ, ἀσθενές τε καὶ κωφὸν καὶ τυφλὸν γίγνεται. Μισόλογος δὴ ὁ τοιοῦτος γίγνεται καὶ ἄμουσος καὶ πειθοῖ μὲν διὰ λόγων οὐδὲν ἔτι χρῆται, βίᾳ δὲ καὶ ἀγριότητι, ὥςπερ θηρίον, πρὸς πάντα διαπράττεται, καὶ ἐν ἀμαθίᾳ καὶ σκαιότητι μετὰ ἀῤῥυθμίας τε καὶ ἀχαριστίας ζῇ. Ὁ δ' αὖ παρέχων μουσικῇ καταυλεῖν καὶ καταχεῖν τῆς ψυχῆς διὰ τῶν ὤτων, ὥςπερ διὰ χώνης τὰς γλυκείας τε καὶ μαλακὰς καὶ θρηνώδεις ἁρμονίας, καὶ μινυρίζων καὶ γεγανωμένος ὑπὸ τῆς ᾠδῆς διατελῶν τὸν βίον ὅλον, οὗτος τὸ μὲν πρῶτον, εἴτι θυμοειδὲς εἶχεν, ὥςπερ σίδηρον ἐμάλαξε καὶ χρήσιμον ἐξ ἀχρήστου καὶ σκληροῦ ἐποίησεν· ὅταν δὲ ἐπέχων μὴ ἀνῇ, ἀλλὰ κηλῇ, τὸ μετὰ τοῦτο ἤδη τήκει καὶ λείβει, ἕως ἂν ἐκτήξῃ τὸν θυμὸν καὶ ἐκτέμῃ ὥςπερ νεῦρα ἐκ τῆς ψυχῆς καὶ ποιήσῃ μαλθακὸν αἰχμητήν· καὶ ἐὰν μέν γε ἐξ ἀρχῆς φύσιν ἄθυμον λάβῃ, ταχὺ τοῦτο διεπράξατο, ἐὰν δὲ θυμοειδῆ, ἀσθενῆ ποιήσας τὸν θυμὸν ὀξύῤῥοπον ἀπειργάσατο, ἀπὸ σμικρῶν ταχὺ ἐρεθιζόμενόν τε καὶ κατασβεννύμενον· ἀκράχολοι οὖν καὶ ὀργίλοι ἀντὶ θυμοειδοῦς γεγένην-

---

1) Πλ. Νόμ. Ζ', 794 c, d.

2) Καταχρηστικῶς ὀνομάζει Πλάτων καὶ τὴν τιθήνησιν τῶν παιδίων καὶ αὐτῶν τῶν κυουμένων τὴν κίνησιν γυμναστικήν. Νόμ. Ζ', 789 a, b.

ται, δυσκολίας ἔμπλεῳ. Ἐπὶ δὴ τὰ δύο ταῦτα τῆς ψυχῆς, τὸ θυμοειδὲς καὶ τὸ φιλόσοφον, οὐκ ἐπὶ ψυχὴν καὶ σῶμα, δέδωκε θεός τις ἀνθρώποις γυμναστικὴν καὶ μουσικήν, ὅπως ἂν ἀλλήλοιν ξυναρμοσθῆτον ἐπιτεινομένω καὶ ἀνιεμένω μέχρι τοῦ προσήκοντος· καὶ ὁ κάλλιστα μουσικῇ γυμναστικὴν κεραννὺς καὶ μετριώτατα τῇ ψυχῇ προσφέρων, οὗτός ἐστι μουσικώτατος καὶ εὐαρμοστότατος[1]). Ὅτι δὲ καὶ ὑγίειαν καὶ κάλλος καὶ ἰσχὺν τοῦ σώματος ἀπεργάζεται ἡ γυμναστική, οὐκ ἀπόφησιν· ἀλλὰ ταῦτα καθ' ἑαυτὰ οὔτε ἀγαθὰ ἡγεῖται, οὔτε κακά, ἀλλὰ τοῖς μὲν δικαίοις καὶ ἀγαθοῖς οὖσιν ἀγαθά, τοῖς δὲ κακοῖς κακά[2]). Οἷς μέντοι μήπω σαφῶς ἐπὶ θἄτερα ἔῤῥεψε τὰ ἤθη, τοῖς νέοις, οὔ φησι τιμιώτατον εἶναι σῶμα τὸ καλόν, οὐδὲ τὸ ἰσχυρόν, οὐδὲ τὸ τάχος ἔχον, οὐδέ γε τὸ ὑγιεινόν, κατὰ τὴν κοινὴν δόξαν, οὐδ' αὖ τὰ τούτων ἐναντία· κίνδυνον γὰρ φέρει τῇ ψυχῇ ἀμφότερα· ἐκεῖνο μὲν ποιεῖ χαύνους τὰς ψυχὰς καὶ θρασείας, ταῦτα δὲ ταπεινὰς καὶ ἀνελευθέρους. Λείπεται ἄρα ἡ μέση ἕξις ἡ ἀρίστη τε καὶ ἀσφαλεστάτη[3]). Ἔτι δὲ ἡγούμενος οὐ τὸ χρηστὸν σῶμα τῇ ἑαυτοῦ ἀρετῇ ψυχὴν ἀγαθὴν ποιεῖν, ἀλλὰ τοὐναντίον ψυχὴν ἀγαθὴν τῇ ἑαυτῆς ἀρετῇ σῶμα παρέχειν ὡς οἷόν τε βέλτιστον, ταύτην θεραπεύσαντα ἱκανῶς βούλεται παραδιδόναι αὐτῇ τὰ περὶ τὸ σῶμα ἀκριβολογεῖσθαι, καὶ ἀπαιδευσίας τεκμήριον ποιεῖται οὐ μόνον τὸ δικαστῶν δεῖσθαι πρὸς θεραπείαν τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ ἰατρῶν τοῦ σώματος[4]), ὅτι μὴ τραυμάτων ἕνεκα καὶ ἐπετείων νοσημάτων ἐπιπεσόντων[5]). Αὐτὸς δὲ ὅσον τοὺς τύπους ὑφηγεῖται τῆς χάριν τοῦ σώματος γυμναστικῆς. Ἡ δ' ἔστι τοιαύτη, οἵα ὀρθότερον ἂν καλεῖσθαι διαιτητική. Μέθης γὰρ ἀπέχεσθαι κελεύει καὶ ποικιλίας ὄψων καὶ ἡδυσμάτων καὶ πεμμάτων καὶ ἑταίραις ὁμιλίας καὶ τὰ τοιαῦτα[6]). Αὐτὰ μὴν τὰ γυμνάσια καὶ τοὺς πόνους, ὅπερ εἴρηται,

---

1) Πλ. Πολ. Γ', 410 b—412 a.
2) Πλ. Νόμ. Β', 661 d.
3) Πλ. Νόμ. Ε', 728 d, e. Πολ. 'Ϛ, 494 b, c.
4) Τοὐναντίον δήπου ἢ τανῦν νομίζεται.
5) Πλ. Πολ. Γ', 405 a, b, d.
6) Πλ. Πολ. Γ', 403 d—404 e.

οὐ πρὸς ἰσχὺν τοῦ σώματος βλέποντα, ὥςπερ τοὺς ἀθλητάς, μεταχειρίζεσθαι προσήκει, ἀλλ' ὡς μουσικῆς ἀντίῤῥοπα, πρὸς ἔγερσιν καὶ ἐπίῤῥωσιν τοῦ θυμοειδοῦς τῆς ψυχῆς. Βούλεται δὲ καὶ ταῦτα πάσης περιεργείας καθαρεύειν, καὶ ὥςπερ μουσικὴ ἐφάνη ἀρίστη ἡ ἁπλουστάτη καὶ ἀπέριττος, καὶ ἡ γυμναστικὴ κατὰ ταὐτὰ ἴχνη διωκτέα ἡ ἀρίστη[1]). Τῶν δὴ πολλῶν καὶ ποικίλων γυμνασίων μόνης τῆς πάλης ἐπιμέμνηται, ὡς ἐπιτηδειοτάτης ταύτην τὴν ἕξιν ἀπεργάζεσθαι, καὶ ταύτης τῶν δύο εἰδῶν, ἀλινδήσεως καὶ ὀρθοπάλης, ταύτην μόνην δοκιμάζει[2]). Ἐπειδὴ δὲ καὶ πολεμικοὺς ἅμα γίγνεσθαι τοὺς ἑαυτοῦ τροφίμους βούλεται Πλάτων, ἀνάγκη καὶ τὰ περὶ τὸν πόλεμον διαπονεῖν, τοξικήν τε καὶ πᾶσαν ῥίψιν καὶ πελταστικὴν καὶ πᾶσαν ὁπλομαχίαν καὶ διεξόδους τακτικὰς καὶ πορείας στρατοπέδων καὶ στρατοπεδεύσεις καὶ ὅσα εἰς ἱππικὴν μαθήματα συντείνει· ἅπερ γυμνάσια τίθησι καὶ ταῦτα[3])· οὐδὲν γὰρ μᾶλλον εἰς πόλεμον συμβάλλεται ἢ εἰς τὴν εἰρημένην σώματος καὶ ψυχῆς ἕξιν, καὶ ῥᾳδίως ἄν τις ἀνεύροι ἐν τούτοις χωρὶς τῆς πάλης καὶ τἄλλα γυμνάσια, ἐξ ὧν τὸ πένταθλον τῶν παλαιῶν συνέκειτο, ἅλμα καὶ δρόμον καὶ δίσκον καὶ ἀκόντιον.

Δεκαετεῖς δὲ γενομένους τοὺς παῖδας καιρὸς ἐπὶ τρία ἔτη γράμματα μανθάνειν. Γράμματα δὲ λέγει τὸ γράφειν καὶ ἀναγιγνώσκειν καὶ τὴν ἑρμηνείαν καὶ ἐκμάθησιν τῶν γραπτέων ἢ ἀναγνωστέων λόγων[4]). Καὶ ἐκεῖνα μὲν βούλεται διαπονεῖν μέχρι τοῦ δυνατοὺς εἶναι γράφειν καὶ ἀναγιγνώσκειν, πρὸς τάχος δὲ ἢ κάλλος ἀπηκριβῶσθαι, οἷς μὴ φύσις ἐπέσπευσεν, ἐν τοῖς τεταγμένοις ἔτεσι, χαίρειν ἐᾶν[5]). Περὶ δὲ τῶν λόγων, οὓς τοῖς παισὶ δεῖ ἀνα-

1) Πλ. Πολ. Γ', 410 a, b.
2) Πλ. Νόμ. Ζ', 795 d—796 a.
3) Πλ. Νόμ. Ζ', 813 d.
4) Ῥουσσῶς τίθησι μετὰ τὸ δωδέκατον ἔτος τὰ μαθήματα ταῦτα· Κοϊντιλιανὸς δὲ ἀπὸ τοῦ ἑβδόμου τὴν ἀρχὴν αὐτῶν.
5) Πλ. Νόμ. Ζ' 809 e—810 b. Ἄλλως Κοϊντιλιανὸς «Non ist aliena res, quae fere ab honestis negligi solet, cura bene ac velociter scribendi». Ἀλλ' ἄλλοι καιροὶ ἄλλα τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα ἀποφαίνουσι, τά γε ἀνθρώπινα· οὐ μέντοι τὰ θεῖα.

γιγνώσκειν παρατιθέναι καὶ μανθάνειν, οἱ μὲν ἐβούλοντο ἐν τοῖς οὖσι ποιητικοῖς συγγράμμασι σπουδαίοις ἢ κωμικοῖς τρέφειν τοὺς νέους καὶ διακορεῖς ποιεῖν, ὅλους ποιητὰς ἐκμανθάνοντας· οἱ δ' αὖ ἐκ πάντων κεφάλαια ἐκλέγειν καὶ συνάγειν εἰς ταὐτόν, ἀνθολογίαν δηλαδὴ ἢ χρηστομάθειαν συντιθέναι, καὶ ταῦτα παρατιθέναι τοῖς νέοις ἐκμανθάνειν· ἀμφότεροι δὲ τὴν πολυμάθειαν καὶ πολυπειρίαν τῶν νέων ἔσπευδον. Πλάτων δ' ἀποφαίνεται μηδετέρους πανταχῇ ἀληθεύειν· τὴν γὰρ πολυμάθειαν φέρειν τοῖς παισὶ κίνδυνον· βούλεται δὴ ταύτης μὲν ὀλιγωρεῖν, πρὸς δὲ τὰ ὑφ' ἑαυτοῦ ἐν τοῖς Νόμοις διηγημένα, ὧν ἡμεῖς τοὺς τύπους ἐν τῷ περὶ μουσικῆς λόγῳ ἐδηλώσαμεν, πρὸς ταῦτα βλέποντα τὸν παιδευτήν, ὥςπερ πρὸς παράδειγμα, ποιεῖσθαι τὴν ἐκλογὴν τῶν πρὸς ἀνάγνωσιν καὶ ἐκμάθησιν παραθετέων τοῖς νέοις, εἴτε ποιημάτων, εἴτε ψιλῶν λόγων.

Τοῖς δὲ τριακαίδεκα ἔτη γεγονόσι προσήκει λύρας ἅψασθαι, ἐμμεῖναι δὲ τρία ἔτη. Βούλεται δέ, ὅπερ ἔμπροσθεν εἴρηται, μηδαμῶς ψιλῇ κιθαρίσει χρῆσθαι, ἀλλ' ἃ ἂν ὁρίσωνται μέλη οἱ ἐπὶ τούτῳ τεταγμένοι χρηστὰ εἶναι, μανθάνοντας, τούτων χάριν προσχρῆσθαι τοῖς φθόγγοις τῆς λύρας, σαφηνείας ἕνεκα τῶν χορδῶν, ἀποδιδόντας πρόσχορδα τὰ φθέγματα τοῖς φθέγμασι· τὴν δὲ ἑτεροφωνίαν τῆς λύρας, ἄλλα μὲν μέλη τῶν χορδῶν ἱεισῶν, ἄλλα δὲ τοῦ τὴν μελῳδίαν συνθέντος ποιητοῦ, καὶ δὴ καὶ πυκνότητα μανότητι καὶ τάχος βραδυτῆτι καὶ ὀξύτητα βαρύτητι σύμφωνον καὶ ἀντίφωνον παρεχομένους, καὶ τῶν ῥυθμῶν ὡσαύτως παντοδαπὰ ποικίλματα προσαρμόττοντας τοῖς φθόγγοις τῆς λύρας, πάντα τὰ τοιαῦτα μὴ προσφέρειν τοῖς μέλλουσιν ἐν τρισὶν ἔτεσι τὸ τῆς μουσικῆς χρήσιμον ἐκλήψεσθαι διὰ τάχους[1]). Ἦν ἄρα τοῦ κιθαριστοῦ ἔργον καὶ τὰ μέλη διδάσκειν, οὐ μόνον κιθαρίζειν, ὅπερ δῆλον γίγνεται καὶ ἐκ τῆς ἐν τῷ Πρωταγόρᾳ σπουδαίας διηγήσεως τῶν κατὰ τὴν παιδείαν τῶν νέων Ἀθήνησι[2]).

Ἑξῆς δὲ τούτοις καθίστησι γυμνάσια καὶ διδασκαλεῖα κοινά.

---

1) Πλ. Νόμ. Ζ', 812 d, e.
2) Πλ. Πρωταγ. 326 b.

Τὰ μὲν συνήθη γυμνάσια καὶ τὰ διδασκαλεῖα βούλεται κατὰ μέσην τὴν πόλιν ᾠκοδομῆσθαι, τὰ δὲ ἵππων καὶ τῆς ἄλλης πολεμικῆς ἀσκήσεως γυμνάσια καὶ εὐρυχώρια ἔξωθεν· ἐν δὲ τούτοις πᾶσι διδασκάλους ἑκάστων, ξένους οἰκοῦντας, πεπεισμένους μισθοῖς παρὰ τῆς πόλεως, διδάσκειν τε πάντα ὅσα πρὸς τὸν πόλεμόν ἐστι μαθήματα τοὺς φοιτῶντας, ὅσα τε πρὸς μουσικήν, οὐχ ὃν μὲν ἂν ὁ πατὴρ βούληται, φοιτῶντα, ὃν δ' ἂν μή, ἐῶντα τῆς παιδείας, ἀλλὰ τὸ λεγόμενον πάντ' ἄνδρα καὶ παῖδα κατὰ τὸ δυνατόν, ὡς τῆς πόλεως μᾶλλον ἢ τῶν γεννητόρων ὄντας, παιδευτέον ἐξ ἀνάγκης[1]).

Ἐπειδὴ δὲ Πλάτωνι δοκεῖ δεῖν καὶ τὰς γυναῖκας τῶν αὐτῶν ἐπιτηδευμάτων μετέχειν τοῖς ἀνδράσιν, ἑπόμενόν ἐστι τὸ καὶ παιδείας αὐταῖς τῆς αὐτῆς μεταδεδωκέναι ἔν τε μουσικῇ καὶ ἐν γυμναστικῇ, ὥςπερ εἴρηται. Οὐ μὴν ἀλλ' ἐξαίρετον ἐποιήσατο τὸ τῶν ᾠδῶν. Βούλεται γὰρ αὐτὰς πρεπούσας ἑκατέρῳ γένει ἀποδιδόναι, τὸ μὲν μεγαλοπρεπὲς καὶ τὸ πρὸς τὴν ἀνδρείαν ῥέπον, ἀῤῥενωπὸν καλῶν, ἄῤῥεσι, τὸ δὲ πρὸς τὸ κόσμιον καὶ σῶφρον μᾶλλον ἀποκλῖνον θηλυγενέστερόν φησι καὶ θηλείαις ἀποδίδωσι[2]).

Συμπάσης δὲ τῆς ἐν μουσικῇ καὶ γυμναστικῇ παιδείας ἀῤῥένων τε καὶ θηλέων κατέστησεν ἕνα ὕπατον ἄρχοντα, ὃν ἐπιμελητὴν τῆς παιδείας προσαγορεύει. Τὴν δὲ ἀρχὴν ταύτην τίθησι τῶν ἐν τῇ πόλει ἀκροτάτων ἀρχῶν πολὺ μεγίστην. Διὸ δεῖ καὶ τὸν αἱρούμενον ἄξιον ταύτης εἶναι, τὸν ἄριστον τῶν ἐν τῇ πόλει, μὴ ἔλαττον πεντήκοντα ἐτῶν, παίδων γνησίων πατέρα, μάλιστα μὲν υἱέων καὶ θυγατέρων, εἰ δὲ μή, θάτερα[3]), ἔχοντα ἀκριβῆ ἐπιστή-

(1) Πλ. Νόμ. Ζ', 804 d. 813 b. e. Ἰδοὺ δὴ καὶ ἡ ἀναγκαία μαθητεία (Schulzwang) παρὰ Πλάτωνι, ᾗ τοὺς χρωμένους τανῦν λαοὺς δικαίως ἄν τις εὐδαιμονίσειε τοῦ δύνασθαι χρῆσθαι. Τὸ εἰς Σόλωνα ἀναφέρειν τὴν ἀναγκαίαν μαθητείαν οὔ μοι δοκεῖ πάνυ ὀρθὸν εἶναι. Ἦν γὰρ ὁ Σόλωνος νόμος ὁ περὶ τούτου συμβουλευτικός, οὐκ ἀναγκαστικός. (Schoemann griechische Alterthümer I Band. S. 518, 2 Auflage. Τὰ ἐν τῷ Κρίτωνι σ. 50 e. οὐκ ἐναντιοῦται τοῖς δε)· τὸ δὲ «ἐξ ἀνάγκης» τοῦ Πλάτωνος ποιεῖ τὴν ἀναγκαίαν μαθητείαν.

2) Πλ. Νομ. Ζ', 802 e.

3) Πλ. Νόμ. Ϛ', 765 d—766 b.

μην τῶν καθηκόντων αὐτῷ, ἵνα καὶ τοῖς ἄλλοις μηνυτής τε ἅμα καὶ τροφεὺς γίγνηται[1]· ἄρχειν δὲ ἐπὶ πέντε ἔτη, μεθ' ὃ νέον αἱρεῖσθαι· ἐξεῖναι δ' αὐτῷ ὑπὸ τοῦ νόμου προσλαμβάνειν εἰς ταύτην τὴν ἐπιμέλειαν οὓς ἂν ἐθέλῃ τῶν πολιτῶν, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, οἷον παιδονόμους, ἐπιμελομένους κόσμου καὶ παιδείας καὶ φοιτήσεως εἰς τὰ διδασκαλεῖα καὶ γυμνάσια καὶ οἰκήσεων τῶν παίδων[2]).

Ἣν ἔμπροσθεν ἐκάλεσα ἠθικὴν παιδείαν, ὡρίσθω ἡ μέχρι τοῦ ἑκκαιδεκάτου ἔτους, οὐχ ὡς μόνως, ἀλλ' ὡς μάλιστα ἔθεσι τοῦ τῆς ψυχῆς ἤθους οὖσα παιδεία[3]) ἐν μουσικῇ γυμναστικῇ κεκραμένῃ. Τέταται δὲ καὶ παρ' αὐτὴν μέν, μάλιστα δὲ μετ' αὐτὴν διὰ τῆς ἐχομένης ἡλικίας πάσης ἡ ἐπιστημονικὴ παιδεία, ἧς ἐστι τὸ ἀναγαγεῖν τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ὄντων τῶν γιγνομένων καὶ ἀπολλυμένων ἐπὶ τὴν θέαν τοῦ ὄντως ὄντος καὶ ἀεὶ κατὰ ταὐτὰ ἔχοντος, οὗ ἐστιν, ὡς ἔμπροσθεν διήλθομεν, τὸ τέλος τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ δὲ ἠθικὴ παιδεία ἐστὶν ἅμα ταύτης προοδοποιητική, καὶ πάντως δεῖ προϋπάρχειν, ἢ μηδὲ τῆς ἐπιστημονικῆς ἅπτεσθαι. Ἔστι γὰρ οὐδαμοῦ δεινὸν οὐδὲ σφοδρὸν ἀπειρία τῶν πάντων, οὐδὲ μέγιστον κακόν, ἀλλ' ἡ πολυπειρία καὶ πολυμαθία μετὰ κακῆς ἀγωγῆς γίγνεται πολὺ τούτων μείζων ζημία[4])· καὶ αὐτὸ τοῦτο ἀλλαχοῦ[5]) τὴν μεγίστην ἀμάθειαν ἀποκαλεῖ, τὸ ὑπὸ ἐπιστήμης εἰδέναι μέν, ὅ τι καλὸν καὶ ἀγαθόν ἐστι καὶ ὅ τι πονηρὸν καὶ ἄδικον, καὶ πάνυ λογιστικοὺς εἶναι καὶ πάντα τὰ κομψὰ καὶ ὅσα πρὸς τάχος τῆς ψυχῆς πέφυκε διαπεπονῆσθαι, διὰ δὲ κακὴν ἀγωγὴν τὸ μὲν πονηρὸν φιλεῖν τε καὶ ἀσπάζεσθαι, τὸ δὲ ἀγαθὸν μισεῖν· ἄνευ γὰρ συμφωνίας οὐδ' ἂν τὸ σμικρότατον εἶδος φρονήσεως γένοιτο. Τὸ δ' ἐκ τῆς πολυμαθείας μετὰ κακῆς ἀγωγῆς, δεινὸν ὄν, δεινότερον ἀποβαίνει, ἐὰν οἱ οὕτως ἔχοντες ἅμα εὖ πεφυκότες τυγχάνωσιν. Οἱ γὰρ τοιοῦτοι φύσει ἔχοντες ὀξεῖαν τὴν

1) Πλ. Νόμ. Ζ', 809.
2) Πλ. Νόμ. Ϛ', 764 d.
3) Sittlich-religiöse Erziehung.
4) Πλ. Νόμ. Ζ', 819 a.
5) Πλ. Νόμ. Γ', 689.

τῆς διανοίας ὄψιν, ὀξύτερον διορῶσι τὰ ἐφ' ἃ τέτραπται ἡ ὄψις αὐτῶν καὶ τοσούτῳ πλείω κακὰ οἷοί τ' εἰσὶν ἐργάζεσθαι[1]). Ὑπαρχούσης δὲ τῆς ἠθικῆς παιδείας οὕτω δὴ δεῖ σκοπεῖν τὰς φύσεις τῶν μελλόντων τῆς ἐπιστημονικῆς ἅψεσθαι. Μόνοις γὰρ τοῖς τὴν φύσιν ἐπιτηδείαν ἔχουσιν οἴεται δεῖν μεταδιδόναι ταύτης, οὓς καὶ βούλεται φύλακας τῆς πόλεως εἶναι. Ἐπιτηδείως δὲ πεφύκασιν, οἳ ἂν εὐμαθεῖς ὦσι καὶ μνήμονες καὶ ἀγχίνοι καὶ ὀξεῖς καὶ ὅσα ἄλλα τούτοις ἕπεται, καὶ αὖ νεανικοί τε καὶ μεγαλοπρεπεῖς τὰς διανοίας, οἷοι κοσμίως μετὰ ἡσυχίας καὶ βεβαιότητος ἐθέλειν ζῆν[2]). Ταῦτα δὲ ὀλιγάκις ἐθέλει εἰς ταὐτὸ συμφύεσθαι ἅμα, ἀλλ' οἱ μὲν ἐκεῖνα ἔχοντες ὑπὸ ὀξύτητος φέρονται ὅπῃ ἂν τύχωσι καὶ τὸ βέβαιον ἅπαν αὐτῶν ἐξοίχεται· οἱ δ' αὖ τὰ ἤθη βέβαια καὶ δυσκίνητα ἔχοντες, οἷς ἄν τις μᾶλλον ὡς πιστοῖς χρήσαιτο, ἔχουσιν ὡσαύτως καὶ πρὸς τὰς μαθήσεις δυσκινήτως, ὥςπερ ἀπονεναρκωμένοι, καὶ ὕπνου καὶ χάσμης ἐμπίπλανται. Εἰσὶ τοίνυν οἱ ἀμφότερα ἔχοντες σπάνιοι· καὶ τῆς παιδείας δὴ τῆς ἐπιστημονικῆς ὀλίγοις καὶ ἀριστίνδην μεθεκτέον ἐστί[3]).

Πρὸ δὲ τῆς ἐν τῇ θεωρίᾳ τῶν ὄντων διατριβῆς,— ἔστι δ' αὕτη ἡ ἐν φιλοσοφίᾳ σχολή,— ἀναγκαῖόν ἐστι προπαιδευθῆναι μαθήμασί τισιν, ἃ τὴν δύναμιν ἔχει περιάγειν τῆς ψυχῆς τὸ ὄμμα ἀπὸ τῶν δοξαστῶν πρὸς τὰ ἐπιστητά. Τοιαῦτα δ' ἐστὶ μαθήματα τὰ κοινῷ μὲν ὀνόματι μαθηματικὰ καλούμενα, ἰδίῳ δὲ ἕκαστον αὐτῶν ἀριθμητικὴ καὶ λογιστική, γεωμετρία μετὰ στερεομετρίας, ἀστρονομία. Αἱ μὲν γὰρ ἄλλαι τέχναι καὶ πραγματεῖαι ἢ πρὸς δόξας ἀνθρώπων καὶ ἐπιθυμίας εἰσίν, ἢ πρὸς γενέσεις τε καὶ συνθέσεις, ἢ καὶ πρὸς θεραπείαν τῶν φυομένων τε καὶ συντιθεμένων[4]). Τὰ δὲ μαθηματικὰ ἐπιλαμβάνεταί τι τοῦ ὄντος, οὐ μέντοι οὐδ' αὐτὰ εἰλικρινῶς, ἀλλ' οἷον ὀνειρώττει περὶ αὐτό. Οἱ γὰρ περὶ ταῦ-

---

1) Πλ. Πολ. Ζ', 519 a.
2) Ἀτεχνῶς οἷον διαγράφει τὸ ἦθος τοῦ Θεαιτήτου (Θεαίτ. 144).
3) Πλ. Πολ. Ϛ', 503.
4) Πλ. Πολ. Ζ', 533. Τοῖς αὐτοῖς ἐνέχονται καί, ἃς πρότερον διήλθομεν, γυμναστικὴ καὶ μουσική· πλὴν ὅτι ἡ ὀρθὴ μουσικὴ τροφὴ ἐμποιεῖ ἐπιθυμίας καὶ δόξας ὀρθὰς καὶ ἀληθεῖς, πάντως μέντοι δόξας.

τα πραγματευόμενοι χρῶνται ὑποθέσεσι, περὶ ὧν οὐδένα λόγον οὔτε ἑαυτοῖς οὔτε ἄλλοις ἔτι ἀξιοῦσι διδόναι, ὡς παντὶ φανερῶν, ἃς καὶ ἀξιώματα καλοῦσιν· ἐκ τούτων δ᾽ ἀρχόμενοι, τὰ λοιπὰ τῇ διανοίᾳ διεξιόντες ὀρθῶς, τελευτῶσιν ὁμολογουμένως ἐπὶ τοῦτο, οὗ ἂν ἐπὶ σκέψιν ὁρμήσωσιν. Ὅτι δὴ αἱ μὲν ἀρχαὶ αὐτῶν πισταὶ μόνον εἰσίν, ἀλλ᾽ οὐκ ἐπιστηταί, τὸ δ᾽ ἐκ τούτων πᾶν αὐτῶν νοήσει περαίνεται, διὰ τὴν σύμμικτον ταύτην φύσιν μεσεύει τῶν τε περὶ τὰ καθαρῶς νοητά, ἄνευ ὑποθέσεως αὐτῆς τῆς τοῦ παντὸς ἀρχῆς ἁπτομένων, καὶ τῶν περὶ τὰ δοξαστά. Ἔτι δὲ καὶ κατ᾽ ἄλλο τι ἔχεται τῶν αἰσθητῶν τὰ μαθηματικά. Διανοούμενοι γὰρ περὶ τῶν ἀϊδίων σχημάτων, οἷον τριγώνου, προσχρῶνται οἱ μαθηματικοὶ ὁρωμένοις σχήμασι καὶ γράφουσι τοιαῦτα εἴδωλα ἐκείνων καὶ ποιοῦνται περὶ αὐτῶν τοὺς λόγους[1]).

Ἡ μὲν τοίνυν μεγίστη ἀξία τῶν μαθηματικῶν, ἄν τις εἰς ἀκρίβειαν αὐτῶν ἴῃ, ἐστὶ παρασκευάζειν τοὺς χρωμένους ἐπὶ τὴν τοῦ ἀληθῶς ὄντος ἐπιστήμην. Διὸ οὐδὲ χρὴ παντάπασιν αἰσθητοῖς χρῆσθαι, οὔτε διαγράμμασιν, οὔτε τοῖς ἐν τῷ οὐρανῷ συμβαίνουσιν· ἐπεὶ κἂν ὅ τι κάλλιστα τὰ τοιαῦτα ἀπειργασμένα καὶ συνεστῶτα τυγχάνῃ, ἅτε αἰσθητῶν ὄντων καὶ σώματα ἐχόντων, οὐκ ἂν λάβοι τίς ποτε τἀληθὲς αὐτῶν ταύτῃ[2]).

Ἀλλὰ καὶ χωρὶς τῆς ἀκριβείας ταύτης τὰ μαθήματα ταῦτα, μάλιστα δὲ τὴν ἀστρονομίαν—αὕτη γὰρ σχεδὸν καὶ τἆλλα δύο συλλαβοῦσα ὑφ᾽ ἑαυτῇ ἔχει — τίμια ἡγεῖται Πλάτων καὶ χρήσιμα, καὶ παντὶ ἐλευθέρῳ σπουδῆς ἄξια, εἰς τὸ δύνασθαι διαριθμεῖσθαι νύκτα καὶ ἡμέραν, Σελήνης δὲ καὶ Ἡλίου καὶ τῶν ἄλλων ἄστρων περιφορᾶς ἐμπείρως ἔχειν, ἵνα μὴ καταψευδώμεθα τῶν μεγάλων τούτων θεῶν, ὡς μηδέποτε τὸν αὐτὸν δρόμον ἰόντων, ἀλλὰ πάντῃ πλανωμένων, καὶ τῶν μὲν θᾶττον ὡς βράδιον, τῶν δ᾽ ἐναντίως ὡς ἐναντίως κινουμένων. Ὃ γάρ φασιν οἱ πολλοὶ τὸν μέγιστον θεὸν καὶ ὅλον τὸν κόσμον οὔτε ζητεῖν δεῖν οὔτε πολυ-

---

1) Πλ. Πολ. Ϛ', 510 b—511 e. Ζ', 533 c.

2) Πλ. Πολ. Ζ', 525 c, d. 529 a—530 b.

πραγμονεῖν τὰς αἰτίας ἐρευνῶντας, ὡς οὐχ ὅσιον ὄν, ἐναντίως ἔχει[1]).

Ἐπὶ τούτοις καὶ τοῦτο ἔτι ἀξιόλογον τῶν μαθημάτων τούτων, ὅτι ποιεῖ τούς τε φύσει λογιστικοὺς εἰς πάντα τὰ μαθήματα ὀξεῖς φαίνεσθαι, οἵ τε βραδεῖς, ἂν ἐν τούτῳ παιδευθῶσι καὶ γυμνάσωνται, κἂν μηδὲν ἄλλο ὠφεληθῶσιν, ὅμως εἴς γε τὸ ὀξύτεροι αὐτοὶ ἑαυτῶν γίγνεσθαι πάντως ἐπιδιδόασιν[2]). Ἐν γὰρ τούτοις τοῖς μαθήμασιν ἑκάστου ὄργανόν τι τῆς ψυχῆς ἐκκαθαίρεταί τε καὶ ἀναζωπυροῦται ἀπολλύμενον καὶ τυφλούμενον ὑπὸ τῶν ἄλλων ἐπιτηδευμάτων, κρεῖττον ὂν σωθῆναι μυρίων ὀμμάτων[3]).

Τέλος δὲ καὶ τῆς εἰς τὸν πρακτικὸν βίον χρησιμότητος αὐτῶν ἄξιον ἐπιμνησθῆναι. Σχεδὸν γὰρ πᾶσαι τέχναι προσχρῶνται τούτοις[4]). Ἢν δὲ καὶ ταύτην διχῇ διαλάβωμεν, τὴν μὲν εἰς πόλεμον ἐλευθεριωτέραν ἡγεῖται Πλάτων, καὶ γὰρ τὴν τῶν πολεμικῶν ἄσκησιν τοῖς ἐλευθέροις προσήκειν[5]), τὴν δὲ εἰς καπηλείας καὶ γεωργίας καὶ ναυτιλίας καὶ τὰ τοιαῦτα φορτικωτέραν[6]). Ὅπου δὴ κελεύει δεῖν μὴ μόνον τὰ δημόσια νομίσματα καὶ μέτρα καὶ σταθμὰ ἔμμετρά τε εἶναι καὶ ἀλλήλοις σύμφωνα, ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ ἴδια σκεύη, μῆκος αὐτῶν καὶ βάθος καὶ τὸν πρὸς ἄλληλα λόγον συντετάχθαι, ὥςτε ἐν παντὶ ἔχειν ἀφορμὴν τοὺς πολίτας περὶ ἀριθμοὺς καὶ λογισμοὺς διατρίβειν, οὐχ οὕτω τοῦ ὠφελίμου χάριν ποιεῖ, ὡς τῆς ἀπὸ τούτων ἐγέρσεως τῆς διανοίας. Ψέγει δὲ τὴν ἀνελευθερίαν καὶ φιλοχρηματίαν, ἧς ἕνεκα μάλιστα ἐσπούδαζον Αἰγύπτιοι καὶ Φοίνικες περὶ τὰ μαθηματικά[7]).

Χρὴ δὲ προβάλλειν τὰ μαθηματικὰ παισὶν ἔτι οὖσιν, ᾗ αὐτοῖς εὔληπτά ἐστι, τὸ δὲ ἀκριβὲς αὐτῶν εἰς ἀκμαίαν ἡλικίαν

1) Πλ. Νόμ. Ζ', 821—822. Ἐν τοῖς μαθηματικοῖς φαίνεται Σωκράτης, εἴπερ που καὶ ἀλλαχοῦ, οἷον διπρόσωπος Ἰανός, τῷ ἑτέρῳ φθεγγόμενος παρὰ Ξενοφῶντι (Ἀπομν. Δ, ζ, 56), τῷ δὲ ἑτέρῳ παρὰ Πλάτωνι ἐν τῇ Πολιτείᾳ.

2) Πλ. Πολ. Ζ', 526 b. Νόμ. Ε', 747 b.

3) Πλ. Πολ. Ζ' 527 e.

4) Πλ. Πολ. Ζ', 522 c.

5) Πλ. Πολ. Ζ', 522 d, e, 521 d. 526 d.

6) Πλ. Πολ. Ζ', 525 c. 527 d.

7) Πλ. Νόμ. Ε', 746 e—747 c.

ὑπερτίθεσθαι, εἰς τὸ ἑπτακαιδέκατον καὶ ὀκτωκαιδέκατον ἔτος, ὡς ἔοικε· τῇ δὲ ἐν τούτοις σπουδῇ τὸ τῆς παιδιᾶς σχῆμα περιτιθέναι, τὸ δὲ βίαιον καὶ ἐπάναγκες ὅσον ἐνδέχεται ἐξαιρεῖν· οὕτω γὰρ οἵ τε παῖδες ἑαυτῶν εὐμαθέστεροι γίγνονται καὶ τὰ μαθήματα ἔμμονα[1]). Ἐπαινεῖ δὲ τὴν παρ' Αἰγυπτίοις συνήθη μέθοδον τῆς διδασκαλίας. Ἦν γὰρ ἐκείνοις ἐξευρημένα μαθήματα τῶν παίδων χάριν τοῦ μετὰ παιδιᾶς καὶ ἡδονῆς μανθάνειν, περί τε λογισμοὺς μήλων διανομαὶ καὶ στεφάνων πλείοσιν ἅμα καὶ ἐλάττοσιν ἁρμοττόντων ἀριθμῶν τῶν αὐτῶν καὶ ἄλλα παραπλήσια, καὶ περὶ μετρήσεις, καὶ ὡς ἐν παιδιᾶς μέρει ἐξῄρουν αὐτῶν τὴν περὶ ταῦτα ἐνοῦσαν φύσει τοῖς ἀνθρώποις γελοίαν τε καὶ αἰσχρὰν ἄγνοιαν[2]).

Μετὰ δὲ τὰ ἑπτακαίδεκα ἢ ὀκτωκαίδεκα ἔτη ἐν δυσὶν ἢ τρισὶν ἔτεσι μέχρι τῶν εἴκοσι τίθησι τὰ ἀναγκαῖα γυμνάσια, ὧν διὰ τὸ ἐπίπονον καὶ σκληρὸν ἀνάγκη παύεσθαι τῶν ἄλλων μαθημάτων. Κόποι γὰρ καὶ ὕπνοι μαθήμασι πολέμιοι[3]). Διαφέρει δὲ ταῦτα τῶν παιδείων ἐκείνων μόνον ὅτι ἐκεῖνα μὲν ἐλαφρότερά ἐστι καὶ τῆς παιδιᾶς τὸν τύπον ἔτι φέρει, ταῦτα δὲ τραχύτερα καὶ τὸν αὐστηρὸν ϛρατιωτικὸν χαρακτῆρα φέροντα.

Πρὸς τοῦτο δὲ χρὴ βλέπειν καὶ οὓς καθίστησι γυμνικοὺς ἀγῶνας, πολεμικὴν ἕξιν ἐμποιεῖν, καὶ ὅσα τῶν ἀγωνισμάτων πρὸς πόλεμόν ἐστιν, ἐπιτηδεύειν τε βούλεται καὶ ἆθλα νικητήρια τιθέναι, ὅσα δὲ μή, χαίρειν ἐᾶν. Τριττοὺς δὲ τίθησι τοὺς ἀγῶνας, τοὺς μὲν παίδων, τοὺς δὲ μειρακίων ἀγενείων, τοὺς δὲ ἀνδρῶν, θηλειῶν δέ, τοὺς μὲν ἀνήβων κορῶν, ἃς χρὴ γυμνὰς ἀγωνίζεσθαι, τοὺς δὲ τῶν τριακαιδεκετίδων μέχρι γάμου, σὺν πρεπούσῃ στολῇ ἐσταλμένων. Ἀγωνίσματα δὲ τίθησι δρόμον μὲν ἐνόπλιον, ἀλλ' οὐ ψιλόν, ἀντὶ δὲ πάλης τὴν ἐν τοῖς ὅπλοις μάχην, παγκρατίῳ δὲ τὴν πελταστικὴν ὅλην ἀνθίστησιν ἁμιλλωμένων τόξοις καὶ πέλταις καὶ λίθων βολῇ ἐκ χειρός τε καὶ σφενδόναις· ἔτι δὲ ἱπ-

---

1) Πλ. Πολ. Ζ', 536 d, e.
2) Πλ. Νόμ. Ζ', 819.
3) Πλ. Πολ. Ζ', 537 b.

πικοὺς ἀγῶνας οὐ μόνῳ δρόμῳ ἁμιλλωμένων, ἀλλὰ καὶ ὅπλοις ἀγωνιζομένων ἅμα[1]).

Εἰς δὲ τὰ μέχρι τοῦδε γυμνάσια καὶ μαθήματα προσήκει καταλέξαι καὶ τὴν θήραν· καὶ γὰρ ταύτην οὐδὲν ἧττον τῶν ἄλλων μαθημάτων ἡγεῖται συντείνειν εἰς παιδείαν[2]). Μέγιστα δὲ αὐτῆς δύο, χωρὶς τῆς περὶ ταύτην τερπνῆς διαγωγῆς, ἓν μέν, ὅτι γνωρίζουσι τὴν οἰκείαν χώραν διεξερευνώμενοι αὐτὴν θέρους καὶ χειμῶνος, ὅπερ οὐδενὸς ἔλαττον μάθημα ὑπολαμβάνει, τὸ διὰ ἀκριβείας ἐπίστασθαι πάντας τὴν ἑαυτῶν, ἓν δέ, ὅτι ἐμποιεῖ εὐψυχίαν καὶ εὐτολμίαν καὶ ἔστιν ἀρίστη μελέτη τῶν ἀληθινῶν πολεμικῶν ἀγώνων, οὐχ ὅλως ἀκίνδυνος οὖσα. Διὸ οὐδὲ πᾶσαν θήραν θηρεύειν ἐᾷ, πολυειδῆ οὖσαν, ἀλλ' ὅση ἔχει τὸ βελτίους ἀπεργάζεσθαι τὰς ψυχὰς τῶν νέων. Ἔστι δ' αὕτη ἡ τῶν τετραπόδων ἵπποις καὶ κυσὶ καὶ τοῖς ἑαυτῶν σώμασι, καὶ μόνους τοὺς τοιούτους θηρευτὰς ἐᾷ ὅπου καὶ ὅπῃ ἂν ἐθέλωσι κυνηγετεῖν· τὴν δὲ ἄρκυσι καὶ πλεκταῖς ἀποκωλύει, ὅτι δηλαδὴ τό τε σῶμα ἀργὸν ἐᾷ καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἦθος δολιώτερον καθίστησι. Τὴν αὐτὴν δὲ ἀργίαν σώματος καὶ ψυχῆς ἔχει καὶ ἡ τῶν ἐνύδρων θήρα· διὸ καὶ ταύτην ἀποδοκιμάζει, οὐ μέντοι νόμῳ. Τὴν δὲ τῶν ὀρνίθων ἐλευθέριον μὲν ἡγεῖται οὐδὲ ταύτην, ἐᾷ μέντοι θηρεύειν ἐν ἀργοῖς καὶ ὄρεσιν, ἐν δὲ ἐργασίμοις καὶ ἱεροῖς κωλύει[3]).

Ἡ δὲ διατελὴς αὕτη διατριβὴ περὶ γυμνάσια καὶ ἀγῶνας καὶ κυνηγέσια, ἄνευ τῶν εἰρημένων, καὶ τοῦτο ἔχει μέγα ἀγαθόν, ὅτι ἀμβλύνει τὸ κέντρον τῶν σωματικῶν ἐπιθυμιῶν, περὶ ὧν τῆς ἀποτροπῆς τῶν ἀθεμίτων καὶ ἀμέτρων ἱκανὰ ἐπραγματεύσατο ἐν τοῖς Νόμοις[4]) ἀναγνώσεως καὶ ἐπιστροφῆς ἄξια. Ἔτι δὲ δεῖ τὰ γυμνάσια ταῦτα καὶ βάσανον γίγνεσθαι τῶν γενναιοτάτων καὶ καρτερικωτάτων, οὕς, ἂν καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις μαθήμασιν ἐντρεχέστατοι ἀεὶ φαίνωνται, εἴκοσιν ἔτη γεγονότας, ἀποκρίνει Πλάτων τῶν ἄλλων καὶ παιδεύει ὡς ἄρχοντας ἐσομένους.

1) Πλ. Νόμ. Η', 832 e—834 d.
2) Πλ. Νόμ. Ϛ', 763 a, b. Πολ. Γ', 412 b.
3) Πλ. Νόμ. Ζ', 823 b—824 b.
4) Πλ. Νόμ. Η', 836—842.

Κελεύει οὖν τούτοις μείζους τιμὰς ἀποδιδόναι πρεπούσας, καὶ τὰ χύδην μαθήματα παισὶν ἐν τῇ παιδείᾳ γενόμενα τούτοις συνάγειν εἰς σύνοψιν οἰκειότητος ἀλλήλων τῶν μαθημάτων καὶ τῆς τοῦ ὄντος φύσεως[1]). Μόνη γάρ, φησιν, ἡ τοιαύτη μάθησις βέβαιος, ἐν οἷς ἂν ἐγγένηται. Καὶ μεγίστη δ' ἔτι πεῖρα διαλεκτικῆς φύσεως καὶ μή. Τὴν γὰρ διαλεκτικὴν ποιεῖται οἷον θριγκὸν τῶν μαθημάτων, ἧς χάριν τὰ ἄλλα μαθήματα ἐν προπαιδείας μέρει τίθεται[2]). Χρὴ δὲ ἐμμένειν ἐν τῇ συνοπτικῇ ταύτῃ μελέτῃ μέχρι τοῦ τριακοστοῦ ἔτους[3]).

Τῶν δὲ τριακοντούτων γενομένων, δοκιμασθέντων πάλιν, ὁποῖοι γεγόνασι καὶ ἐν ταύτῃ τῇ παιδείᾳ, οἱ προκριθέντες μειζόνων τε τιμῶν τυγχάνουσι, καὶ ἤδη ἐπιχειροῦσι τῇ διαλεκτικῇ καὶ μένουσι μεταλαμβάνοντες αὐτῆς ἐνδελεχῶς καὶ συντόνως, οὐδὲν ἄλλο ποιοῦντες, ἔτη πέντε[4]). Πρὸ δὲ τοῦ τριακοστοῦ ἔτους ἐπισφαλὲς ἡγεῖται ἅπτεσθαι τῆς διαλεκτικῆς. Ἡ γὰρ δύναμις καὶ ἡ σπουδὴ αὐτῆς ἐστι τὰς τέως κυρίας δόξας ἀληθεῖς τε καὶ μὴ καταβάλλειν, ὑπεξαιροῦσαν τὴν κρηπῖδα αὐτῶν. Συμβαίνει ἄρα μὴ μόνον τὰ Ὁμήρου, ὅσα ἔμπροσθεν ἐμέμψατο Πλάτων, καὶ ὅσα τῶν ἄλλων ποιητῶν παρόμοιά ἐστιν, ὑπὸ τῆς διαλεκτικῆς σαθρὰ ὄντα ἐξελέγχεσθαι, ἀλλὰ καὶ τοιαῦτα, οἷα τὰ σεμνὰ ἰαμβεῖα τοῦ θεσπεσίου ποιητοῦ τάδε

«Οὐ γάρ τί μοι Ζεύς ἦν ὁ κηρύξας τάδε,
οὐδ' ἡ ξύνοικος τῶν κάτω θεῶν Δίκη.
οὐδὲ σθένειν τοσοῦτον ᾠόμην τὰ σὰ
κηρύγμαθ', ὥστ' ἄγραπτα κἀσφαλῆ θεῶν
νόμιμα δύνασθαι θνητὸν ὄνθ' ὑπερδραμεῖν.
οὐ γάρ τι νῦν γε κἀχθές, ἀλλ' ἀεί ποτε
ζῇ ταῦτα, κοὐδεὶς οἶδεν, ἐξ ὅτου 'φάνη»[5]).

---

1) Πλ. Πολ. Ζ', 537 c. 531 d. Οὐκ ἔστι τοῦτο παραπλήσιον τῇ τανῦν ἐλλογίμῳ Concentration des Unterrichts;
2) Πλ. Πλ. Ζ', 534 e.
3) Πλ. Πολ. Ζ', 537 d.
4) Πλ. Πολ. Ζ', 539 e.
5) Σοφοκλ. 'Αντιγ. 450—455.

μηδὲ ταῦτα ὑπομένειν τὴν ῥύμην τῆς διαλεκτικῆς. Καὶ ἐνταῦθα ἤδη φανερός ἐστιν ὁ μέγας κίνδυνος ὁ ἐκ τῆς διαλεκτικῆς τοῖς νέοις. Ἐννοήσαντες γὰρ ὅτι τοιοῦτον ἄμαχον ὅπλον οὖσα τυγχάνει, καταχρῶνται ὡς παιδιᾷ ἀεὶ εἰς ἀντιλογίαν, καὶ μιμούμενοι τοὺς ἐξελέγχοντας, αὐτοὶ ἄλλους ἐξελέγχουσι, χαίροντες, ὥσπερ σκυλάκια, τῷ ἕλκειν τε καὶ σπαράττειν τῷ λόγῳ τοὺς πλησίον ἀεί[1]), ἢ κατ' ἄλλην εἰκόνα, ὥσπερ οἱ τὰ σκολύθρια τῶν μελλόντων καθιζήσεσθαι ὑποσπῶντες χαίρουσι καὶ γελῶσιν, ἐπειδὰν ἴδωσιν ὕπτιον ἀνατετραμμένον[2]). Ὅταν δὴ πολλοὺς μὲν αὐτοὶ ἐλέγξωσιν, ὑπὸ πολλῶν δ' ἐλεγχθῶσι, σφόδρα καὶ ταχὺ ἐμπίπτουσιν εἰς τὸ μηδὲν ἡγεῖσθαι ἀληθὲς εἶναι· οὔτε γὰρ ταῦτα, ἃ πρότερον ἐνόμιζον ἀληθῆ, ἔτι ὡς τοιαῦτα τιμῶσιν, οὔτε τὰ ὄντως ἀληθῆ εὑρίσκουσι· συμβαίνει δὴ τοὺς τοιούτους ἀνόμους καὶ ἀθέους γίγνεσθαι. Καὶ τούτων πικρὰ ἔχων παραδείγματα Πλάτων, ἐπὶ γήρως ὁδῷ ἤδη ὤν, ὅτε εἰκὸς αὐτὸν μὲν ὅ τι ἐγγυτάτω τοῦ θείου γεγονέναι, τοὺς δ' ἀεὶ ἐπιγιγνομένους τῶν προγεγενημένων μᾶλλον ἀποθέους ἐπιτρέφεσθαι, τῆς πόλεως ἀεὶ κατολισθαινούσης, ἐν τοῖς Νόμοις[3]) ποθεῖ τὸ πιστὸν καὶ ἀνυπονόητον τῶν παλαιῶν, προτιμῶν, ὡς ἔοικε, τὸ διὰ βίου πάντας δοξάζειν περὶ τὰ ὄντα δόξας ἀληθεῖς, καίπερ περὶ τῶν τοιούτων ἐν τῇ Πολιτείᾳ λέγων τὸν νῦν βίον ὀνειροπολοῦντας καὶ ὑπνώττοντας, πρὶν ἐνθάδε ἐξεγρέσθαι, εἰς Ἅιδου πρότερον ἀφικομένους τελέως ἐπικαταδαρθάνειν[4]).

Εἰς μὲν δὴ τὰ τοιαῦτα ταχὺ ἐμπίπτουσιν ὅσοι νέοι ἢ κακῶς προπαιδευθέντες[5]) ἅπτονται τῆς διαλεκτικῆς. Ὁ δὲ πρεσβύτερος καὶ τὸ ἦθος κόσμιος καὶ βέβαιος τῆς μὲν τοιαύτης μανίας οὐκ ἂν ἐθέλοι μετέχειν, τὸν δὲ διαλέγεσθαι ἐθέλοντα καὶ σκοπεῖν τἀληθὲς μᾶλλον μιμήσεται ἢ τὸν παιδιᾶς χάριν παίζοντα καὶ ἀντιλέ-

---

1) Πλ. Πολ. Ζ', 539 b.
2) Πλ. Εὐθύδ. 278 c.
3) Πλ. Νόμ. Ι', 887 c—888 c.
4) Πολ. Ζ', 534 c, d.
5) Διαφέρει γὰρ οὐθὲν νέος τὴν ἡλικίαν ἢ τὸ ἦθος νεαρὸς (Ἀριστ. Ἠθ. Νικ. 1).

γοντα[1]). Οὐ γὰρ καθαιρεῖ ἡ διαλεκτικὴ τοῦ καθαιρεῖν ἕνεκα, πλὴν τάς γε ψευδεῖς δόξας, ἀλλ' ἵνα ἀναστήσῃ βεβαιότερα καὶ ὑπερηφανώτερα, τὴν τῆς ἐπιστήμης κρηπῖδα ὑποτιθεῖσα. Πορεύεται γὰρ μετὰ τὴν ἀναίρεσιν τῶν ἀλόγων ὑποθέσεων ἐπ' αὐτὴν τὴν ἀρχὴν τοῦ παντός, ἵνα βεβαιώσηται, καὶ ὡς ἐν βορβόρῳ βαρβαρικῷ τινι τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα κατορωρυγμένον ἠρέμα ἕλκει καὶ ἀνάγει ἄνω, συνερίθοις καὶ συμπεριαγωγοῖς χρωμένη τοῖς μαθηματικοῖς[2]). Ἀψαμένη δὲ τῆς ἀνυποθέτου ἀρχῆς, πάλιν αὖ ἐχομένη τῶν ἐκείνης ἐχομένων, οὕτως ἐπὶ τελευτὴν καταβαίνει[3]). Γίγνονται δὴ ταύτῃ αἱ μὲν πρότερον ἀληθεῖς δόξαι νῦν ἐπιστῆμαι, αἱ δὲ ψευδεῖς ἐῶνται κατακεῖσθαι.

Τὸ δὲ ἀξίωμα τῆς διαλεκτικῆς καὶ ὅλως τῆς φιλοσοφίας— σχεδὸν γὰρ ταὐτόσημά ἐστι παρὰ Πλάτωνι— ἄλλως τε καὶ παρὰ τὴν τῶν πολλῶν ἄσοφον καὶ ἄμουσον ἕξιν παραβαλλόμενον, ἐναργὲς ἡμῖν ἐποίησε Πλάτων εἰκόνι ἀφελεῖ μὲν καὶ νηφούσῃ, εὐστόχῳ δέ[4])· ἣν διὰ μῆκος οὐ δύναμαι παραθέσθαι ἐνθάδε.

Ἐκ δὲ τῆς εἰκόνος ταύτης καὶ τὸ τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς διαλεκτικῆς καὶ φιλοσοφίας, σαφέστερον γίγνεται, ἥν τινα δύναμιν ἔχει ἑκάτερα. Ἐκεῖνα μὲν δύναται λύειν τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῶν δεσμῶν καὶ μεταστρέφειν τὸ ὄμμα αὐτῆς ἀπὸ τῶν σκιῶν πρὸς αὐτὰ τὰ τὰς σκιὰς ῥίπτοντα καὶ ἀνάγειν ἐκ τοῦ καταγείου εἰς τὸ τοῦ ἡλίου φῶς, ἡ δὲ διαλεκτικὴ καὶ φιλοσοφία ἀναγκάζει αὐτὴν αὐτὸ τὸ ἡλιακὸν φῶς ὁρᾶν καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ὄντα, καὶ τέλος ἀποβλέπειν πρὸς αὐτὸν τὸν ἥλιον[5]).

Γενομένους δὲ πέντε καὶ τριάκοντα ἔτη χρὴ τοὺς οὕτω τεθραμμένους καταβαίνειν πάλιν εἰς τὸ σπήλαιον ἐκεῖνο παρὰ τοὺς δεσμώτας καὶ ἄρχειν ἐκείνοις τὰ περὶ τὸν πόλεμον καὶ ὅσαι νέων ἀρχαὶ ἐπὶ πεντεκαίδεκα ἔτη, ἵνα μηδ' ἐμπειρίᾳ ὑστερῶσι τῶν ἄλ-

---

1) Πλ. Πολ. Ζ', 539 c.
2) Πλ. Πολ. Ζ', 533 d.
3) Πλ. Πολ. ΣΤ', 511 b.
4) Πλ. Πολ. Ζ', 514—518 d.
5) Πλ. Πολ. Ζ', 532 a, b, c.

λων[1]). Τοῦτο γὰρ μάλιστα ἔχει τὴν αἰτίαν τῆς διαβολῆς τῆς ἐπιστημονικῆς παιδείας παρὰ τοῖς πολλοῖς, ὅτι ὁ ταύτην πεπαιδευμένος, ἀτριβὴς ἔτι ὢν καὶ τὴν δυσκολίαν παντὸς ἔργου, εἰ μέλλει εὐθυπορήσειν, συνειδώς, εὐλαβῶς ἁπτόμενος αὐτοῦ, διάδηλος γίγνεται προσπταίων ἐν τῇ μεταχειρίσει. Ὁ δὲ τυφλὸς ἐπιστήμης, τριβῇ δὲ πολυχρονίῳ κεχρημένος, μηδὲν δὲ εὐλαβούμενος, ἅτε μὴ εἰδώς, μηδ' ὑποπτεύων μήτε ἕρματα μήτε σκοπέλους, ἐῤῥωμένως δράττεται παντὸς καὶ εὐκόλως μεταχειρίζει. Οὕτω δὴ εἰ δέοι διαγωνίζεσθαι αὐτοὺς ἐν τοῖς πολλοῖς, οὐδαμοῦ ἂν φανείη ὁ ἐπιστημονικός. Τὸ δ' ἀληθὲς εἰπεῖν, ἀμφότεροι μὲν οὕτως ἔχοντες οὐ πάνυ χρήσιμοί εἰσιν, εἰ καὶ πᾶς που σπουδαῖος τὸ μὲν εὐλαβὲς ἐκείνου στέρξειεν ἂν καὶ συγγνοίη, τούτου δ' ἂν δυσχεράνειε τὸ θρασὺ καὶ φορτικόν· ὅ γε μὴν μέγιστον, συμβαίνει τὸν μὲν ἐπιστήμονα, ὁτῳοῦν ἐπιχειροῦντα, σὺν βραχείᾳ μελέτῃ τοῦ πράγματος ἐγκρατῆ γίγνισθαι· αὐτὸς γὰρ εὑρήσει πόθεν καὶ πῶς ἁπτόμενος τὴν μελέτην ἀπλανῶς ποιεῖσθαι δυνήσεται, καὶ ἅμα συνειδὼς τὴν ἀπειρίαν, αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπείγει· τὸν δὲ τρίβωνα ἐκεῖνον οὔτε γνῶσις ἀγνοίας ἐπείγουσα βιάζεται, οὔτε εὔκαιρον τὴν ἐπιστήμην λαβεῖν, ὁπηνίκ' ἂν αὐτῷ δόξῃ.

Ἡ τοίνυν ἀτέλεια ἡ ἐκ τῆς ἀπειρίας οὐκ ἔλαθε Πλάτωνα. Διὸ βούλεται ἀναστρέφεσθαι πεντεκαίδεκα ἔτη ἐν τοῖς πολλοῖς καὶ ταῖς πραγματείαις αὐτῶν, καὶ ἅμα βασανίζεσθαι καὶ ἐν τούτῳ, ὁποῖοι γενήσονται.

Πεντηκοντούτων δὲ γενομένων τοὺς ἀριστεύσαντας πάντα πάντῃ ἐν ἔργοις τε καὶ ἐπιστήμαις πρὸς τέλος ἤδη ἀκτέον καὶ ἀναγκαστέον ἀνακλίναντας τὴν τῆς ψυχῆς αὐγὴν εἰς αὐτὸ ἀποβλέψαι τὸ πᾶσι φῶς παρέχον, καὶ ἰδόντας τὸ ἀγαθὸν αὐτό, παραδείγματι χρωμένους, καὶ πόλιν καὶ ἰδιώτας καὶ ἑαυτοὺς κατακοσμεῖν τὸν ἐπίλοιπον βίον ἐν μέρει ἑκάστους, τὸ μὲν πολὺ πρὸς φιλοσοφίαν διατρίβοντας, ὅταν δὲ τὸ μέρος ἥκῃ, πρὸς πολιτικοῖς ἐπιταλαιπωροῦντας καὶ ἄρχοντας ἑκάστους τῆς πόλεως ἕνεκα, οὐχ ὡς καλόν τι, ἀλλ' ὡς ἀναγκαῖον πράττοντας, καὶ οὕτως ἄλλους ἀεὶ

---

1) Πλ. Πολ. Ζ', 539 c.

παιδεύσαντας τοιούτους, ἀντικαταλιπόντας τῆς πόλεως φύλακας, εἰς μακάρων νήσους ἀπιόντας οἰκεῖν· μνημεῖα δ' αὐτοῖς καὶ θυσίας τὴν πόλιν δημοσίᾳ ποιεῖν, ἐὰν καὶ ἡ Πυθία ξυναναιρῇ, ὡς δαίμοσιν, εἰ δὲ μή, ὡς εὐδαίμοσί τε καὶ θείοις[1]).

Τοιούτους δὴ βούλεται Πλάτων τοὺς δυναστεύοντας ἐν τῇ ἑαυτοῦ πόλει πεφυκέναι τε καὶ τετράφθαι, παρισωμένους ἀρετῇ καὶ ὡμοιωμένους μέχρι τοῦ δυνατοῦ τελέως ἐν ἔργῳ τε καὶ λόγῳ ἐν πόλει ἑτέρᾳ τοιαύτῃ.

---

1) Πλ. Πολ. Ζ', 540 a, b, c.

# ΒΙΟΣ.

Ὁ μὲν πατήρ μου ὀνομάζεται Ἐμμανουὴλ Μωραΐτης, ἡ δὲ μήτηρ μου Βασῶ (Βασιλική)· ἐγεννήθην δὲ ἐν Σκιάθῳ, νήσῳ τῶν βορείων Σποράδων, τῇ λ' τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς τοῦ ᾳωμη' ἔτους, καὶ ἐτράφην ὑπὸ τοῖς γονεῦσιν εἰς τὸ ἑκκαιδέκατον ἔτος. Διῆλθον δ' αὐτοῦ τήν τε ἐν τῷ δημοδιδασκαλείῳ παιδείαν καὶ τὴν ἐν τῷ ἐχομένῳ τούτου Ἑλληνικῷ σχολείῳ καλουμένῳ. Ἐπὶ δὲ τούτῳ διατρίψας ἔτι ἐν τῇ πατρίδι δι' ἀπορίαν τρία ἔτη ἀργὰ σχολικῆς μαθήσεως ἀπεδήμησα καιροῦ παραπεσόντος εἰς Καλάμας, πρωτεύουσαν τανῦν πόλιν τῆς Μεσσηνίας, κἀκεῖ διῆλθον καὶ τὴν γυμνασιακὴν παιδείαν, καὶ τὸν Σεπτέμβριον μῆνα τοῦ ᾳωξη' ἔτους ἦλθον εἰς Ἀθήνας καὶ ἐσπούδαζον ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ περὶ τὰς φιλοσοφικὰς ἐπιστήμας τρία ἔτη. Ἠκροώμην δὲ τῶν σοφῶν καθηγητῶν Φ. Ἰωάννου, Σ. Κουμανούδη, Σ. Φιντικλέους, Κ. Παπαῤῥηγοπούλου, Κ. Κόντου, Δ. Σεμιτέλλου, Κ. Κουτζιᾶ, Δ. Στρούμπου, καὶ Ἡρ. Μητσοπούλου. Ἐπὶ δὲ τούτῳ γνόντος τοῦ πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων Συλλόγου, τοῦ Ἀθήνησι ἑδρεύοντος, ἀποστεῖλαι οἰκείᾳ δαπάνῃ δύο νέους εἰς Γερμανίαν τοῦ καταμαθεῖν τὰ κατὰ τὴν δημοτικὴν παιδείαν καὶ ἀγῶνα καταστήσαντος, διαγωνισάμενος καὶ ἐγώ, ἐγενόμην τῶν δοκίμων, καὶ διατρίβω ἐκ τούτου τρίτον ἔτος τουτὶ ἐν Γερμανίᾳ σπουδάζων περὶ ὃ καὶ ἀπέσταλμαι, τὸ μὲν πρῶτον ἐν χωρίῳ τινὶ παρὰ τῇ Δυσσελδόρφῃ, τὸ δὲ δεύτερον, ἐν Γότθᾳ, τῶν αὐτόθι δημοδιδασκαλικῶν παιδευτηρίων χάριν, τὸ δὲ τρίτον ἐνθάδε, φοιτῶν εἰς τὸ πανεπιστήμιον. Ἠκρόαμαι δὲ τῶν σοφῶν καθηγητῶν Κουρτίου, Στρυμπέλλου, Ὀφμάννου, Μασίου. Τούτοις τε καὶ τοῖς ἄλλοις ἄλλῃ πῃ διὰ πάσης τῆς εἰς τόδε μαθητείας μοι παραστᾶσι καὶ συλλαβοῦσιν ὁμολογῶ χάριτας τῆς εὐεργεσίας καὶ προθυμήσομαι εἰσαεί, ὅπως ἂν δύνωμαι, αὐτοῖς ἀνθυπουργῆσαι.

Ἔγραφον ἐν Λειψίᾳ κατὰ μῆνα Ἰούλιον τοῦ ᾳωοδ' ἔτους.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΜΩΡΑΪΤΗΣ.

---